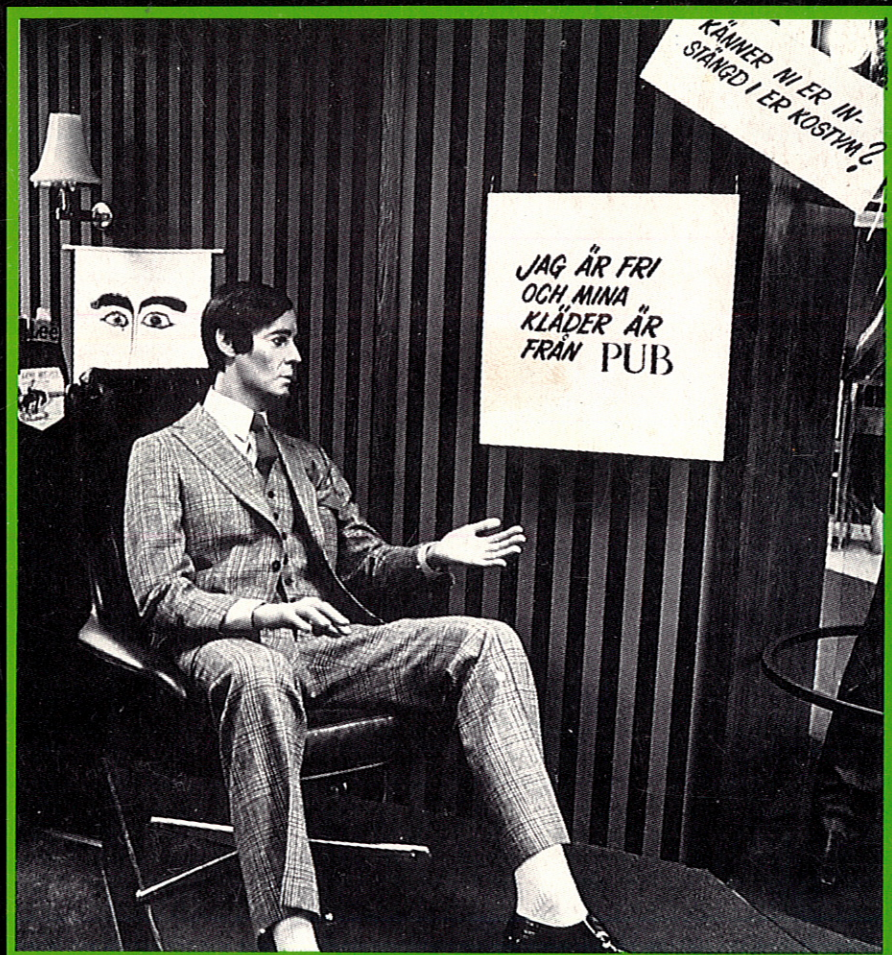

ANARKISTISK TIDSKRIFT

Nr 2/90

Pris: 30:-

ANARKISTISK TIDSKRIFT

Nummer 2 1990

Redaktion:

Magnus Hörnquist
Mattias Gardell
Mattias Forshage
Marie Beckman
Ted Nordstrand
Peter Thyselius
Tania Fred

Ansvarig utgivare:

Ted Nordstrand

Tryckning:

ARKET Officin AB

Adress:

c/o Bokhandeln Info
Hornsgatan 151
117 34 Stockholm
Tel: 08 - 58 58 39

Omslagsfoto:

Tomas Södergren

Prenumeration:

100 kr / 4 nummer
postgiro: 722 11-6,
Anarkistisk Tidskrift
issn-1101-2897

Anarkistisk Tidskrift vill stimulera debatten inom den frihetliga och antiauktoritära rörelsen för utvecklandet av en modern anarkistisk samhällskritik; självkritiskt granska våra egna traditioner och presentera olika riktningar. Anarkismen har stor relevans här och nu; den finns inneboende i alla verkligt frihetliga initiativ och har mycket att säga oss i vårt medvetandegörande och om motståndets teori och praktik; samtidigt som den förvisso måste vidareutvecklas och fördjupas. Redaktionen är mycket tacksam för artiklar till tidskriften, skicka gärna med två kopior!

Innehåll:

Inledning.....	4
Grön parlamentarism och anarkism.....	6
Birger Schlaug	
Den myndiga människan är revolutionens mål.....	19
Jacques Wallner	
Frihet.....	27
Magnus Hörnqvist	
Om radikalfeministisk andlighet & revolution.....	40
Pia Laskar	
Ras, religion och revolution.....	49
Mattias Gardell	

Inledning

Det första numret av Anarkistisk Tidskrift mottogs med blandade reaktioner. Vi startade med mycket blygsamma resurser vilket medförde en svårläst produkt. Vi hoppas att vi bättrat oss betydligt med nummer två! En del läsare uppfattade artiklarna i det första numret som programförklaringar från redaktionen. De åsikter som uttrycks i artiklarna är författarnas egna, och delas inte nödvändigtvis av redaktionen.

En av grunderna i anarkismen är kritiken av parlamentarismen och den sk "representativa demokratin". I nr 1 skrev Ted Nordstrand att om det vore möjligt att förändra samhället i grunden genom den traditionella politiken och de existerande politiska partierna skulle det förmodligen bli förbjudet att rösta, med adress till bl a Miljöpartiet. Vi bad Miljöpartiets fd språkrör Birger Schlaug att ge sin syn på parlamentarism, grön politik och anarkism, framförallt eftersom han i sin miljöpolitik visat en antikapitalistisk inställning och hänvisat till den frihetliga traditionen som ett positivt alternativ.

För att få lite fart på debatten bad vi Jacques Wallner, medlem i Stockholms LS av SAC-Syndikalisterna, att kommentera Schlaug. Den anti-parlamentariska inställning Wallner ger uttryck för i sin artikel "Den myndiga människan är revolutionens mål" har varit en central tanke i anarkismen ända sedan arbetarrörelsen ställdes inför möjligheten att verka i den borgerliga statens beslutsfattande församlingar i slutet av 1800-talet. Hela Wallners resonemang om individens frihet förutsätter emellertid det liberala frihetsbegreppet. Magnus Hörnqvist analyserar just detta begrepp i sin artikel "Frihet". Hörnqvist skiljer ut det liberala frihetsbegreppet från det socialistiska, som han, i motsats till Wallner, menar att anarkister bör använda sig av. Debatten om anarkism och feminism i nr1 utvidgas här av Pia Laskar, som skriver "Om radikalfeministisk andlighet och revolution". Laskars artikel handlar om en filosof som försöker kombinera nödvändigheten av individuell frigörelse med en uppgörelse med den auktoritära/patriarkala religionen. Artikeln utmynnar i en revolutionär andlighet och radikal feminism.

Religion är ett tema också för Mattias Gardell som i sin analys av en militant svart nationalistisk religion i USA tillbakavisar den traditionella vänsterns syn på religionens sociopolitiska funktioner.

Avslutningsvis publicerar vi ett upprop för bildandet av en Anarkistisk Federation i Sverige. Behovet av en bättre organisering har funnits länge. På en anarkistkonferens i Stockholm i Mars 1990 bildades ett kommunikationsnät för olika grupper i landet för utbyte av information och samordning av olika kampanjer, bl a mot Shell (symbolen för de multinationella bolagens förtryck i tredje världen), mot Folk och Bostadsräkningen, mot Scan Link mm. (Se fortlöpande information i tidningen Brand). Flera deltagare efterlyste en mer "medvetet" anarkistisk organisering, med en klarare koppling till anarkismen som ett ideologiskt förankrat politiskt alternativ.

Den senaste tiden har också gett ett förhållandevis stort massmedialt utrymme för

anarkismen. Förutom den sedvanliga rapporteringen om "anarkistiska kravaller" och framställandet av anarkister som kaoter och bråkmakare recenserades en bok av Paul Avrich i DN den 19/3-90. I artikeln framställs 1800-talsnihilisten Netjajev som en anarkistisk förgrundsfigur, tvärt emot Avrich egen avsikt med sin text. Netjajev, menar Avrich, bör som representant för en förvirrad våldsromantik placeras in i den avantgardistiska, leninistiska traditionen snarare än i den anarkistiska. Massmedia och anarkismen blir temat för en artikel i nr 3 av Anarkistisk Tidskrift. En ordentlig genomgång av massmedias bevakning av anarkister och anarkismen tycks behövas.

En annan tvivelaktig "representant" för den anarkistiska traditionen - individualisten Max Stirner - analyseras i nr 3 av Mattias Forshage. I samma nummer skriver Jonas Fogelkvist om Fascism och högerextremism i Sverige - historia, dagsläge och analys.

Britta Gröndahl skriver om Pierre-Joseph Proudhon och Federalismen, tankar som är nog så aktuella idag och som ger ett frihetligt alternativ till EG och kapitalismens centralisering.

För övrigt hoppas vi att Du vill stödja tidskriften och garantera dess fortsatta existens genom att **PRENUMERERA!**

Fyra nummer för hundra kronor på PG: 722 11 - 6.

Redaktionen

Grön parlamentarism och anarkism

av Birger Schlaug

Att som medlem i ett rikspolitiskt parti skriva i en anarkistisk tidskrift måste naturligtvis uppfattas som något märkligt. Men som individ som sympatiserar med den gröna rörelsen känns det inte speciellt kluvet - den gröna rörelsen har åtskilliga rottrådar till bl a den frihetliga antiauktoritära socialismen som har drivit linjen om decentralisering, småskalighet och självstyre. När jag som språkrör för miljöpartiet de gröna ibland citerat t ex Peter Kropotkin har det emellanåt vridits nervöst på stolar. Men å andra sidan har det vridits lika nervöst när jag citerat t ex John Stuart Mill och John Locke.

2000-talet kommer att medföra en kulturrevolution. Gamla sanningar kommer att kastas på historiens skräpvind. Att lära av. Och att förundras över. Kulturrevolutionen kommer att medföra en stor omvälvning med en ny samhällssyn, en ny ekonomi och en ny teknik. Det handlar om en *Synvidga*.

Den franska revolutionen var en reaktion på feodalismens ärvda titlar och reglerade samhälle. Den banade väg för kapitalismen - men också för en ny syn på demokrati och de mänskliga rättigheterna. Arbetarklassens revolution innebar en revolt mot kapitalismen och dess utsugning av människor. Den banade väg för socialismen. Och för en ny syn på social välfärd, jämlikhet och fördelning. Det tjugonde århundradets revolt blir en revolt mot miljöförstöring och hotet mot vår överlevnad. Men den blir också en revolt mot orättfärdiga fördelningsprinciper, utsugningen av u-världens fattiga, maktkoncentrationen och centralstyret.

Den gröna kulturrevolutionen bygger på en samhällssyn som syftar till ett system där demokratin är djupare och bredare än i de idag rådande systemen. I samhällsförändringen kommer individens inre kulturrevolution att vara viktigare än någonsin. När arbetarrörelsen växte fram var kraven enkla och begripliga: bättre mat, hyggliga bostäder, rimlig materiell standard. I takt med att dessa materiella mål uppnåddes ökade individernas välbefinnande. Sambanden var raka och enkla att se, höra och känna. Den kommande revolutionen bygger på helt andra, och mer svårgreppbara, målsättningar: livskvalitet, global överlevnad, mänskligare relationer till varandra, decentralisering. Ord som än idag uppfattas med positiv klang - "tillväxt", "ökade vinster", "sammanslagningar", "fusion", "mer och större" - är för den nya rörelsen ofta negativt värdeladdade.

Budskapet är dessutom, när det används i politiska sammanhang, kärvt. Du skall ta ansvar för vad du gör. Din bekvämlighet kommer att minska. Du skall köra mindre bil. Men budskapet är också hotande för de traditionella etablissemangen till vänster och

höger: småskalighet, decentralisering, självtillit, nedmontering av makten. Allt leder till ett svårstyrt samhälle och till centralmaktens död. Och det är just det som är meningen.

Parlamentarism och civil olydnad

Civil olydnad och brytande av de lagar som olika samhällsinstanser satt upp har under historiens gång varit en viktig del av demokratins utveckling. Att bryta mot de skrivna lagarna kan t o m vara nödvändigt om man som individ vill behålla sin mänsklighet - att bryta mot lagar under nazitiden, stalintiden, livegenskapens Ryssland, slavtidens Amerika, eller barnarbetets England, uppfattar de flesta av oss som något hedervärt och nödvändigt. Att acceptera vissa skrivna lagar kan med rätta uppfattas som brott mot en rad oskrivna lagar. Lagtrots och trots mot överheten har varit en nödvändig utvecklingsväg för att steg för steg krossa de tidigare reellt existerande socialistiska staterna.

Den demokrati vi idag lever med är också den en följd av civil olydnad - hela arbetarrörelsens framväxt kantas av formella lagbrott, lagvidriga strejker och civil olydnad. Flertalet av de reformer vi idag upplever som självklara har sitt ursprung i civil olydnad och kamp mot etablissemang. Civil olydnad är en del av demokratins framväxt, en del av utvecklingen. När trädkramare eller kärnkraftsmotståndare bryter mot de formella lagarna bär man ett arv vidare - civil olydnad, enligt icke-våldsprinciper, är en process i samhällets utveckling och utgör, precis som yttrandefrihet en del av en demokratisk uttrycksmöjligheter. Civil olydnad i fredliga former, enligt icke-våldsprinciper, som sker i solidaritet med naturen, kommande generationer eller utsatta grupper kommer att vara en både naturlig och nödvändig del också av fortsatt samhällsförändring.

Att ikläda sig rollen som parlamentariker är inte riskfritt för individer ur en rörelse som försvarar civil olydnad. Gröna parlamentariker måste vara beredda att offra sin formella parlamentariska roll om den hotar möjligheterna att ta personligt, individuellt ansvar som människor och individer. "Rollen" som människa måste alltid väga tyngre än alla andra roller.

Att som individ först vara med i den parlamentariska beslutsprocessen för att sedan själv gå ut och bryta de lagar man, mot sin egen vilja, sett gå igenom i parlamentet i "god demokratisk ordning" innebär naturligtvis ett dilemma. Det kanske t o m måste uppfattas som tämligen ologiskt att först vara med i den parlamentariska beslutsprocessen och sedan, när man förlorar i omröstningar om t ex motorvägsbyggen, flyktingutvisningsprinciper eller kärnavfallshantering, strunta i beslutet och gå ut i civil-olydnadsaktioner. Men det är i så fall ett ologiskt handlings sätt som är mänskligt försvarbart, för att inte säga nödvändigt. Men det krävs att denna form av demokratins uttrycksmöjligheter hanteras med ansvar och omdöme. Och i respekt för andra människors liv och hälsa. Icke-våld är en förutsättning. Mathama Gandhi har visat en väg, en *värdig* väg för samhällsförändring.

Rollen som parlamentariker måste alltså underställas ansvaret som människa. Att som parlamentariker försvara, eller delta i, civil olydnad kanske inte är parlamentariskt gångbart, men det kan vara mänskligt nödvändigt. Att frånga sitt mänskliga ansvar, sitt individuella ansvar, vore också att göra demokratin en otjänst, det har vi sett många

exempel på under historiens gång. Precis som det är att göra demokratin en otjänst genom att fungera som knapptryckare och nickedocka på begäran från partiledning, gruppmajoritet eller starka personer i partigruppen. (Som politiker skall man aldrig vara trogen en organisation utan sina värderingar - den dag de traditionella partierna började befolkas av organisationsgångare och partigångare utan personligt ansvar för sina egna värderingar tog den demokratiska parlamentarismen det första steget mot partidiktatur.)

Parlamentarism - ett nödvändigt ont

I samband med den sk regeringskrisen - dvs det dåligt regisserade apspel som herr Carlsson ägnade sig åt under fotoblixtarnas sken - höll syndikalisterna en demonstration utanför riksdagshuset. Man ropade "Avgå alla!" Festligt - och t o m tankvärt för parlamentariker - men föga trovärdigt. Om än en befogad provokation. Någon form av centralt organ behövs; om än i förändrade former. Att, som en del av en samhällsförändringsprocess, delta i den parlamentariska verksamheten är ett nödvändigt ont. Att som idébärare ställa sig utanför innebär att man *enbart* tror på den utomparlamentariska vägen för samhällsförändring. Min uppfattning är att den är den viktigaste - men att låta bli att söka en plattform också i parlamentet är dumt. Jag möter ibland anarkister som menar att De gröna genom att delta i den parlamentariska processen "legitimerar ett sjukt system". Visst finns *risken* att man som grön parlamentariker legitimerar centralmakten - men det måste sättas mot de positiva effekter som den parlamentariska plattformen medför. De grönas inträde har fört en del gott med sig; eftersom traditionella partier är livrädda för att förlora sk marginalväljare har deras positioner inom olika sakområden förskjutits mot det gröna hållet - vilket är en utveckling man kan se i de flesta länder där De gröna fått maktposition som ett potentiellt hot mot traditionella maktpositioner. Det gäller tryck i miljöfrågan (ingen kan förneka att De grönas maktpolitiska hot medför ökad miljödebatt som är kopplat till den ekonomiska politiken). Jag tror inte att någon kan förneka att De grönas våldsamma satsning och grävande i EG-frågan har fört upp ett kritiskt EG-tänkande i debatten, inte minst pga att de resurser som parlamentinträdet medför ger utrymme för såväl praktiska och ekonomiska som mänskliga möjligheter att gräva. Som en del av en kulturrevolution kan t o m något så tveklaktigt som politiska rikspartier ha en funktion. Och jag är övertygad om att fördelarna är större än nackdelarna - men detta förutsätter att det inte är organisationsgångare utan idégångare med klar ideologisk grund att stå på som dominerar den gröna riksdagsgruppen.

Jag fick en viss internkritik när jag som språkrör för miljöpartiet de gröna i valrörelsen hävdade att jag inte är trogen partiet, organisationen, utan mina idéer som råkar sammanfalla med grundläggande gröna värderingar. Att kritiken inte blev större än den blev ser jag som ett hälsotecken. Att den överhuvudtaget dök upp ser jag som ett varningstecken. Den dag en individ som valts till ett förtroendeuppdrag börjar bli mer organisationstrogen än idétrogen har förruttnelseprocessen börjat. Den dag ett politiskt parti ser riksdagsmedverkan som ett mål i sig har partiet förlorat allt existensberättigande. Den som ser parlamentarismen och dess, demokratiskt otillräckliga, former som ett självändamål har

missuppfattat vad demokrati är. Lika mycket som den som stoppar huvudet i sanden och låter maktapparaten vara i fred i den parlamentariska debatten. Att t ex bojkotta politiska val uppfattas i vissa kretsar som radikalt värre - det är bara det att de medborgare som etablissemanget lyckats förvandla till lättstyrda och ofarliga, totalt passiviserade, tomgångsåskådare låter också bli att rösta. Passivitet hos massan är etablissemangets mål - det blir lättstyrt så.

Jag menar alltså att någon form av centralt organ måste finnas - to m i ett grönt samhälle. Inte minst måste gemensamma ramar sättas när det gäller miljö- och sociala frågor (inklusive fördelningsfrågor såväl mellan individer som regioner inom landet och mellan vårt land och den fattigare världen). Felet med nuvarande centrala beslutsnivå är dels att den tagit över beslutsrätten från såväl individer som lokala och regionala enheter, dels att den bygger på uppifrån-och-ner principen. Jag skulle kunna tänka mig ett centralt beslutsorgan som *dels* samordnar och *dels* sätter upp ramar för samhällsbygget - men att denna centrala nivå utgjordes av ett "parlament" för en federation till vilken kommuner kan ansluta sig. Man kan t ex tänka sig federationen Förenade Norden, i vilken kommuner i såväl de nordiska länderna som de baltiska staterna ingår. Det väsentliga är att samhället byggs underifrån. Det är långt dit. Och avståndet lär växa under början på nittioalet som en följd av krämarliberalernas EG-dröm. Ett alternativ till EG:s unionstanke är nödvändigt att formulera - *regionernas Europa* med frihet för individer, men inte för kapital, kan bli alternativet.

Kapitalismens planekonomi

Med slagord som "frihet" och "valfrihet" driver idag såväl vänsterkonservativa som liberaler i skön förening tanken på det centraliserade paradiset - med Gud fader placerad i Bryssel. Treenigheten har bytts ut mot Fyrenigheten: Frihet för arbetskraft, frihet för varor, frihet för tjänster och frihet för kapital. Precis som gamla tiders prostrar slog i folk katekesen, slår nu EG-förespråkarna och deras lakejer i massmedia in att EG är frälsningen. Samma personer hävdar att de är motståndare till planekonomi och förespråkar marknadsekonomi. Det är bara det att frihet för kapitalet leder till marknadsekonomin död. Kapitalets frihet leder till kapitalanhopningar, maktkoncentration och de starka ägargruppernas övertagande av beslut som rör individerna. Allt fler beslut tas i allt färre styrelserum hos allt större transnationella bolag och dess ägargrupper. Den kapitalistiska planekonomin fullbordas. Den kapitalistiska politbyrån tar över. Och individerna förnedras på samma sätt som i den statsocialistiska varianten av centralmakt. *En verklig marknad kännetecknas av att konsument och producent möts på lika villkor - kapitalismen kännetecknas av att den marknaden krossas.* Att begränsa kapitalets frihet - och därmed värna om individernas frihet - gör man knappast genom att utanför riksdagshuset hojta "Avgå alla". Då har man missuppfattat de stora kapitalintressenas makt lika mycket som de flesta parlamentariker har gjort. Och det vill inte säga lite. Att man sedan menar att partierna i parlamentet har växt ihop med kapitalintressen och/eller centralmaktsintressen gör inte saken så mycket bättre, eftersom det uppenbarligen finns något eller några partier som

definitivt inte gjort detta.

Det behövs motmakt genom makt som vill sönderdela makten. Den första färjan mellan Öst- och Västtyskland över Elbe sponsrades av Shell - och den var försedd med Shells logo i fören och med Shells vimplar i aktern. Kapitalismens drakar dräglar i takt med att de statssocialistiska diktaturerna faller. Nya s k marknader upprättas. De statssocialistiska dogmatikerna har gjort kapitalismen den största tjänsten i dess historia. Inför detta behövs motmakt - en motmakt vars mål skulle kunna sammanfattas i fyra ord: *decentralisering, frihet, solidaritet och ekologi.*

De traditionella ideologierna

Det är bara innanför de ekologiska ramarna vi kan bygga ett samhälle i välstånd och välfärd. Att gå utanför de ekologiska ramarna innebär att välfärd och välstånd slås ut. Därför är både liberalism och socialism ointressanta som *grundideologier* inför 2000-talet.

De traditionella ideologierna bygger på teorier som enbart behandlar balansen i samhället. De bortser helt enkelt från det faktum att balansen i samhället beror på balansen i naturen, och balansen mellan natur och samhälle. I såväl socialistiska som kapitalistiska stater frågar man *vem* som skall äga t ex kärnkraftsverken - men glömmer att fråga om kärnkraft hör hemma inom de ekologiska ramarna. Samma sak med gentekniken; socialister motsätter sig (liksom den gröna rörelsen) utifrån sin ideologi, marknadsekonomins krav på patenträtt på nya livsformer. Men glömmer den gröna grundfrågan: hör nya livsformer hemma i evolutionen och innanför de ekologiska ramarna? *Man debatterar fördelning - men struntar i hur det som skall fördelas framställs och produceras.* Därmed är de traditionella ideologierna ointressanta som grundstommar inför 2000-talet. Ja, de är t o m livsfarliga. De hotar vår gemensamma överlevnad, de hotar vår välfärd och vårt välstånd. För det är bara innanför de ekologiska ramarna, de ramar som naturen sätter, man kan bygga ett samhälle i välfärd och välstånd under en längre tidsperiod. Det är inte den gröna internationella rörelsen som hotar välfärden - det är de rörelser som envisas med att kompromissa med naturlagar och ekologiska realiteter. Att bygga ett samhälle innanför de ekologiska ramarna kan innebära flera vägar. Den ekofascistiska är en. Någon sorts socialdarwinistisk väg är en annan. Den väg som t ex unghögern drev på 60-talet är en tredje. Men ingen av vägarna är acceptabel. Bl a måste miljöpolitik och fördelning gå hand i hand.

Från Platon till Björck

Platon hävdade för snart 2500 år sedan att den rikaste medborgaren i ett samhälle aldrig borde vara mer än fem gånger så rik som den fattigaste, större skillnader leder bara till osämja, brottslighet och samhällsligt förfall. *Aristoteles* däremot hade en mer marknads-ekonomisk inriktning: strävan efter personliga tillgångar är människans godaste morot, att

reglera skillnader i rikedom mellan medborgarna skulle bara leda till elände och stagnation. Den platonska regleringen, ibland kallad Platons kommunism, ville han inte veta av. Man kan konstatera att Aristoteles gick segrande ur striden - hand i hand med den s k socialisten Carlsson och liberalerna Bildt och Westerberg kan han äntra nittioalet också i Sverige.

När *Darwin* presenterade sin utvecklingslära hakade ett antal figurer på som menade att Det naturliga urvalet, Kampen för tillvaron och Den starkes överlevnad rimligen borde överföras också till det mänskliga samhället. Låt-gå-liberalismen och socialdarwinismens tes var att sociallagstiftning och utjämning motverkade en naturlig utveckling. I "det goda urvalets intresse" skulle det vara rätt att låta den svage gå under. En av dem som reagerade på socialdarwinisternas teser var *Peter Kropotkin* som myntade begreppet *inbördes hjälp*. I boken *Mutal Aid* gick han till häftigt angrepp mot tesen att det var *inbördes kamp* som förde samhället framåt. Det var *inbördes hjälp* som förde samhället framåt, menade Kropotkin. Detta är ett viktigt konstaterande. Den inbördes kampens slutstadium är krig. I den inbördes hjälps linje ligger inte bara en solidarisk fördelning utan också betydligt större utrymme än idag för den informella sektorn.

De *konservativas* historia är också den intressant när det gäller synen på miljö och fördelning. En grundtanke i konservatismen är ju att samhället inte tål häftiga rubbningar eller revolutioner, och att en fördelningspolitik skall regleras fram så att alla kan känna sig hyggligt nöjda på det att lugn och harmoni kan råda. (En av konservatismens utgångspunkter har sitt ursprung i Platons tanke om samhället som en organism som inte tål omvälvningar.) Ett annat konservativt drag är rimligen att värna om värden - bl a naturvärden. När konservativa politiker - t ex Anders Björck - så sent som på sextioalet i häftiga ordalag gick till angrepp mot miljöförstöringen, massbilismen, industriutsläppen och konsumtionsinriktningen blev de av vänstern kallade reaktionärer. I arbetarrörelsens goda kamp för rimliga förhållanden och rättvisa fanns en baksida: man såg spyende avgasrör och industriskorstenar som en väg till bättre förhållanden. Naturen i sig hade inget värde. Enligt Marx blev människan människa i och med att hon genom sin produktion började förändra naturen. Marxismen är lika sniken och rovgirig som kapitalismen. Och Branting gick, i sann marxistisk anda, till storms mot hantverk, småskalighet och värnande av naturvärden. Vänstern hade föga förståelse för t ex unge herr Björck som bl a dundrade i Gimo 1968: "Vad har jag för glädje av att kunna skaffa mig en sommarstuga och fiska, när de gäddor jag får upp är kvicksilverförgiftade och oätbara. Vad har jag för glädje av att kunna köra bil när jag i stigande utsträckning tvingas sitta i milslånga köer, omvärd av illaluktande och giftiga avgaser? Och vad har jag för glädje av förkortad arbetstid som äts upp av ökat avstånd och restid mellan arbete och bostad?" De blåkonservativa värnade miljön - men inte utifrån gröna värderingar. *De värnade överklassens rätt att vara befriade från kreti och pleti på vägarna. De värnade om överklassens gäddfiske och sommarstuga. De visste mycket väl att om majoriteten levde som de själva levde skulle miljön drabbas. De ville leva som andra inte skulle få leva.*

Århundredets skattereform

Varför denna bakgrundsteckning? Jo, det finns miljövänner som har en socialdarwinistisk inställning, liksom det finns åtskilliga miljövänner som utifrån ett ekologiskt perspektiv delar den björckska uppfattningen. För den gröna rörelsen gäller det att hålla rejäla rågångar till dessa figurer på samma sätt som man håller rågångar mot centerismens bruna gammelmansstövlar. För visst är det så att man med ekologiska argument kan försvara den mest inhumana och fascistoida samhällsutveckling. Ekologi är ingen garant för etik, kärlek och humanitet.

Det är ingen slump att samtliga partier numera ställer sig bakom den gröna tanken på miljöavgifter och miljöskatter. Tom bensinskattehöjningar i nivå med vad De gröna vågade kräva också före valet, ställer sig numera en stor majoritet av riksdagens partier sig bakom. Varför?

Är det av plötsligt miljömedvetande? Ickel! Finessen är att såväl miljöskatter som kraftigt sänkta marginalskatter träder in på arenan på samma gång. *Dvs för många av de på gräddhyllan betyder inte miljöskatter någonting* - de får mer pengar i fickan och kan därmed fortsätta att köra bil som om inget hänt, fortsätta att konsumera enligt köp-slit-släng-principen och behålla ett konsumtionsmönster som är ekologiskt ohållbart. De som skall fixa miljön är låginkomsttagare - det är Susanne Nilsson som vårdar de gamla på sjukhemmet, det är Ingeborg Hansson i Domus kassa, det är Ingela Karlsson på textilindustrin, det är skogsarbetare Lars Karlsson. Det är låginkomsttagargrupperna, som bl a håller upp omsorg, vård och mänsklighet i samhället, som nu också ensamma skall ta på sig miljöansvaret. Som tex riksdagsledamot, med normala och piffiga extraknäck, blir det inga problem att få råd att skita ner precis som vanligt. Med 30-60 000 kronor mer i fickan efter inkomstskattesänkningarna de närmaste åren garanterar "århundredets skattereform" fortsatt ökning av klyftorna mellan höginkomsttagare och låginkomsttagare - *något som i grunden strider mot FN:s deklaration om alla människors lika värde*. I den fördelningspolitiska debatten är det dessutom viktigt att påtala att det är lyxkonsumtionen som ökar minst i pris, medan basbehoven (mat och boende), dvs det som låginkomsttagaren lägger ned en mycket stor del av sin inkomst på, ökar betydligt mer. Det är därför låginkomsttagaren inte känner igen sig när politiker och journalister pratar om att reallönerna ökat.

Jag anser att Platons tanke om en högsta godtagbar inkomstskillnad är en rimlig tanke. För detta krävs regleringar och rambeslut. Menar vi allvar med frasen "låt oss alla leva som alla kan leva alltid" måste konsumtionen förändras. Detta innebär bl a rejält minskat konsumtionsutrymme för höginkomsttagare.

En globalt rimlig skattepolitik

När arbetarrörelsen växte fram så hade arbetarna förebilder. Man ville helt enkelt nå upp till den nivå som de på den tidens gräddhylla levde på. Detta måste uppfattas som fullständigt naturligt, rimligt och behjärtansvärt.

När nu Öststaternas folk kastar av sig det centralistiska statsocialistiska oket har man

som mål att nå upp till den konsumtion som västvärldens vackra folk ägnar sig åt. Detta måste uppfattas som en fullständigt naturlig och rimlig önskan i cocacola-kulturens tidevarv. Varför skulle *de* inte ha rätt när *vi* tar oss rätten? Vi är ett uselt föredöme - inser vi det, borde vi också ta det på allvar.

Vi är dessutom ett föredöme för u-länderna. Och varför skulle inte u-ländernas befolkning ha rätt att leva på sådant sätt som vi gör? Anser vi inte det är vi rasister. Vårt sätt att leva, med vårt konsumtionsmönster, är globalt omöjligt. Klyftan mellan de rikaste, de med mest konsumtionsutrymme, i de rika länderna och de som svälter blir bara mer grotesk för varje år.

Låt oss, också när det gäller skattepolitik, tänka globalt. Jag föreslår följande skattereform: inför en *baslön* till alla individer, som garanterar en basstandard och en ökad valfrihet också för de sämst ställda i vårt eget land. Men inför också en *maxlön* - dvs lägg en marginalskatt på 100% på alla inkomster över en viss summa, t ex 300 000 kronor. Denna marginalskatt, dvs att man snor hela inkomsten över en viss summa, bör till viss del få styras av den beskattade *individen* själv till olika biståndsändamål i tredje världen. Det kan vara trädplantering i Kenya, självtillitsprojekt i Etiopien, eller katastrofhjälp. Med en dylik reform talar vi om att vi inte accepterar vidgade klyftor mellan fattig och rik. Vi talar om att vi menar allvar med den där solidariteten som vi så gärna pratar om: solidaritet med u-ländernas fattiga. Och vi talar också om att alla människors tid i grunden är lika mycket värd.

Är det så att en dylik skattereform förvandlar vårt land till ett land på stenåldersnivå? Inte alls. Precis som Romklubben (ett sjuttioal av världens främsta vetenskapsmän) konstaterade redan 1971 har tillväxten gränser. Utvecklingen står inte stilla bara därför att den materiella tillväxten avtar. Tvärtom; kvalitén i samhället kan öka. Eller som t o m John Stuart Mill skrev en gång i tiden: "Det är knappast nödvändigt att påpeka att ett stationärt tillstånd hos kapital och befolkning inte medför ett stationärt tillstånd i mänsklig utveckling. Där skulle finnas lika mycket utrymme som någonsin för all slags andlig kultur och för moraliska och sociala framsteg, lika mycket utrymme för att förbättra levnadskonsten och mycket större sannolikhet för att den skulle förbättras.". Detta sagt av en av liberalismens fäder - när skall Bengt Westerberg och hans liberala tillväxtfundamentalister inse detta?

Fördelningen måste skärpas - av ekologiska, etiska och humanitära skäl. Det gäller både fördelningen inom landet - och mellan fattiga och rika länder. Vi i vår del av världen blir de materiella förlorarna - javisst. Men tro inte en sekund att vi blir själsliga förlorare.

Ur grönt perspektiv är det viktigt att notera att en marknad, en *verklig* marknad - inte en kapitalistisk marknad - består av många aktörer som alla har ungefär samma utgångsläge och samma möjligheter att agera. På en verklig marknad för människor - och inte bara en kapitalistisk skådeplats för de transnationella bolagen - ser man till att en rimlig fördelningspolitik garanterar de olika individerna ungefär samma möjligheter. En indivirelaterad marknad förutsätter en reglerad fördelning och kraftiga inskränkningar i kapitalets frihet. Hålls denna marknad dessutom innanför ekologiska och sociala ramar så är det en *grön* marknad.

Makten

Individens frihet pratar gärna borgerliga ideologer om, i samma anda som man pratar om kapitalismens marknadsekonomi. Det är bara det att kapitalets frihet äter ur individens frihet. Kapitalismens inneboende väsen motverkar individens frihet.

Max Weber definierade begreppet makt genom att konstatera att den som kan påtvinga sin egen vilja på andra människors beteende har makt. Makten kan delas upp i den *tvingande makten*, den *belönande makten* och den *betingade makten*.

Den tvingande makten har de reellt existerande socialistiska staterna varit duktiga på - andra exempel på denna vulgära maktutövning är livegenskapen i Ryssland, slaveriet i Amerika, och barnarbetet i Englands kolgruvor (som bl a Marx beskriver i Kapitalet). Men den tvingande makten finns också här och nu; alla föräldrar vet t ex vilken tvingande makt reklamen har - den förälder som inte ställer upp och köper rätt grejer till sina barn riskerar sitt barns ställning i gänget och klassen. Fel kläder kan leda till mobbing. Ju större och intensivare reklamflödet är, desto större blir tvånget att följa det kommersiella budskapet. Straffet att inte följa maktens signaler blir inte piskrapp - men väl mobbing.

Den belönande makten betraktas ofta som mer civiliserad än den tvingande makten. I stället för piskrapp får man högre lön, inbjudan till de rätta middagarna, finare tjänstebil och större tjänsterum. Eller tredubbelt OB om man som jobbare gräver ner giftunnor på Annandag Jul. (Dags för den gamla vänstern att inse att också arbetare spelar med i spelet - och att också vi vanliga konsumenter är delaktiga som tramsar med i maktens propagandaspel.) Den belönande makten leder till att man säljer sina åsikter och sina individuella ideal för pengar och status. Vi allihop är utsatta för den belönande makten. Den förför behagligt som en läcker älskarinna. Och vi faller gärna. Jag också. Denna makt förför mycket bättre än trista gubbar i trötta hattar och med Lenin på rockslaget.

Den betingade makten är luddigare i kanten. Den utövas genom övertalning, utbildning, eller anslutning till vad som samhällsligt synes naturligt, rätt och riktigt. Historiskt sett har kyrkan varit bra på detta maktutövande - ett nutida exempel är mannens makt över kvinnan. Genom att ständigt bli utsatta för vackert förpackade budskap övertalas vi i vår del av världen att tro på *konsumtionsideologin*. Att förneka konsumtionsideologin uppfattas idag lika omstörtande och suspekt som det en gång uppfattades att ifrågasätta katekesens bud om att Gud givit oss herrar och att dessa inte bara skall vördas, utan till och med älskas.

Kommunismen har fallit - nu är det dags att fälla konsumismen. Åttiotalet var det årtionde när statsocialismen föll. 90- talet skall bli det årtionde när kapitalismen faller. Ceausescu, Shell, Honecker, Unilever - skit samma. Alla föraktar de individerna och människans rätt att växa fritt, åt olika håll men i jämlika förhållanden. Och alla lever de så dogmatiskt i sina ekonomiska teorier att de glömmer de ekologiska *realiteterna*..

Relationer

I den typ av samhälle vi lever i är framställningen av en vara inte i första hand uttryck för viljan att tillfredsställa mänskliga behov. Syftet är att tillverkningen skall ge avkastning

och vinst. Våra relationer till varandra - såväl globala som vardagliga lokala - styrs således till stor del av bytesvärdet. Bruksvärdet är nästan bara relevant i den informella lokala samhällssektorn i den lokala informella ekonomin. Jag byter gärna en säck ved mot 5 kg röding, och jag utför gärna några timmars datajobb åt grannen om han fixar bromsarna på min bil - trots att bytesvärdet i den formella ekonomin skulle ge ett helt annat resultat. I den formella ekonomin är bruksvärdet så undervärderat att spannmål bränns i en värld som svälter. Och att spannmål omvandlas till drivmedel för överklassen och medelklassen i Brasilien medan spannmål inte finns att äta för de som svälter i slumstäderna. Max Weber, som ju knappast kan betecknas som "grön" eller "socialist" eller något annat skumt, menade att "gemenskap genom marknad är den mest opersonliga, praktiska relation som människan under sitt liv har till varandra". Denna anonymitet och detta opersonliga förhållningssätt är en dygd enligt de som företräder den kapitalistiska marknadsekonomin grundvärderingar. Ansvarsfrihet (läs: ansvarslöshet) är ett mål att uppnå enligt den anonyma storskaliga marknadens principer - aktiehandel utan personligt ansvarstagande, frihandel utan socialt och ekologiskt ansvar, företagens medvetna manipulerande med sanningen i reklamens (läs: propagandans) värld, rollspelandet i de hierarkiskt uppbyggda organisationerna - allt är uttryck för befrielse från personligt ansvarstagande. Ett samhälle utan personligt ansvarstagande kan aldrig bli ett människovärdigt samhälle. Relationerna på den storskaliga anonyma marknaden förvandlas till rollspel i takt med att den informella och den lokala ekonomin smulas sönder under kapitalets strävan mot koncentration och storskalighet.

Den som vill nå framgång i det anonyma storskaliga samhället måste spela sin roll väl - relationer mellan människor handlar allimer om relationen köpare-säljare, tjänsteman-klient, expert-omsorgstagare, konsument-producent. Samhället förvandlas till ett skådespel där regissören är den osynliga hand som tillväxtjakten utgör. Genom att öppna dörrar till den informella ekonomin och den lokala ekonomin förmänskligas samhället. Relationerna mellan människa-människa måste bli de relationer som dominerar samhället - annars bygger vi in oss i ett system där bedrägeri och avsaknad av etik dominerar totalt. När bedrägeri blivit regel - och en förutsättning för att hålla tillväxthjulen i gång - borde fler av oss inse att hela modellen är sjuk.

Moralen i det kommersialiserade anonyma samhället kan sammanfattas på följande sätt: Du får sälja allt som efterfrågas, och efterfrågas det inte så se till att det efterfrågas. Som konsument - och medmänniskor - är vi den målgrupp som systemet måste förföra, förvirra och förta glädjen för. Vi måste hela tiden fås att efterfråga, konsumera. För detta sätts propagandamaskinen in. Nöjda människor vars mänskliga behov är tillfredställda är livsfarliga för systemet. Därför måste man skapa behov.

Våra relationer till varandra i det anonyma ansvarslösa samhället bygger på tre obehagliga grunder:

Bedrägeri. Reklamerna och storebröderna på marknaden bedrar oss. Reklamens argument är falska. Bedrägeri får oss att jaga vidare trots att vi vet att vi inte blir lyckligare. Bedrägeri är en drivfjäder på marknaden och en drivfjäder för tillväxten i den redan övergödda delen av världen.

Rädsla. Vi får oss itutat vad som är inne och ute, vad som är modernt och omodernt.

Rädslan att betraktas som ute, omoderna och allmänt töntiga styr vårt handlande. Rädslan exploateras och blir en drivfjäder på marknaden och en drivfjäder för tillväxten.

Otillräcklighet. I tillväxtsamhället är det väsentligt att människan skall känna sig otillräcklig. Experter tar hand om våra barn, experter tar hand om skolan, experter tar hand om kulturen, experter gör kulturen, institutioner tar över vård, omsorg och vanliga mänskliga relationer. Känslan av otillräcklighet är också den en drivfjäder för marknad och tillväxt.

Vi föds med ett biologiskt arv som innebär att vi kan förmänskligas. Men vi får inte rimliga möjligheter till detta i ett samhälle som snurrar fortare och fortare, blir effektivare och effektivare, där relationerna alltmer handlar om rollspel - inte om närhet, personligt engagemang och tillgivenhet. Rollspelet tränger undan mänskligheten i oss i takt med att tillväxtfundamentalisterna jagar vidare mot den absurda drömmen om evig ekonomisk och materiell tillväxt.

Ägande och ansvar

Socialister i allmänhet gillar inte privat ägande. Jag gillar privat ägande. Illusionen om staten som ägare punkteras genom frågan: vem äger staten ?

Ägandet måste knytas till individer som själva deltar i den verksamhet man är delägare till. Kooperativa former av ägande är en grön modell. Anställda bör gemensamt ha förköpsrätt till sina företag - och ges en gynnad konkurrenssituation genom lågräntelån vid övertagandet av sitt företag. Bo- och brukarplikt bör införas som krav på ägande av jord och skog (där det av praktiska skäl inte går skall kommunen vara ägare - staten, bolagen och kyrkan skall naturligtvis bort som ägare). System för att även ägande av bostäder och fastigheter skall kopplas till bo- och brukarprincipen borde upprättas (trots att det finns massor av fallgropar med att sådant system - men varför skall t ex bolag ges rätt att äga och spekulera i boende ?) - självklart kopplat till någon form av hembudsskyldighet för att stoppa spekulation. Ägandet måste skruvas ner till de som berörs. En schysst fördelningsspolitik är naturligtvis nödvändig i botten.

Frihandel är inte detsamma som fri handel. Utan snarare detsamma som handel med frihet från ansvar. Självklart måste vi som region eller nation eller federation ha rätt att bojkotta t ex transnationella bolag som propagerar för modersmjölksersättning i u-länder, mördar fackligt aktiva, utnyttjar barnarbete etc. Lika självklart borde det vara att införa en miljöklausul som innebär att vi inte kan skaffa oss materiella fördelar genom att t ex lägga ut beställningar på varor vid vars framställning används sådana kemikalier som vi själva inte vill ha att göra med. Så länge som vi tvingas leva med aktiesystemet som en del av samhället måste t ex aktieinnehav kopplas till personligt ansvar för hur pengarna används.

Uppskruvat ansvar och nedskruvat ägande är grundbultar för ett samhälle på människovärdig grund - även om nu kapitalintressena och plansocialisterna blir vansinniga vid denna tanke.

Själv tillit

Ett viktigt begrepp i en grön kulturrevolution är "själv tillit". Det handlar dels om individernas kollektiva förmåga att lita till sina resurser, dels om den lokala själv tilliten som står i direkt motsatsställning till begreppet sårbarhet.

Människors själv tillit hänger ihop med utvecklingen av både den informella och lokala sektorn d v s de två sektorer som det etablerade maktbältet vill kväsa. En grundläggande förutsättning för växande själv tillit är kreativitet och helhetssyn, vilket bl a kräver en skola som stimulerar barn att växa som människor och individer istället för att producera lönearbetare, industrimat eller rollspelande tjänstehjon utan egen integritet och personligt ansvar. Begreppet själv tillit har diskuterats av en del tänkare genom åren. Johan Galtung är en: " Ideologin i min version omfattar en del insikter om människans inre som vi återfinner i buddhistiskt tänkande i öst och det existencialistiska tänkandet i väst, anarkistiskt tänkande om betydelsen av lokal autonomi, liberalt tänkande om frihet och människan i allmänhet, marxistiskt tänkande om social struktur, antiimperialistisk teori och praktik från senare år; allt sammanlänkat som för tankarna till moderna visioner av federalism, med en stark dragningskraft åt beslutande på lägsta möjliga nivå, blandat med ekologisk hänsyn till miljön och solidaritet med kommande generationer".

Galtungs tankar är intressanta. Själv tillitstanken bygger på att varje kulturkrets måste söka sin egen utvecklingsmodell- en modell som står i överensstämmelse med kulturellt arv och ekologiska förutsättningar i den aktuella regionen. Det gäller att inse att utveckling inte är detsamma som att bli lik industriländerna. Och att jämlikhet inte är detsamma som likhet.

I själv tillitsfilosofin ligger inte egoism och grönköpingscenterism. Tvärtom - i t ex biståndspolitikén borde man kräva att målet "själv tillit" införs, vilket skulle innebära att biståndet (löjligt namn för det som i själva verket är en avbetalning på en skuld) kanaliseras via organisationer som arbetar i periferin och inriktas på bl a teknik som är anpassad till lokala förhållanden. Just teknikval är ett gigantiskt maktutövande: teknikval som bygger på en teknologi som kräver stora investeringar och expertdrift är en del av de transnationella bolagens maktutövning. Högteknologiska lösningar leder till maktkoncentration - även om de nu skulle kunna medföra ekonomisk tillväxt i större mått än anpassad, småskalig, billig teknologi som är överblickbar och kontrollerbar av de som berörs.

Själv tillit innebär ett stort mått av oberoende från maktcentra. Därför är den konventionelle politikern livrädd för själv tillitsstrategier.

Kaos eller stalinism eller...

I min bok *Miljön, makten och friheten 1* försöker jag skissa en frihetlig och decentraliserad samhällsmodell som bygger på ekologisk medvetenhet och ett vidgat solidaritetsbegrepp. Jag hävdar att det uppstått en ideologisk förvirring i den politiska debatten i och med

att valet begränsats och förenklats till ett val mellan kapitalistisk marknadsekonomi och statsocialistisk planekonomi. Inget av systemen fungerar och båda driver, som en följd av sina väsen, mot centralisering, maktkoncentration och ekologisk negligering. Alternativet till centralstyrd socialism behöver naturligtvis inte vara kapitalism och dess storskaliga anonyma marknads "osynliga hand" (för att tala med Adam Smith). Alternativet kan mycket väl bygga på en ideologi som utgår från en ekologisk och decentralistisk grundsyn som tar till sig liberalismens grundvärderingar när det gäller mänskliga friheter (inte kapitalets frihet), den frihetliga socialismens tänkande kring ökat lokalt självstyre, marxistisk analys av kapitalismens strävan mot koncentration och monopol, allmänväns terns syn på fördelning, konservatismens tankar om betydelsen av vissa grundläggande värden samt en vidgad grön solidaritetssyn i både tid och rum (solidaritet med kommande generationer, med de ekologiska systemen och med mänskligheten sett ur ett globalt perspektiv). Man skulle kunna formulera om den franska revolutionens slagord på följande sätt: *Frihet* i individens kultursektor (inklusive vardagssektorn som barnomsorg, vård, skola), *syskonskap* i ekonomin (dvs solidarisk fördelning och maktsprängning), *jämlikhet* i rättslivet. Med detta vill jag markera avståndstagande från den uppfattning som stora delar av vänstern har: nämligen att jämlikhet är detsamma som likhet. Den traditionella vänsterns människosyn är förnedrande. Jämlikhet har ingenting med likhet att göra. Det är olikhet och mångfald som utvecklar samhället.

Låt mig avsluta med att konstatera att nittiotalet borde förvandlas till kamp mot såväl statsocialism som den reellt existerande kapitalismens marknadsekonomi eftersom båda systemen glider mot ekologisk kollaps, framtidsimperialism, maktkoncentration, centralisering och individförnedrande maktutövning genom storebröders propagandaapparater. Nyckeln till ett människovärdigt samhälle bygger på en ekologisk grundsyn i ett decentraliserat och frihetligt samhälle.

Den myndiga människan är revolutionens mål

av Jacques Wallner

Parlamentarismen är inget "nödvändigt ont". Tvärtom det är ett högst onödigt ont. Människor och samhällen klarar sig utan parlamentarismens förstelnade maktapparat och de politiker som har tagit till sin livsuppgift att utöva makt genom olika parlament på riks-, regional- och lokal nivå. Miljöpartiets förre talesman Birger Schlaug försöker i sitt inlägg fläta samman det gröna partiet med den anarkistiska rörelsen. Han understryker vissa likheter och passerar kortfattat förbi de stora olikheterna. Det är en föga fruktsam hållning. Genom att försöka rida både den parlamentariska gröna hästen och den ystert frustande svarta springaren samtidigt, faller han platt emellan.

Att låta bli att söka den parlamentariska makten är dumt, menar Schlaug, för att i nästa andetag medge att det finns risk för legitimering av parlamentet om man tar sitt säte där.

Hur ska det vara nu? Finns det så mycket att vinna i riksdagen att Schlaug och hans gröna kamrater kan vara där utan att legitimera makten?

Självfallet inte! Schlaugs miljöpartikamrater finns i riksdagen, och har därmed bekräftat att det är i riksdagen de anser att de viktiga besluten i samhället ska fattas. De har accepterat spelreglerna; accepterat den politiska majoritetens rätt att styra och ställa. Det är ett märkligt val för dem som säger sig framhålla decentralistiska värden.

Gatans parlament

Om det är något vi kunnat lära oss av höstens revolutioner i Östeuropa så är det att de stora förändringarna inte fötts i parlamenten, inte i centralkommittéerna - utan på gatan, på arbetsplatserna bland människor utanför maktens centrala boningar.

Miljöpartiet vill i sin egen historieskrivning gärna tillskriva sig betydande insatser för miljön. Deras insatser på det partipolitiska fältet som katalysator i miljödebatten prisas också av Birger Schlaug som i en andra försvarslinje hävdar att det finns miljötaktiska skäl att finnas i riksdagen.

Men den gröna rörelsen har inte vunnit sina sporrar i riksdagen. Den största kraftmätningen hittills, kärnkraftsomröstningen, mobiliserade vanligtvis politiskt ointresserade människor. Dessa kom med i lokala grupper som var för sig kämpade mot kärnkraft på sin ort. De partipolitruker som stod i ledningen för antikärnkraftsrörelsen var i sammanhanget obetydliga, det var det direkta engagemanget som grep omkring sig och gjorde rörelsen till en stor och betydelsefull påtryckningsgrupp.

Miljöfråga efter miljöfråga visar samma scenario. Välmenande politruker uttalar sig hit och dit - men det är på plats i Teckomatorp, Ljungskile, på Stockholms gator, eller utanför Barsebäck som kampen står. Inte i parlamentet.

Aktivt ickeröstande

När Schlaug far ut mot dem som inte röstar och menar att dessa är av "etablissemangets passiviserade tomgångsåskådare", tar han i så det knakar för att värva röster till nästa års val.

Han anknyter till gängse föreställningar om "valskolk", "soffliggning" och "osäkerhet". Det är skitorden som besvikna borgare, socialdemokrater och andra partigångare kastar efter dem som vägrar att legitimera deras maktutövning genom att stoppa lappar i små lådor vart tredje år.

För politikerna vet, att den dag då röstandet blir så marginellt att processen helt saknar betydelse också ur ett legitimitetsperspektiv, är det adjöss med deras makt. Det blir den dag då makten återförs dit den kommer ifrån - till folket.

Därefter blir maktutövningen lokal enligt gamla välbeprövade principer. En av dem är att det är de som berörs av ett beslut som ska delta i detta. Då återstår bara för Schlaug och hans kamrater att besluta om sina egna, högst privata angelägenheter i riksdagen därför att medborgarna i världen utanför har tagit makten över sina egna liv.

Grön elitism

Under läsandet av Birger Schlaugs långa inlägg slås jag av undran över hur han ser på sina medmänniskor. Ogärna vill jag tro människor om något ont, men i spalterna framskyntar en elitistisk grön populist.

Först håller han ett lovtal till individen. Schlaug pekar helt riktigt på att det är rätt att bryta mot vissa lagar för att behålla sin mänsklighet. Något som han är medveten om ställer till problem för de riksdagsmän som utgör den lagstiftande församlingen i vårt land. Längre fram skriver han: "Ett samhälle utan personligt ansvarstagande kan aldrig bli ett människovärdigt samhälle". Så sant och så vist.

Problemet är att han inte riktigt tror på den kloka och begåvade människan. Han respekterar i ena stunden människan som suverän beslutsfattare för att i nästa ögonblick föra in en grön mystifikation som den nya högsta makten.

Schlaug kallar det för "ekologiska ramar".

De ekologiska ramarna definieras inte närmare och Schlaug beskriver inte heller exakt var ramarna sätter punkt för individens valfrihet. Han talar om balansen i samhället på samma lättvindigt självsäkra sätt som finansdepartementet talar om "dynamiska effekter".

Folket omyndigförklaras

Men när "konsumismen" avhandlas förstår läsaren att "ekologiska ramar" är gränserna för vad de nya gröna ledarna anser att folk ska få göra respektive inte göra. De nya gränserna för vad folket ska få konsumera.

Avsnittet om konsumismen är inte samhällsomstörtande. Det är inte det minsta mer omstörtande än alla andra förmyndaraktiga skrifter som dimper ner i brevlådan titt som

tätt. Schlaug eller socialstyrelsen är skit samma och knappast omstörtande.

Schlaug anknyter till en gammal fin tradition av von oben-mentalitet. Han anser att folk är passiviserade, fördummade och programmerade till att köpa grejer och leva gott (i den utsträckning detta är möjligt).

Därför måste "konsumtionsideologins betingade makt" brytas. Hmmm... Den som vill köpa grejer är EGENTLIGEN inte sig själv, utan ett offer för en ideologi. Individerna väljer inte - utan någon annan - någon lömsk krämare. Människan saknar i sammanhanget en egen vilja, enligt Schlaugs sätt att se.

Detta är en livsfarlig vanföreställning! I samma andetag som individen fräntas sin myndighet, sin status som suveränt beslutsförmänniska, föds rätten för någon annan att ta beslut istället. Där föds läkarens makt över den psykiskt sjuke, föräldrarnas över barnen och den gröne avprogrammeraren Schlaugs makt över de av konsumismen anfrätta stackarna.

De grönas gudom

Robespierres högsta väsen heter i Schlaugs sörmländska tappning "ekologiska ramar" eller "gröna realiteter". Varje prästerskap behöver sin högsta gudom vilken inte får ifrågasättas. De gröna sätter gränser för individernas beslutanderätt i namn av naturen på samma sätt som Florens diktator Savonarola krävde uppoffring och befallde i kraft av gud.

Dock, människans suveränitet får inte inskränkas. Inte ens om syftena är aldrig så goda. Där står anarkismen mot de gröna som gärna "försvarar" naturen till vilket pris som helst; också om det kostar mänsklig frihet.

Detta är ett dilemma för alla slags världsförbättrande "frihetliga" partier, grupper och rörelser. I en del frågor är, enligt deras synsätt, helt enkelt vanligt folk för "hjärntvättade" för att få vara med och bestämma lokalt. Då måste riksdagsmän och andra intelligenta partifunktionärer fatta beslut på riksnivå.

Det kan gälla avfallsanläggningar och kärnkraftverk eller bensinpris och fordonsskatter för att inte nämna lokaliseringen av flyktingförläggningar.

Lokalt självbestämmande tycker de nämligen bara är bra om folk fattar rätt beslut. Men nu är det förmodligen så att de flesta på landet vill ha billigare bensin och billigare bilägande hur mycket medelklassen i stadskämorna än tjoar och skriker. Folk i Sjöbo, Kimstad och Ljungavik vill heller inte ha en invasion av främmande människor på sina små orter.

De vill bestämma själva över sina egna angelägenheter!

De kanske till och med vill förgräpa sig på någon av de "ekologiska ramarna" eller underkänna existensen av den "ekologiska realiteten".

Individen är okränkbar

Jämsides med tron på den begåvade, omdömesgilla och handlingskapabla människan kan det inte finnas några andra storheter som kan "trumfa" över varje människas oändliga frihet.

Det är något som gröna puritaner och även vissa förmenta anarkister har svårt för att förstå. Dessa är alltid beredda att offra den individuella friheten på de ädla syftenas

blodbesudlade altare på samma vis som jesuiter och bolsjeviker tagit sig rätten att offra människors frihet för ädla mål.

Människor har dock rätt att tycka "fel", de har rätt att handla "fel" och detta utan att fråntas värdigheten som fullständigt handlings- och beslutsför människa. Varje människa har rätt att ha en egen åsikt hur jävla dum någon annan än må tycka att den är.

Folk har rätt att hysa rasistiska åsikter och till och med ge hals åt dem; demonstrera, affischera och debattera fritt. Detta utan att välmenande åsiktsstrypare ska komma rusande och inkräkta på den individuella friheten.

Därför har vanligt folk rätt att handla de grejer de själva anser sig behöva utan att bli omyndigförklarade av någon grön översteprästs svammel om indoktrinerade viljelösa hjon. Varje människas frihet är oändlig tills den möter en annan människas lika oändliga frihet, lyder ett gammalt anarkistiskt uttryck.

Människornas enskilda viljor står över begränsningar satta av det politiska ledarskapet - och varje människa har rätt att göra uppror mot alla former av förtryck.

Parlamentarismens epilog

I den brytningstid som vi lever i har kommunism och socialdemokrati redan förpassats till historiens avfallshög. De ryckningar som kan skönjas från socialdemokraterna är inte tecken på att rörelsen lever utan härrör från de borgerliga maskarnas rörelser inuti det socialdemokratiska liket.

Frågan är om inte rörelserna tagit med parlamentarismen en god bit på vägen mot sotpippen. Detta relativt sett moderna påfund att välja representanter med uppgift att bestämma åt andra framstod självfallet som ett mycket bättre alternativ än kungligt envælde på den tiden det begav sig.

Att det hade sina avvisidor fick man faktiskt ta på köpet. Men idag är inte kungligt envælde något alternativ. Mot parlamentariskt envælde ställs människors rätt att bestämma över sig själva. Mot parlamentarisk diktatur ställs anarkin.

Det gröna partiet är inte homogent. Det innehåller miljövänner, politiska lycköskare, partipolitiska renegater och en rejäl drös med missnöjda offentligt anställda tjänstemän som anser sig diskriminerade i förhållande till sina mer lyckligt lottade bröder och systrar i privat tjänst.

Miljöpartiet vill gärna sätta likhetstecken mellan sig och den gröna rörelsen. Detta är absurd. Den gröna rörelsen fanns redan innan partiet etablerats. I kampen mot miljöfarorna stod människor från många organisationer tillsammans på barrikaderna.

Lokal och direkt aktion

Den gröna rörelsen har fått sin näring och kraft från människors engagemang i direkta aktioner mot motorvägar, rivningar, skövlingar och kärnkraftsverk mm. På varje ort som hotats har engagerade människor oavsett parti- eller organisationstillhörighet förenats i kampen för en god miljö.

Dessa aktioner har litet att göra med de människor som idag, i namn av miljörörelsen, anser sig vara valda företrädare i riksdagen. Miljöpartiets oförmåga att profilera sig, dess bristande potens, beror inte blott och bart på den ringa storleken och elaka, inskränkta

medier.

En fotbollsspelare är och förblir en fotbollsspelare så länge han är ombytt och inne på plan, även om tröjan är grön. Han spelar med huvud och fötter, springer, skjuter, nickar och dribblar. Bryter han mot reglerna blir han varnad eller utvisad. Vål ute på plan finns det inte mycket annat att göra än att spela så gott det går efter de regler som finns. Allvarliga försök att samfällt bryta mot reglerna kan medföra diskvalificering och avstängning från vidare cup- eller ligaspel.

På samma sätt är politiker inte annat än politiker. Det politiska livet inskränks av en mängd mer eller mindre uttalade regler som också miljöpartiet måste finna sig i. Det var nästan rörande när partiets riksdagsgrupps företrädare i massmedia efter valet försäkrade att riksdagsgruppen skulle klä sig så att talmannen inte behövde tillrättavisa dem. Det som en gång var embryot till något nytt dog i samma stund som det bildades ett politiskt parti. Vid skapandet av partiet dog det spontana och handlingens evangelium ersattes med de politiska skenförhandlingarnas.

Den gröna rörelsen klarar sig utan partiet - men partiet klarar sig inte utan den gröna rörelsen.

Den bittra sanningen för parlamentarikerna är nog att tiden inte bara rinner ut för kommunistpartier och socialdemokratiska partier - utan för partiväsendet som helhet, och därmed ytterst för parlamentarismen.

Alternativ till riksdagen

I ett Sverige där förskjutningen mot en allt större och mer högröstad medelklass går allt snabbare har partipolitiken nått slutet av vägen. Medelklassens intressen kan inte tillåtas, och kommer inte att tillåtas, ta överhanden i ett parlament som i praktiken ger ett litet fåtal människor makt över oss andra.

Parlamentarismens undergång bestämdes definitivt den dag då underklassen blev en samhällsminoritet. Då blev det grönt ljus för en ohejdad överföring av pengar från de sämst bemedlade till den stora medelklassen och dess allierade den lilla överklassen.

Tidigare har det inte funnits några reella alternativ till parlamentarism annat än enväldsdiktaturer. Idag finns dock existerande alternativ till parlamentarismen som i mycket högre grad är demokratiska och livsbejakande; den anarkistiska rörelsen och dess fackliga gren syndikalismen.

När vi nu går in i 90-talet är det få som väntar sig att någon radikal förändring av det politiska systemet kan ske inifrån parlamentet. Istället talar allt för att syretillförseln sakta stryps, och att parlamentet helt marginaliseras.

Nationernas avskaffande

Kapitalismens koncentration och internationalisering har gjort nationsgränserna till transporthinder och de nationella parlamenten till tekniska handelshinder. Nationen behövs nu endast som upprätthållare av lag och ordning, medan dess funktion som konkurrensskyddande instrument åt företagen vittrar bort i takt med framväxten av det nya Europa.

I sådana tidevarv är gröna parlamentariker lika framåtskridande som de desperata

människor vilka i industrialismens barndom slog sönder maskinerna för att bevara jobben. När nationerna och parlamenten utsätts för angrepp från höger och vänster kan följden bara bli att det måste uppstå nya samhällsbildningar och maktförhållanden.

Kampen för människan samt kampen mot de parlamentariska och kapitalistiska ofriheterna står inte i salongerna. Inte heller står kampen i EG-parlamentet eller i något annat parlament.

Valplatserna är och förblir inom överskådlig framtid arbetsplatser och bostadsområden. Mobiliseringen av människor för att möta faror är till syvende och sist alltid en fråga om personlig kontakt. Tillsammans beslutar vi oss för att göra något utan kommandon upifrån.

Om människor bildar geografiskt lokala organisationer med direkt demokrati och lokala fackföreningar med direkt demokrati finns fundamentet för en segerrik kamp mot kapitalism, statskommunism, socialdemokrati och grön elitism.

Det ger inga omedelbara segrar i form av tjugiga procentsiffror i allmänna val - men det skaparen grund som inte heller kan rascras; en grund som på inga villkors vis kan utplånas.

Det blir en kampvillig rörelse där handlingen, den direkta aktionen, ges ett betydande utrymme i stället för den parlamentariska passiviteten. Och det blir en rörelse som saknar storvulna västerländska planer för vilka löner och arbetsförhållanden som folk i andra delar av världen borde ha. Det blir en rörelse som utgår från lokala förhållanden, fattar lokala beslut och respekterar andras rätt att fatta sina egna beslut.

Orättvis marknad

Det har aldrig funnits någon "rättvis" marknad - och det kommer heller aldrig att finnas någon där "producent och konsument" möts på lika villkor. Inte ens i ett ekonomiskt system med kooperativ (det är ingen grön idé!) blir det någon rättvisa. Alla kända marknader har alltid styrts av tillgång och efterfrågan och dessa storheter varierar med tid och rum.

Det är helt sonika så att fördelningspolitik inte kan föras genom marknadsmanipulationer och regleringar. Marknaden som instrument för utbyte av varor och tjänster måste kompletteras med fördelningspolitiska åtgärder även i ett postkapitalistiskt samhälle.

Det blir förmodligen alltid billigare att odla på sydligare breddgrader och segla hit med skörden - än för oss att odla själva med vårt bistra klimat.

Det är inte världshandeln i sig vi ska vända oss mot - utan de förhållanden som gör att vi stänger ute tredje världens produkter från våra marknader, eller lägger på så kraftiga tullar att de inte kan säljas i vårt land.

Vi ska vända oss mot en prissättning som inte är ett resultat av en fri marknad utan orsakas av en renodlad protektionism från Västerlandet. En protektionism som är extra tydlig på jordbruksområdet. Vi skulle kunna göra en insats redan idag genom att slopa importtullarna på utländska livsmedel.

Kampen mot kapitalismen måste föras lokalt. Uppgörelsen med compradorbourgeoisin i tredje världen är en fråga för människorna där, liksom det är vår jävla skyldighet att understödja antiimperialistiska rörelser genom att solidariskt bekämpa förtrycket på vår hemmaplan.

Världshandelns fördelning är bara ett symptom på orättvisorna - inte orsaken till dessa.

Kooperativ marknadsekonomi

I vår nya värld ska det finnas en kooperativ marknadsekonomi som bejakar människornas lust och vilja. Styrningen sker lokalt genom direkt demokrati vilket med nödvändighet bryter sönder stora koncerner till mindre samverkande enheter; en utveckling som redan påbörjats i kapitalistisk regi. Storföretagen gör det med syfte att öka effektiviteten och flexibiliteten men behåller makten att fatta de avgörande strategiska besluten centralt. Vi ska påskynda utvecklingen mot mindre enheter - men också kräva att *samtliga beslut fattas lokalt*.

Den lokala områdesorganisationen på orten där man bor är egentligen många små organisationer i en. Beslut fattas av dem som berörs, det är den principen som är vägledande, varför liknelser med dagens kommuner faller platt till jorden.

Kooperativen står för producentintresset - den lokala samorganisationen står för konsumentintresset och den viktiga fördelningspolitiken. Mellan kooperativ kan det förekomma konkurrens - men aldrig mellan lokala samorganisationer. Kooperativen kan vara expansionistiska - men inte de lokala samorganisationerna.

Inga samhällsfrågor, eller ekonomiska frågor kommer att få lösningar av högre kvalitet än vad kvaliteten är på dem som fattar besluten. Vill folk ha löneskillnader och vara ogina mot främlingar går detta inte att hindra. Men all erfarenhet talar för att människor växer med ansvar, varför risken inte framstår som överhängande. Den i grunden goda människan vill göra gott - bara förutsättningarna finns för att vara god.

Inga garantier

Ett frihetligt socialistiskt samhälle syftar ytterst till att skänka invånarna inflytande över sina liv. Hur detta inflytande sedan används finns det inga garantier för. Den frihetliga rörelsen skiljer sig dock gentemot andra rörelser, inklusive de gröna parlamentarikernas, på den punkten att vi tror på den goda, ansvarsfulla och hjälpsamma människan.

Alla andra inställningar till mänskligheten har ständigt misslyckats eftersom de förutsatt ledare som fattat besluten åt människorna. Det är en i sig omöjlig uppgift att överlåta beslutandemakten åt en liten ledarkader i form av en tjugohövdad riksdagsgrupp. Hur ska dessa kunna tillgodose 8,5 miljoner människors önsknings. De har inte ens den teoretiska möjligheten att tala med samtliga för att höra deras åsikter.

Inte ens om de vore 349 skulle uppgiften bli mindre svår. Den anarkistiska rörelsen har inte svaret på alla problem - och utger sig inte heller för att ha det. Men den kräver ovillkorligen att människor ges rätten att besluta över sina liv. Anarkism står för självbestämmanderätt, handlingskraft, rättvisekrav, medkänsla, hjälpsamhet, kärlek, solidaritet, och en gränslös framtidstro.

Noam Chomsky

Noam Chomsky tillhör den försvinnande lilla skara skribenter som på ett engagerat sätt skriver om vår politiska samtid. Hans författarskap sträcker sig från Vietnamkriget till våra dagars terror i Centralamerika. Hela tiden har Chomsky USA:s politik i förgrunden: dels för att han är amerikan, dels för att USA står bakom den avgjort största delen av den internationella terrorismen.

Chomskys nya bok på svenska heter **Terrorismens kultur** (125:- limbunden eller 145:- inbunden) och handlar främst om utvecklingen i Centralamerika under 1980-talet. Det senaste decenniet har 200 000 människor dödats i regionens krig och terror. Dödsskvadroner, contras, kidnappningar, tortyr och mord tillhör vardagen för Centralamerikas plågade folk. Enligt Noam Chomsky är USA direkt och indirekt ansvarigt för detta. Och det är det politiska och intellektuella klimatet i USA som han kallar *terrorismens kultur*.

På svenska finns även **Makt och ideologi** (Epsilon Press 1989, 85:-), en serie politiska föreläsningar Chomsky höll i Nicaragua 1986. Under höst-vintern 1990-91 utkommer Chomskys anarkistiska texter i en samlingsvolym.

Chomskys böcker kan du köpa direkt från förlaget, eller så kan du stödja din lokala frihetliga boklangare som t ex Bokhandeln Info, Hornsgatan 151 i Stockholm och Syndikalistiskt Forum, Landsvägsgatan 38 i Göteborg.

Epsilon Press, Box 7023, 402 31 Göteborg

Frihet

av Magnus Hörnqvist

Det är en vanlig uppfattning att anarkister använder sig av samma frihetsbegrepp som liberaler. Det är heller inte ovanligt att man tror att både anarkismen och liberalismen betraktar individens frihet som den politiska teorins utgångspunkt. Båda påståendena måste klargöras. Som de står är de dock, menar jag, klart missvisande. Anarkister, liksom de flesta andra socialister, använder sig visserligen av samma slags frihetsbegrepp som liberaler, men förståelsen av det är annorlunda. Och vad gäller det andra påståendet: begreppet frihet spelar en central roll såväl i anarkismen som liberalismen, men man upptäcker snart att det är långtifrån *samma* roll det är fråga om. Eftersom det är på frihetens område som anarkismens beröringspunkter med liberalismen anses ligga vore det olyckligt om dessa föreställningar fortsätter att forma självförståelsen hos anarkister. Speciellt som det bland annat är frihet vi kämpar för.

Den liberala förståelsen av frihet

Vad som i vanligt tal menas med ordet frihet har skiftat genom tiderna. Idag har den liberala förståelsen av frihetsbegreppet, en tradition som går tillbaka till 1600-talet och engelsmannen Thomas Hobbes¹, genomsyrat vår vardagliga förståelse av det. Före Hobbes dominerade andra innebörder hos begreppet frihet, och det tog tid för den liberala förståelsen att tränga undan föreställningar som gick tillbaka till antiken om vad frihet är.

Den liberala traditionens förespråkare framställer sig gärna som det moderna frihetsbegreppets förkämpar. De kämpade för individens frihet och välbefinnande gentemot furstarnas godtycke och skråväsendets monopolställning. Delvis stämmer den bilden: det framväxande liberala frihetsbegreppet användes bland annat som vapen för att inskränka den absoluta statens makt.² Det är dock länge ett relativt abstrakt filosofiskt begrepp; sin fulla politiska slagkraft vinner det först under den franska revolutionen - då frihet kombineras med andra begrepp som jämlikhet och broderskap.³

Det dröjer emellertid till 1859 och John Stuart Mills bok *On Liberty* innan det liberala frihetsbegreppet får en intellektuellt anständig formulering.⁴ Mill menar att det som problematiseras i samband med begreppet frihet är "beskaffenheten hos och gränserna för den makt samhället är berättigat att utöva över individen".⁵

På senare tid är Isaiah Berlin den som inflytelserikast formulerat det liberala frihetsbegreppet. I en uppsats från 1958 ger han sin tolkning av den liberala förståelsen av frihet. Berlin utvecklar Mills uppfattning om frihet och ställer den mot den djävulska logik som finns inneboende i den socialistiska förståelsen av frihet (som utmynnar i ofrihet).⁶ Frihet, säger han, är frånvaron av tvång.⁷ Paradoxen på ofrihet är när man sitter bakom lås

och bom eller när man är någon annans slav. Frihet förstås som frånvaro - frihet från någonting. Det är en av anledningarna till varför Berlin kallar frihet i denna mening "negativ frihet", till skillnad från "positiv frihet". En skillnad som hela hans uppsats går ut på att klargöra. Vid närmare betraktande är det, som vi kommer att se, en distinktion som är svår att dra.

Den liberala förståelsen av frihet såsom frånvaron av tvång innebär att det som gör en person *ofri* är (1) närvaron av fysiska eller legala hinder⁸, förutsatt att dessa hinder (2) är arrangemang av andra personer eller grupper av personer⁹ och dessutom (3) är avsiktliga¹⁰. Föreligger inga sådana begränsningar är personen ifråga fri (med avseende på ett visst handlingsalternativ).

Problemet

För att förstå det liberala frihetsbegreppet är det nödvändigt att få klart för sig vad som är problemet, som en liberal ser det. Det som stått i centrum för intresset när liberaler behandlat avdelningen frihet är statens ingripanden i den enskildes liv, och i viss mån också en individs övergrepp på en annan.¹¹ Det har gällt att säkra en sfär kring individen, där hon eller han kan utföra de handlingar hon eller han känner för utan att behöva riskera ingripanden utifrån. Det enda man tvistade om var hur stor denna sfär skulle vara och var gränserna skulle dras.¹² Man har försökt rättfärdiga gränserna med idén om ett socialt kontrakt, teorier om naturliga mänskliga rättigheter, eller på andra sätt.¹³ Hela tiden har det handlat om, den sociala strukturen tagen för given, att utmejsla en sfär, lika stor för alla men inte lika användbar för alla, där individen ska känna sig trygg för yttre ingripanden. Där ska han eller hon ostört få fullfölja sina egna, högst personliga, mål - det är det som ger friheten dess värde.

Godtyckliga restriktioner

Den liberala förståelsen av frihet framstod som ohållbar för den arbetarrörelse som växte fram under andra hälften av 1800-talet och som konfronterades med industrikapitalismen. Det liberala frihetsbegreppet var ett verksamt vapen mot inskränkningar av näringsfriheten men inte mot det nya klassamhällets orättvisor. Den liberala förståelsen av frihet förkroppsligade den borgerliga individualismen - ännu Lenin menade att "frihet är en borgerlig fördom"¹⁴ - och kringkars av godtyckliga restriktioner. Men istället för att i detalj påvisa begränsningarna för det liberala frihetsbegreppets tillämplighet, och därigenom upphäva det, förfäktade många anarkister och marxister ett helt annat frihetsbegrepp. Det var i alla fall så de förstod det frihetsbegrepp de använde sig av: ordet användes i andra sammanhang och med andra avsikter, varför det måste vara fråga om ett annat begrepp. Sedan dess har det tillhört den socialistiska traditionens självförståelse att man förespråkar "positiv" frihet, till skillnad från liberalernas "negativa" frihet.¹⁵ Det är visserligen sant att förståelsen av begreppet frihet kraftigt skilde sig åt, men det var ett misstag att tro att man

inte använde sig av samma slags begrepp som liberalerna. Man kan blottlägga detta gemensamma frihetsbegrepp, som även läcker in den socialistiska förståelsen av frihet, genom att ta sin utgångspunkt i den liberala förståelsen av frihet och göra sig av med de godtyckliga restriktionerna.¹⁶

(1) Varför påstå att bara *närvaron* av fysiska eller legala hinder - en lag, en annan människa eller mänskliga påfund typ fängelsegaller - kan inskränka ens frihet?

Det verkar rimligt att hävda att även *frånvaron* av livsnödvändigheter, t.ex mat, kläder och husrum, kan inskränka ens frihet. Även frånvaron av andra alternativ än att sälja sin arbetskraft på en kapitalistisk marknad verkar kunna inskränka ens frihet.

Närmare sett rör dock oenigheten inte frågan om närvaro kontra frånvaro, utan vad som ska räknas som hinder eller begränsningar för ens frihet.¹⁷ Och eftersom avsaknaden av livsnödvändigheter försvårar många handlingsalternativ minst lika effektivt som lagar, finns det ingen vettig anledning till att inte hävda att det ska räknas till det som kan inskränka en människas frihet.

Därmed inte sagt att det inte finns andra anledningar till att utesluta frånvaron av livsnödvändigheter från frihetsproblematiken. Frågan om vad man räknar som hinder för en människas frihet är visserligen beroende av vad man själv uppfattar som viktiga eller kännbara begränsningar (med avseende på vissa handlingsalternativ). Men bara för att en välbeställd affärsman upplever statliga ingripanden i form av skärpt inkomstbeskattning eller inskränkt arvsrätt som kännbara begränsningar för hans verksamhet, behöver det inte vara hans erfarenheter som är normgivande.

(2) Varför måste hindren för ens frihet vara arrangemang av andra människor?

Ett sådant synsätt ledde till exempel till att långa arbetsdagar och vidrig arbetsmiljö länge inte ansågs begränsa någons frihet. Ända till mitten av 1800-talet såg man ju marknadens lagar, som beskriver bl.a tillgång och efterfrågan, som lika naturgivna och omöjliga att sätta ur spel som naturlagarna.¹⁸

Den avgörande frågan bör rimligtvis vara, inte huruvida hindret eller begränsningen ifråga är ett resultat av människors verksamhet, utan huruvida hindret eller begränsningen kan överkommas av människors verksamhet.¹⁹

Vi anser inte att vår frihet inskränks av rent naturliga hinder. Om en person träffas av blixten när han går över gatan mot tobaksaffären för att köpa en banan, är det knappast hans frihet (med avseende på handlingsalternativet att tugga i sig en banan) som har inskränkts. Men hindras personen att ta sig till tobaksaffären av ett gäng uniformerade polismän, är det uppenbart att det handlar om inskränkningar av dennes frihet, att han eller hon görs ofri (med avseende på det handlingsalternativet). Men även i många fall när det rör sig om hinder som inte tydligt är resultatet av människors verksamhet, kan det vara riktigt att hävda att man görs ofri, att ens frihet inskränks. Vad ska man till exempel säga om den person som går förbi tobaksaffären, får syn på bananklasarna och påminns om att han inte ätit på ett dygn. Pengar har han dock inga (och stjäla vågar han inte). Är det fel att påstå att den här personen är ofri (med avseende på handlingen att stilla sin hunger med en banan eller två)? När liberaler diskuterar frihet gör de det inom ramarna för de givna egendomsförhållandena. Men bara för att de inte har lust att förändra dessa, betyder inte det att egendomsförhållandena inte kan förändras eller att de inte kan begränsa människors

frihet.

Även denna oenighet handlar alltså om vad som ska räknas som hinder eller begränsningar. Liberaler vill alltid knyta användandet av begreppet frihet till en bestämd person eller grupp av personer som försvårar eller omintetgör handlingsalternativ.²⁰ Socialister däremot menar att även annat kan inskränka ens frihet, som t.ex råvaropriserna på världsmarknaden, löneslävriet, hierarkiska organisationsstrukturer, ekologiska katastrofer och traderade patriarkala beteendemönster. Det vill säga, sådant som på ett avgörande sätt försvårar vissa handlingsalternativ men som inte uppenbart är resultatet av en bestämd grupps handlingar, men som väl kan överkommas av mänsklig handling.

Naturligtvis inser även liberaler att t.ex frånvaron av livets nödortf i krigshärjade områden försvårar och omintetgör handlingsalternativ. De försöker dock på alla sätt hålla sådana situationer borta från frihetsproblematiken, t.ex genom att göra en skillnad på frihet och förutsättningar för frihet.²¹

(3) Varför ska bara *avsiktliga* ingrepp utgöra inskränkningar av människors frihet?

Därmed utesluts alla de ingrepp och hinder i ens liv som är följden av en klass utsugning av en annan eller som är följden av ett köns dominans över ett annat. Förutsatt att man inte tror att inkomstfördelning och könsroller är det avsiktliga resultatet av människors handlingar.

Kravet att det som inskränker ens frihet inte bara ska vara mänskliga arrangemang utan även avsiktliga mänskliga arrangemang gör att man bortser från ännu fler fall av ofrihet. Inte nog med att man ska kunna identifiera människor som står bakom försvårandet av ett visst handlingsalternativ, nu ska man också visa att dessa människor gjort det avsiktligt. Det är inte bara svårt att visa - godtar vi resonemanget ovan om mänskliga arrangemang är det ovidkomande.

Samma begrepp

Trots alla godtyckliga restriktioner som liberalerna lagt på frihetsbegreppets användning, är det i grunden fråga om samma begrepp. Socialisters frihet är ingen annat slags frihet än liberalers.

Enligt den amerikanske filosofen Gerald C MacCullum är frihet en relation mellan en människa, någon form av begränsning och ett handlingsalternativ. Frihet är en triadisk relation: det är alltid någons frihet till något från något annat.²²

Det socialistiska frihetsbegreppet är emellertid vidare än det liberala - det är tillämpligt i fler situationer. Grundbetydelsen är frånvaron av inskränkningar av handlingsalternativ, och inte frånvaron av tvång. Men det vore fel att säga att det är ett annat slags begrepp eller ett annat slags frihet; snarare är förståelsen av begreppet frihet annorlunda.

Olika problemsammanhang

Att förståelsen av begreppet frihet är olika beror på att det problem socialister utgår från i det här sammanhanget är ett annat. Det är inte så mycket synen på vad människor kan eller bör bli fria till, olika verksamheter som kan vara intressanta, som skiljer socialister från

liberaler. Det som skiljer är snarare vad som ska räknas som hinder eller begränsningar för relevanta handlingsalternativ, dvs då det kan bli tal om att människors frihet inskränks. Och det beror på de olika problemsammanhang i vilka människors frihet tematiseras.

Nu handlar det inte längre om att säkra en sfär innanför vilken den enskilde fritt kan handla, som är det intressanta för liberaler, utan om att skapa ett rättvist samhälle. Det är snarare kollektivet än den enskilde individen som är utgångspunkten för alla resonemang om frihet, och intresset fokuseras på hur kollektivet på det stora hela ska vara inrättat och inte på hur olika individer ska kombineras med varandra.

Individens frihet är alltså inte utgångspunkten för den socialistiska förståelsen av frihet. Att frihet alltid är individers frihet innebär inte att frihet är en individuell angelägenhet. Det är ju inte såsom isolerad individ man är fri, även om liberaler gör sitt bästa för att få oss att tro det, utan såsom medlem i ett kollektiv. Och det ställer frågan huruvida min frihet är beroende av andras frihet. Den frågan uppkommer inte i den liberala traditionen, i vilken frihet förstås som en handlingssfär runt den enskilde där hon eller han är oavhängig av andra.²³ Den socialistiska förståelsen av frihet utgår däremot från att individen är fri i det kollektiv hon eller han ingår i och interagerar med. Ett kollektiv där en människas handlingar aldrig är oberoende av andras och där andras frihet, eller ofrihet, ofta är en förutsättning för min egen frihet.

Samhället måste med andra ord vara beskaffat på ett visst sätt för att inte utgöra ett hinder, aktivt eller passivt, för medborgarnas frihet (särskilt med avseende på de handlingsalternativ som är intressanta för dem). Vad kan man då säga om detta samhälle? Avgörande är att det är rättvist; hela den socialistiska frihetsproblematiken utgår från skapandet av ett rättvist samhälle. Och förutsättningarna för den socialistiska förståelsen av frihet skapas när problemet i samband med människors frihet ses på detta sätt. Historiskt tycks det ha dröjt till senare delen av 1700-talet innan frihetsproblematiken fattades på ett sådant sätt att en socialistisk förståelse av frihet blev möjlig: först då förbands "frihet" med "jämlighet" och fördes fram som ett politiskt krav.²⁴

I förlängningen säger den socialistiska förståelsen av frihet inte bara något om hur ett "fritt" samhälle ska vara beskaffat, utan även hur det ska skapas och vidmakthållas. På den punkten knyter den socialistiska traditionen an till en förståelse av frihet som går mycket längre tillbaka i tiden än den franska revolutionen. Under antiken var frågan om frihet kopplad till problemet hur ett "fritt" samhälle skulle *återskapas*; en dominerande tradition, som jag snart återkommer till, krävde aktivt deltagande i besluten i de samhällseliga frågorna och en verksamhet i det allmännas tjänst.²⁵ Till denna uppfattning om villkoren för ett "fritt" samhälles bestånd fogar den socialistiska traditionen idéer om anti-auktoritära organisationsstrukturer och avskaffandet av privategendomen och produktionen för profit.

Verklig frihet och överklig

Liberalers och socialisters problemsammanhang har gemensamt att de genomsyras av en önskan att människor ska vara så fria som möjligt. En liten skvätt av den kiliastiska honungsdrycken får vi alla i oss med modersmjölken.

Det är dock inte så okomplicerat som att i en enkel matematisk övning räkna samman i vilka avseenden människorna i ett samhälle är fria respektive ofria, om man vill ta reda på om de *verkligen* är fria. Man kan vara ense om att människorna i ett samhälle är fria i de och de avseendena, men ändå vara oense om de verkligen är fria.

Vart tredje år, på himmelsblå plakat, förkunnar de mesthängivna anhängarna av varuskådespelet i det här landet att frihet är valfrihet. Det är helt i linje med den frihet vårt kapitalistiska samhälle kan erbjuda. Vi kan välja mellan olika sorters snask, vilket parti vi ska rösta på, om vi ska studera vidare eller inte, vart vi ska åka med bilen, om vi ska sätta barnen på privat eller offentligt ägda daghem, vilken tevekanal vi ska se på eller var vi ska bo nästan.

Visst, invänder man, bara man har pengar. Det är sant, graden av frihet i ett kapitalistiskt samhälle ökar med plånbokens tjocklek. Men den avgörande invändningen i det här sammanhanget tycker jag är att frihet reduceras till att betyda valfrihet. Det vill säga, att graden av frihet direkt är knuten till mängden (handlings)alternativ. Frihet är emellertid en (persons) relation både till hinder eller begränsningar och till handlingsalternativ. Alternativen är ofta flera, men behöver inte vara det. Ibland är det bara ett alternativ som betyder någonting. Det enda intressanta handlingsalternativet för en fånge, t.ex, är att ta sig ut ur den cell han sitter inspärrad i. Det handlar om att övervinna hindret för just det handlingsalternativet. De aktiviteter en människa bryr sig om är de som verkligen är betydelsefulla för henne, och då är graden av frihet (med avseende på de verksamheterna) snarare avhängig hur svårt det är att övervinna hindren och inte existensen av andra alternativ.

Att frihet förflackas till valfrihet på en underförstådd kapitalistisk marknad är en vulgarisering av den liberala förståelsen av frihet. Inte desto mindre är också frihet i denna stympade mening frihet. Det är fortfarande fråga om samma triadiska relation. Det är inte en sorts frihet att välja mellan tandkrämstuber och en annan att vara fri från arbetskadorna eller hunger. När man t.ex säger om ett folk som svälter att det skulle kunna vara fritt från hunger, är det rimligt att tro att vad man menar är att om det inte vore för vissa ekologiska, ekonomiska och politiska förhållanden skulle folket kunna äta tillräckligt med mat och slippa vara hungrigt.²⁶

Människors frihetssträvan kanaliseras inte bara in i den här antydda innebörden av valfrihet. Sedan franska revolutionen har de borgerliga demokratierna institutionaliserat ett visst mått av frihet; man har värnat om yttrande-, mötes- och religionsfriheten. På vissa håll har dessa till och med varit inskrivna i grundlagen. Exemplet yttrandefrihet, dvs rätten att fritt uttrycka sin åsikt offentligt, illustrerar dock otillräckligheten hos det liberala frihetsbegreppet.

Enligt den liberala förståelsen av frihet är man fri att utöva en viss verksamhet, givet att inga lagar eller fysiska tvångsmedel hindrar en därtill. Frånvaron av dessa hinder innebär dock inte nödvändigtvis att man är i stånd att utöva verksamheten. Till exempel, frånvaron av censurlagar (okej, några finns) och fascistiska stormtrupper innebär inte att man fritt kan uttrycka sin åsikt i dagens Sverige. Med en socialistisk förståelse av frihetsbegreppet råder inte allmän yttrandefrihet i Sverige. Ytterligare viktiga hinder för yttrandefriheten är svårigheten att få tillgång till media (teve/press) och de höga reklamkostnaderna.²⁷ Men

för vissa människor råder ju yttrandefrihet, de som kan betala för sig eller på annat sätt har en privilegierad ställning. Yttrandefriheten ska dock gälla allmänt, det är så anspråken uppfattas i den borgerliga, demokratiska traditionen. Med andra ord råder inte yttrandefrihet när möjligheten att fritt uttrycka sin åsikt offentligt reserverats ett fåtal, när de viktigaste hindren bara kan överkommas av vissa. Yttrandefrihet är ett bra exempel på en illusorisk frihet (det vill säga, en som sägs råda) i det här landet.

Jag säger det igen: trots skillnaden mellan den frihet DNS debattsida eller leksaksbutiken kan erbjuda och den frihet kollektiv handling kan åstadkomma är det hela tiden samma frihetsbegrepp som aktualiseras. Skillnaden förklarar dock delvis varför socialister i alla år trott sig stå för ett annat frihetsbegrepp: att frihet är till någonting, och inte bara till vadsomhelst utan till det som är viktigt för en, i motsats till det här samhällets illusoriska respektive värdelösa friheter.

Frihetens värde

Hur kan man hävda att vissa typer av frihet är mer värda än andra? För att kunna besvara den frågan måste vi först fråga: vad har frihet för värde?

Det verkar svårt att hävda att frihet har ett egenvärde. Frihet är en relativt abstrakt relation mellan en människa, någon form av begränsning och ett handlingsalternativ (se ovan). Relationen "icke-inskränkt". Att det i sig skulle vara eftersträvänsvärt för en person att vara obehindrad (med avseende på något/några hinder) att utföra ett visst handlingsalternativ, *oavsett* vad detta är, tycker jag verkar underligt. De flesta som tänkt igenom problemet verkar också vara ense om att frihet endast har ett instrumentellt värde, dvs som ett medel till något annat.

Frihetens värde är, alltså, helt beroende av värdet hos de verksamheter frånvaron av begränsningar ger oss tillgång till. Därför kan man säga att friheten att välja mellan 15 sorters hårspray är en värdelös frihet (men inte att det inte är en frihet).

Begreppet frihet är alltid knutet till en viss form av begränsning och en viss typ av handlingsalternativ. Om frihet i allmänhet kan man bara tala som en förkortning för en mängd situationer eller handlingsalternativ med avseende på vilka man är fri. Frihetens värde bedöms uteslutande utifrån värdet av verksamheten med avseende på vilken man är fri. Därav följer att varken blotta frånvaron av fysiska eller legala hinder eller blotta mängden av icke-inskränkta handlingsalternativ är någon bra mätare på den frihet vi är intresserade av.

Inre hinder

Det avgörande är inskränkningarna av de handlingsalternativ folk vill göra. Detta får konsekvenser för bedömningen av om människorna i ett samhälle "verkligen" är fria: det som spelar roll är begränsningarna för de verksamheter människorna vill göra. Man måste undersöka vilket slags frihet de är intresserade av, och tar därmed, analytiskt sett, ett steg

in i människan.

Ytterligare ett steg in i människan tar man när man ifrågasätter om det inte också kan finnas hinder eller begränsningar inuti henne för vissa, kanske eftersträvansvärda, handlingsalternativ. Därigenom kommer man till en annan till synes godtycklig restriktion på vad som ska räknas som hinder.

Enligt den liberala traditionen räknar man bara med yttre hinder eller begränsningar. Men handlingsalternativ (för att inte tala om karaktärsegenskaper och situationer) kan försvåras eller omintetgöras av inre lika väl som yttre hinder. Inre hinder eller begränsningar kan blockera handlingsalternativ lika effektivt som någonsin yttre hinder.

Det är viktigt att inte utesluta den här typen av inskränkningar av en människas frihet. Det tycks i själva verket vara en utveckling i vårt samhälle, i varje fall hittills, att det som inskränker vår frihet i ökad utsträckning finns inuti och inte utanför oss. Ett samhälle som kan analyseras i termer av dold disciplinering och repressiv tolerans.

Indoktrinering och propaganda skapar lika effektiva hinder för vår frihet i de borgerliga demokratierna som våld och hot om våld i diktaturländer. Och kanske mer djupgående. Exempel på inre hinder eller begränsningar är internaliserade repressiva normer, ogrundad rädsla, falska föreställningar om vad som är möjligt och tvångstankar.

Vi börjar nu på allvar rikta uppmärksamheten på frihetens subjekt, människan. Vi har nämnt att det kan finnas hinder inom en människa för att förverkliga det hon eller han vill. Fortsätter man den tankegången upptäcker man att det inte bara finns hinder inom en för att förverkliga det man vill, utan även hinder eller begränsningar för själva viljan. På grund av vissa omständigheter eftersträvar vi inte alltid det vi skulle göra, vore vi bara mer upplysta eller eftertänksamma. Resultatet blir att vårt handlande inte motsvarar våra egentliga intressen eller behov (givet någon standard). Ett närliggande uttryck för detta tänkande är t.ex. ”om arbetarna handlade i enlighet med sina egentliga intressen skulle de inte endast sträva efter högre lön utan även kontrollen av produktionsmedlen”.

Med den här frågeställningen, om det finns hinder eller begränsningar (inom oss) för det vi vill, är vi dock på väg bort från frihetens område, såsom det utstakas av såväl den liberala som den socialistiska förståelsen av begreppet. Genom att ställa oss den frågan har vi kommit in på det klassiska filosofiska problemet om viljans frihet. Här finns emellertid inga entydiga gränser, och vissa författare, t.ex Charles Taylor, anser att också denna fråga är relevant för begreppet frihet i en politiskt intressant mening.²⁸

Genom att uppmärksamma att inre lika väl som yttre begränsningar kan inskränka en människas frihet, knyter den socialistiska förståelsen av frihet an till en gammal tradition som sammankopplar frihet med vissa karaktärsegenskaper. Det är ett frihetsideal som brukar spåras tillbaka till stoikerna, århundradena före Kristi födelse. Det får sin mest systematiska formulering av Cicero; det spelar en central roll i den klassiska republikanska uppfattningen om medborgarskap.²⁹ Frihet förutsätter, enligt denna antika tradition, dygd.³⁰ För att få tillgång till de handlingsalternativ som verkligen betyder någonting för en, måste man förstärka vissa drag i ens personlighet på bekostnad av andra, som fungerar som hinder.

Cicero identifierar, i sin bok om de samhälleliga plikterna, vilka karaktärsegenskaper som ska utvecklas för att man ska bli verkligt fri, dvs fri med avseende på de värdefullaste

handlingsalternativen. Det är de s k kardinaldygderna - visdom, rättvisa (eller rättfärdighet), mod och måttfullhet.³¹ Genom att utveckla just dessa karaktärsideal upphäver vi viktiga inre begränsningar för handlingsalternativ, som vi har, objektivt sett.

Anarkister har i likhet med den här antika traditionen alltid betonat att hindren för vår frihet också finns inom oss. Men till skillnad från Cicero och stoikerna har man aktivare försökt identifiera dessa hinder - istället för att direkt karaktärisera hur den människa är beskaffad som saknar inre begränsningar för sin frihet. Anarkister har uppmärksammat inre hinder (till skillnad från yttre, självständigt existerande hinder eller begränsningar) som t.ex patriarkala värdeskalor, auktoritära beteendemönster, en syn på naturen i termer av betvingande och en konkurrensinriktad inställning till mellanmänskliga relationer.

Anarkister skiljer sig från stoiker inte bara därigenom att de drar sig för att göra sig till tolk för ett ideal om den frigjorda människan, giltigt för alla. Definitivt skiljer sig anarkister från den antika traditionen då de gör gällande att övervinnandet av hindren för människans frihet endast kan ske genom ett samtidigt avlägsnande av inre och yttre barriärer. Upphävandet av människans inre stympning kan inte skiljas från avskaffandet av utsugningen, och tvärtom.

Frihet och förtryck

Vi kan snart avsluta vår undersökning av begreppet frihet, en diskussion som handlat om vad begreppet ska omfatta. Den avgörande frågan i det sammanhanget visade sig vara vad som ska räknas som hinder (eller begränsningar). Det som därvid stått på spel är begreppet frihets gränser: när ska man säga att en människa är fri (med avseende på ett visst handlingsalternativ) och när ska man säga att en människa är ofri?

Ett annat sätt att säga att en människa är ofri är att säga att hon är förtryckt. Frihet och förtryck är, analytiskt, ett motsatt begreppspar. Också i politiska diskussioner ställs "frihet" mot "förtryck". Frihet står mot förtryck: klargörandet av begreppet frihets omfattning är samtidigt klargörandet av skillnaden mellan frihet och förtryck.

När "frihet" och "förtryck" dyker upp i politiska diskussioner avser orden att uttrycka ett positivt respektive negativt värdeomdöme.³² Det förklarar i stora drag varför frågan om vad som ska räknas som hinder är så kontroversiell. Samtidigt framgår relevansen av den begreppsliga diskussionen.

Sammanfattning

Jag anser att MacCullum har givit begreppet frihet en hållbar och vettig definition. Friheten är i alla sammanhang densamma (en relation mellan en människa, någon form av begränsning och ett handlingsalternativ).

Definitionen är relativt abstrakt. En närmare förståelse av begreppet frihet får man genom att konfrontera olika uppfattningar om vilka former av begränsningar som är relevanta. Då utstakas begreppet frihets gränser och den omedelbara skillnaden mellan

den liberala och den socialistiska förståelsen av frihet. En vidare förståelse av begreppet frihet får man genom att relatera det till andra begrepp. När "frihet" förbinds med "jämlighet" och kontrasteras mot "förryck" uttecknar sig den problemsfär som är relevant för den socialistiska förståelsen av frihet. (Och genom att spåra den socialistiska frihetsförståelsens släktskap med andra synsätt på frihet i historien utvidgas förståelsen av begreppet frihet ytterligare.)

Frihet och autonomi

Ett annat begrepp som är nära förknippat med frihet är autonomi. Till den grad att "frihet" och "autonomi" ofta blandas samman. Skillnaden mellan frihet och autonomi är inte otvetydig, och det råder ingen utbredd enighet om den. När man närmar sig autonomibegreppets område handlar det, enkelt uttryckt, inte längre om frånvaron av inskränkningar utan om kontrollen över sitt liv.

När det gäller en människas frihet undersöker man vilka handlingsalternativ som är öppna för honom eller henne i en viss situation. Handlingsalternativ som hon eller han sedan kan välja mellan. Det är nu, i valet mellan handlingsalternativ, som begreppet autonomi på allvar kommer in.

Autonomi betyder självbestämmande; man är autonom om det är man själv som bestämmer. Men det är tvetydigt och missvisande att formulera frågan om en person, vid val mellan handlingsalternativ, är autonom eller inte som en fråga om "vem" som bestämmer. Svaret på frågan om det var han eller hon "själv" som bestämde ger antingen upphov till metafysiska spekulationer om det "verkliga" var han eller hon som bestämde eller så betyder det bara att det var personen ifråga och ingen annan som gjorde valet.³³ I det senare fallet uppvisar autonomibegreppet klart släktskap med den liberala förståelsen av frihet: det räcker med att det faktiskt var man själv som fattade beslutet - det var ingen annan som tvingade en till det. I det förra fallet har man en lång filosofisk tradition bakom sig, som menar att man inte är autonom med mindre än att det är ens verkliga eller rationella jag som bestämmer.

Istället för att fråga efter "vem" som bestämmer bör man, när man ska avgöra om en person är autonom eller inte, fråga efter *hur* personen bestämmer sig. Olika analyser av "autonomi" ställer olika krav på hur en persons val ska ha gjorts för att han eller hon ska kallas autonom (i den situationen).³⁴ De flesta är dock ense om att rationalitet och autenticitet är viktiga komponenter i autonomibegreppet.

Autenticitet har att göra med i vilken utsträckning de principer som vägleder individens handlande och de mål han eller hon vill uppnå är självvalda och genuint hans eller hennes egna. Rationalitet har att göra med i vilken grad eftertänksamhet och övervägande mellan olika alternativ spelat en roll i valet av såväl de mål individen eftersträvar som de medel han eller hon använder sig av.³⁵

Det som problematiserades i analysen av begreppet frihet var vad som skulle räknas som relevanta hinder eller begränsningar (av handlingsalternativ); nu, i analysen av begreppet autonomi, är det snarare hur valet mellan olika (icke-inskränkta) handlingsal-

ternativ ska gå till som problematiseras.

I politiska sammanhang är dock problemet vad gäller autonomi ofta ett annat. Det intressanta är då huruvida det är rätt att *kränka* en människas autonomi. Här handlar det om autonomi i en svagare betydelse: att det är individen själv som avgör vilken handling han eller hon utför, utan att andra inflytelser gör sig allt för kraftigt gällande. När en människas autonomi kränks innebär detta, för det mesta, att det är någon eller några andra människor som bestämmer över hans eller hennes verksamhet, eller sätter ramarna för den.

Det är autonomins värde och roll som vi anarkister anser oss ha insett, i motsats till våra mer auktoritärt sinnade kamrater i klasskampen. Marxist-leninister kan som bekant tänka sig att upphäva en människas autonomi i vissa centrala avseenden, t.ex i fråga om partiet och staten. Det är därför vi kallar oss "frihetliga" socialister.

Bakunin lär en gång ha sagt att "frihet bara kan skapas genom frihet". Han menade säkert inte att man inte kan eller bör inskränka någons frihet. Vill man genomföra en grundläggande omvälvning av samhället måste man alltid inskränka några personers frihet, i några avseenden. Expropriatorerna måste i alla händelser exproprieras. Vad Bakunin troligen menade var att frihet bara kan skapas genom autonomi. Att ett "fritt" samhälle bara kan skapas genom människors självverksamhet och att det omöjliggörs genom kränkningar av människors autonomi.

Noter

1. Skinner, s 13
2. *Geschichtlicher Grundbegriffe*, s 478f
3. Aa, s 489
4. Himmelfarb, förordet till *On Liberty* (1988), s 9
5. Mill, s 59
6. Berlin, s 152
7. Aa, s 121
8. Mill, s 68. Mill räknade dessutom med "*the moral coercion of public opinion*", men detta har man inte tagit hänsyn till sedan honom.
9. Berlin, s 123
10. Tvång implicerar, som Berlin själv tillstår, andra människors avsiktliga inblandning. Aa, s 122
11. Macpherson, s 98
12. Berlin, s 123
13. Berlin, s 127
14. *The Heretic's Handbook of Quotations*, San Fransisco, 1988, s 41
15. Ett exempel på detta är Alexander Berkman när han i slutet av 20-talet skriver: "Den frihet som ges dig på ett papper, som är nedskrivnen i lagar och författningar, har du ingen nytta av. Sådan frihet betyder bara att du har rätt att göra vissa saker. Men det betyder inte att du **kan** göra det. För att kunna göra det måste du ha chansen, möjligheten. Du har rätt att äta tre mål mat varje dag, men har du inte medlen, **möjligheten** att få dessa måltider, vad har du då för nytta av den rätten? I själva verket betyder frihet möjligheten att tillfredsställa sina behov och begär." Alexander Berkman, *What is Communist Anarchism?*, London 1989
16. När jag säger "godtyckliga" restriktioner menar jag att de är analytiskt ohållbara; med avseende på liberalernas problemområde är de dock snarare naturliga än godtyckliga.

17. Frågan om närvaro kontra frånvaro urartar förövrigt till en semantisk kurragömmalek. MacCullum, s 182
18. Benn&Weinstein, s 199f
19. MacCullum, s 186
20. se t.ex F.E Oppenheim, *Political Concepts*, Oxford, 1981
21. Berlin, s 124
22. MacCullum, s 176. MacCullum behandlar "karaktärsdrag" och "situationer" på lika fot som "handlingsalternativ". Även om man vanligtvis är fri med avseende på något handlingsalternativ, kan man lika gärna vara fri med avseende på något karaktärsdrag eller någon situation. Det finns ett nära sammanhang dememellan, inte desto mindre finns här en skillnad i betoning mellan liberaler och anarkister. Den liberala traditionen tenderar att se frihet enbart som en fråga om vilka handlingsalternativ som är öppna eller slutna för en viss person. Anarkister däremot betonar karaktärsdrag personen kan eller inte kan utveckla (som ett resultat av frånvaron av hinder för och valet av en serie handlingsalternativ) och situationer som uppstår till följd av avlägsnandet av utsugning och makthierarkier och som öppnar upp helt nya handlingsmöjligheter.
23. Ericsson, s 19
24. *Geschichtlicher Grundbegriffe*, s 531. Men ännu under den franska revolutionen var det osäkert vad "jämlighet" skulle betyda; kravet inskränktes till slut till det politiska och juridiska området. (Aa, s 531) I Tyskland på 1830-talet, och med all kraft på 1840-talet, utvidgades talet om "jämlighet" till att även gälla jämlighet i socialt avseende. (Aa, s 534f)
25. Skinner, s 8
26. MacCullum, s 8
27. Jag säger "viktiga" hinder därför att inte varje tillfällighet eller småsak som förhindrar en handling ska räknas som ett hinder för min frihet. Med "frihet" konstruerad som en triadisk relation slipper man förövrigt skilja mellan "formell" och "reell" yttrandefrihet.
28. Taylor kallar den frågan "första steget på väg till positiv frihet". (Taylor, s 181) När han sedan utvecklar sin föreställning om positiv frihet märker man emellertid att släktskapet med frihet, såsom begreppet beskrivits här, går förlorat, och att det istället går upp i autonomibegreppet. Detsamma tycks gälla alla försök att beskriva ett annat slags frihet som sägs vara positiv; Baldwins uttolkning av T.H Greens frihetsbegrepp utmynnar i en liknande sammanblandning (se Baldwin, s 134f). Jag kommer snart att antyda på vilket sätt autonomi skiljer sig från frihet
29. Skinner, s 21
30. Aa, s 21
31. Cicero, s 44
32. Om det i själva begreppet frihet ligger ett positivt värdeomdöme eller inte är ointressant; det räcker med att konstatera att användandet av ordet frihet i politiska sammanhang alltid är knutet till förverkligandet av ett värde (genom ett eftersträvt handlingsalternativ). Det omvända gäller för ordet förtryck; det är alltid, i politiska sammanhang, knutet till försvandet av ett eftersträvt handlingsalternativ.
33. Tugendhat, s 234f
34. Det bör sägas att begreppet autonomi i första rummet är knutet till enskilda situationer (med avseende på vilka en människa är autonom). Young menar emellertid att man dessutom kan tala om att en person är i en mer vidsträckt betydelse, som har att göra med hur personen på det hela taget inrättar sitt liv. (Young, s 8)
35. Detta leder, bland annat, till att autonomi, till skillnad från frihet, kan sägas ha ett egenvärde: att en person står i en relation till sina handlingar som, utöver att handlingarna är självvalda, kännetecknas av autenticitet och rationalitet, det kan tyckas vara eftersträvt i sig.

Litteratur

- Tom Baldwin, "*MacCullum and the Two Concepts of Liberty*", *Ratio*, 1984
- S.I Benn&W.I Weinstein, "*Being Free to Act, and being a Free Man*", *Mind*, 1971
- Isaiah Berlin, *Four Essays on Liberty*, Oxford, 1969
- Cicero, *On Moral Obligation*, Los Angeles, 1967
- Lars O Ericsson, "*Om politikens gränser*", *Filosofisk Tidskrift*, nr 3/80
- "*Freiheit*" i *Geschichtlicher Grundbegriffe*, Stuttgart, 1975
- Richard Lindley, *Autonomy*, Basingstoke, 1986
- Gerald C MacCullum, "*Negative and Positive Freedom*", Laslett(red.), *Philosophy, Politics and Society* (4:e serien), Oxford, 1972
- C.B Macpherson, *Democratic Theory: Essays in Retrieval*, Oxford, 1973
- John Stuart Mill, *On Liberty*, Penguin Books, 1988
- Felix E. Oppenheim, *Political Concepts*, Oxford, 1981
- Quentin Skinner, "*Negativ frihet i filosofin och historien*", *Häften för Kritiska Studier*, nr 2/89
- Charles Taylor, "*What's Wrong with Negative Liberty?*", Ryan(red.), *The Idea of Freedom*, Oxford, 1979
- Ernst Tugendhat, *Selbstbewußtsein und Selbstbestimmung*, Frankfurt a. M., 1979
- Torbjörn Tännsjö, "*Frihet eller demokrati? Ett svar till Lars O Ericsson*", *Filosofisk Tidskrift*, nr 3/80
- Robert B. Young, *Personal Autonomy*, Beckenham, 1986

Om radikalfeministisk andlighet & revolution

av Pia Laskar

Jag upptäckte Mary Daly i en fotnot till en av de artiklar som jag höll på att översätta och sammanställa till antologin *Anarkafeminism* i slutet av 70-talet. Notan refererade till *Beyond God the Father: Towards a Philosophy of Womens Liberation*. Titeln lät spännande och boken kom att få avgörande betydelse för min egen utveckling och analys. 1988 skrev jag en idéhistorisk b-uppsats om boken och den här artikeln är ett omredigerat axplock ur den uppsatsen. Jag hoppas den ska fungera som både en introduktion till radikalfeminismen och till Mary Daly.

Mary Daly

Några biografiska upplysningar

Mary Daly växte upp i en katolsk arbetarfamilj i USA. När hon föddes vet jag inte. Då det var omöjligt för kvinnor att bedriva högre studier i katolsk teologi i hemlandet, sökte sig Daly i början av 60-talet, till det statliga universitetet i Fribourg, Schweiz. Där studerade hon i 7 år och tog doktorsgrader i teologi och filosofi.

Mary Daly var den första teolog som ur ett kvinnoperspektiv undersökte kyrkans historiska kvinnosyn. Inspirerad av atmosfären efter det andra vatikankonciliet 1965, skrev hon boken *The Church and the Second sex*.

Som titeln antyder, utgår hon här ifrån Simone de Beauvoirs *Det andra könet*, i vilken de Beauvoir bl.a kritiserar kyrkans kvinnoförtryck utifrån ett ateistiskt feministiskt perspektiv. De Beauvoir utgår ifrån en Sartreinfluerad existentialism: anledningen till att mannen betraktar kvinnan som "den Andra", är att han vill uppfatta sig själv som betydelsefull och kvinnan som mindre värd. Daly kommer fram till att de Beauvoir har rätt: Kyrkans historia är en historia i kvinnoförtryck, kvinnan har betraktats som ett objekt, som "den Andra". Men för Daly finns vid den här tidpunkten endast två val - ateism eller kristen tro. Hon förblir katolik och hoppas på att kunna reformera den kyrkliga institutionen. Hon föreslår en rad åtgärder i sin bok: jämlikhet mellan kvinnor och män, kvinnliga präster, jesussymbolen bör ses som varken kvinnlig eller manlig, gudsbilden måste ändra karaktär osv.

1968 publicerades boken och Daly som då undervisade vid jesuiternas college i Boston, avskedades. Efter ett år av studentprotester och nationellt mediaintresse återanställdes hon plötsligt, nu befördrad och med möjligheter att få en docentur (vilket hon har idag). Hon

blir en flitigt anlitad föreläsare om kyrkans kvinnoförtryck i akademiska- och kvinnokretsar. Men runt 1970 upphör hon att "missrikta" sin ilska mot *en* av patriarkatets institutioner, dvs. den katolska kyrkan. Hennes reformförslag hade inte lett till mer än ytterst marginella förändringar.

Daly hade kritiserat den kyrkliga institutionen men, trots på den kristna religiösa rörelsen. Nu var hon inspirerad av och involverad i den explosionsartade framväxten av den radikalfeministiska rörelsen. Hon insåg tillsammans med andra kvinnor att sexismen är global och inte isolerad till den judiskt kristna traditionen. Vidare, att hon själv internaliserat förtrycket. Tonen skärps, hon betraktar sig som "postkristen". Det är nu hon börjar se kvinnorörelsen som *den* revolutionära och andligt väckande rörelsen och vässar pennan. *Beyond God the Father: Towards a Philosophy of Womens Liberation* är hennes uppgörelse med sin bakgrund och med kristna trosartiklar och dogmer. Samtidigt är verket ett personligt och politiskt hopp framåt. Det är fyra "kvinnoljusår" mellan *The Church and the Second Sex* och *Beyond God* som hon själv uttrycker det.

Boken skrevs i ett hoppfullt tillstånd, ett tillstånd där allt var möjligt. En upplevelse som Daly delade med andra feminister på 70-talet.

Även om Daly idag har utvecklat de idéer som hon presenterar i *Beyond God* - och i hög grad förändrat sitt språk, betraktar hon numera verket som "profetiskt" och förstår det bättre än när hon skrev det. Det är i *Beyond God* som hon arbetar fram grunden i sin ontologi - eller lägger ruten för sin fortsatta resa, där nya horisonter och perspektiv på kvinnoförtryck och frigörelse ständigt avtäcks. Och där vår historia ständigt ses i nytt ljus.

Radikalfeministerna

Womens liberation movement uppstod ur den nya vänstern i USA, i slutet av 60-talet. Den del av rörelsen som Daly inspirerades av - radikalfeminismen - utkristalliserade sig redan 1967. Radikalfeministerna vill gå till roten, till kvinnoförtryckets ursprung. Jag använder mig av Ulla Bromans definition av denna del av kvinnorörelsen i följande sammanfattning.

Förtrycket av kvinnor ses av radikalfeminister som ett politiskt förtryck där kvinnans kön utgör grunden för att hon kategoriseras in i en underklass - Daly kallar detta könskastssystem. Det är inte kapitalismen eller något annat ekonomiskt system som är könskastsystemets upphov. Det kommer inte heller att försvinna med enbart en ekonomisk revolution. Radikalfeminismen ser mannens förtryck av kvinnan som roten till, och mönstret för allt annat slag av förtryck, således även till det ekonomiska.

Radikalfeministerna organiserade sig i små självständiga grupper, basgrupper, utan ledare och hierarkisk struktur. Här utvecklade kvinnor tillsammans en metod för medvetandehöjning (*consciousnessraising*). Personliga erfarenheter av kvinnoförtryck kopplades till dess samhälleliga mönster.

Genom att i grupp ge ord åt något som kanske aldrig formulerats av oss själva tidigare och lyssna till varandras berättelser, kunde vi så småningom se gemen-

samma mönster i våra privata upplevelser. Metoden hade helande effekter, men var främst avsedd att vara en kvinnopolitisk strategi.

Ulla Broman

Basgruppernas metod är bl.a. att tala i rundor - i tur och ordning, att utgå ifrån sig själv och att gemensamt summera den röda tråden i varandras erfarenheter. Basgruppen förenar form och metod, teorin är praktiken. Direkt aktion, att förändra sitt liv prioriteras framför teoretiska manifest: kvinnohus, -jourer, -skolor, -tidningar, -förlag osv. är konkreta resultat av denna inställning. Teoretiska begrepp som myntats är kvinnoförtryck, sexism (jmf. rasism), heterosexism, det personliga är politiskt, systerskap, mfl.

Det finns en uppsjö radikalfeministisk litteratur, men inte en enhetlig statisk teori, snarare prioriteras mångfalden.

Radikalfeminismen kan ses som en dynamisk social rörelse där teori och praktik interagerar i ständig utveckling. Den är lika mycket en metod för frigörelse som den är en teori. Målsättningen är att skapa en kollektiv medvetenhet om kvinnoförtrycket, om förtryckets mekanismer och om stereotypa kvinnliga och manliga roller - samt strategier för att bryta med detta.

Genom att lyssna på varandras erfarenheter av den konkreta verkligheten har kvinnor granskat sexistiska uttryck som incest, våldtäkt och våldsapparaten mot kvinnor, den heterosexuella institutionen och förtryck av lesbiska, familjen som institution, den mansdominerade kulturen, mm. Många av dessa frågor har sedan tagits upp i det akademiska kvinnoforskningsfältet.

Den feministiska medvetenheten har fört med sig - för enskilda kvinnor och kvinnor i grupp - att vi för första gången i historien saknar mönster för hur vi ska agera och leva i enhetlighet med våra autentiska jag - bortom pådyvlade roller.

Det är mot denna bakgrund som den i traditionell teologi och befrielseologi, i existensialism, i psykologi, kulturkritik och radikalfeminism, väl beresta Mary Daly vässar sin penna och skriver *Beyond God*. Hon förstår att kvinnan behöver inse betydelsen av sitt existentiella kurage för att kunna gå vidare. Med det i ryggen är kvinnorörelsen en ontologisk, andligt frigörande och historiskt omvandlande rörelse.

Beyond God the Father

Dalys utgångspunkt är alltså radikalfeministiskt. Patriarkatet har skapat ett globalt könskastsystem, (sexual caste system). Människor inordnas från födseln i en hierarki där kvinnan och mannen har olika tillträde till inflytande, tjänster och tillgångar - och till olika grader av mentalt och fysiskt välbefinnande.

Kastsystemet hålls uppe av de samhälleliga institutionerna och underhålls både av offren och av det dominerande könet. Detta sker genom en könsrollsocialisering som startar vid födseln, ofta omedvetet och oplanerat men, med följderna att det sexistiska samhällets föreställningar och arrangemang vidmakthålls.

Historiskt fram till idag har religionen understött och sanktionerat könskastsystemet.

Gud Faderns inflytande från toppen av den heliga hierarkin går inte att underskatta. Sekulariserat har bl.a. psykiatrin och psykologin övertagit den sanktioncrande rollen.

Kvinnan har varit en främmande fågel i den politiska maktens borgar och i de citadell där tankeprocesser pågått i försök att förstå och fånga in verkligheten. Följden har blivit att de symbolsystem och begreppsapparater, den teologi, etik och vetenskap som konstruerats speglar männens föreställningar. I dessa är mannen är subjektet och kvinnan objektet, "den Andra". Detta innebär att kvinnornas erfarenheter och jag-föreställningar inte speglas, utan förfalskas snarare. Eftersom kvinnors erfarenheter inte ansetts meningsfulla i de sexistiska tankestrukturerna, följer att om kvinnor ska ägna sig åt något meningsfullt måste vi ignorera våra egna erfarenheter och syssla med männens. I den rådande världsbilden har således kvinnans frågeställningar så totalt eliminerats, att vi inte kunnat formulera de frågeställningar som krävs för att vi ska kunna kommunicera med våra egna erfarenheter. Vi har därmed inte ens kunnat erfara våra egna erfarenheter.

Kvinnofrigörelse innebär att varsebli detta könskastsystem och dess allomfattande konsekvenser. Denna gemensamma insikt utgör det band som förenar kvinnor till ett frigörelsens globala systemskap. Dalys poäng är att det är kvinnan, "den Andra" - outsidersn i den rådande världsbilden - som har den revolutionära potentialen att se igenom de förtryckande strukturerna, och därmed omvandla den mänskliga medvetenheten och dess olika uttrycksformer.

Denna frigörande process tar sin början när kvinnor vägrar att begränsa sina perspektiv, sitt ifrågasättande och sin kreativitet till några av den mansdominerade kulturens förutbestämda former. I denna totalvägrarprocess blir kvinnan en ontologisk, andlig revolutionär, eftersom hon söker sig bortom det sexistiska samhällets patriarkala strukturer. Hon ifrågasätter allt och föder därigenom aktivitet in och emot ett nytt, mer autentiskt sätt att Vara.

Att inse i vilken oerhört hög grad vi är alienerade från våra verkliga jag, kräver ett existentiellt kurage, ett mod att se och Vara i den namnlösa ångest som inträder när det gamla rasar och vi står ansikte mot ansikte med det okända.

Den här processen handlar om sökandet efter den yttersta meningen och verkligheten - som några kallar Gud. Den har inget med kortsiktiga, reformistiska, inompatriarkala jämlikhetsträvanden att göra. Det handlar om en total omvandling av tidigare värden och strukturer - eller som Daly säger, transcendens.

Dalys metod för transcendensen, går ut på att vi varseblir det sexistiska uttrycket i vilket patriarkalt värdesystem det än visar sig. Nästa steg är att bryta udden av det, "kastra" det och därpå följer ett fördrivande, en "exorcism", av de föreställningar som detta förtryck givit upphov till, inom oss själva.

Angående språket, påpekar Daly, har kvinnor inte haft makten att namnge sig själva, världen eller Gud, vilket är en förutsättning för mänsklig existens. När nu kvinnorna har börjat lyssna på och höra sig själva och varandra (dvs ta sina egna och andra kvinnors erfarenheter på allvar) uppstår nya ord. Alltså, gamla ord blir nya i ett språkligt sammanhang som uppstår ur en kvalitativt ny erfarenhet.

Daly själv exemplifierar detta t.ex genom att endast använda det engelska ordet *man* (man/människa) då hon talar om "*the sisterhood of man*". Smaka på det en stund. Uttrycket

aktualiserar problemet med ett sexistiskt språk som alierar halva mänskligheten. Samtidigt indikerar det nya språkliga möjligheter. Dalys texter är fyllda av ordlekar: kristologin och metodologin blir *christolatry* och *methodolatry* - där andra ledet i orden tagits ifrån *idolatry/avguderi* - med udden riktad mot den kvinnoexkluderande religionen och vetenskapsinstitutionen.

"Den Andra", objektet och främlingen i de fallocentriska värdesystemens olika uttryck (här språkets), kan alltså befria invanda tankar, traditioner och föreställningar endast genom att lyssna på och höra andra kvinnor och sig själv. Därmed skapar kvinnor nya värden, intar aktiva roller och bryter med den falska passiva identitet som vi socialiserats in i.

Detta sker genom en växelverkan mellan insikt och handling och handlar inte om något falskt dualistiskt *reflekterande* över sociala handlingar. Istället växer nya sätt att uppfatta verkligheten på fram kontinuerligt.

Det är en exorcistisk process i det att för givet tagna, auktoritära strukturer drivs ut ur våra sinnen. Att kastrera det sexistiska värdesystemets olika uttryck leder alltså till ett fördrivande av de föreställningar som reflekterar och vidmakthåller de rådande samhällsstrukturerna. En exorcism som i det väsentliga endast kan utföras av "den Andra", kvinnan, som kan uppleva hur sexismens destruktiva bilder, föreställningar och ord utplånar hennes verkliga jag.

Maschismo-etoset, mannen i centrum, skapar ett nät av projektioner, introjektioner och självuppfyllande profetior. Dessa fostrar en grundläggande psykisk alienation: ett slags misslyckande i att få fatt på en del av sig själv. Denna del som gått förlorad projiceras sedan över på "den Andra", på någon annan, på något utanför en själv. Detta gäller både kvinnor och män. Daly ser denna alienation i det mänskliga psyket som av central betydelse för att förstå dualismen överhuvudtaget.

Frigörelse-kastraktion-exorcistmetoden är således systemskapets gemensamma process i vilken "den Andra" blir till (becomes) i det att hon tillsammans med andra kvinnor skapar nya värden. Hon inte bara kastrerar och fördriver sexismens faktiska uttryck, hon påvisar och aktualiserar andra möjligheter och ger ledtrådar mot transcendens.

Inom filosofin och teologin används begreppet transcendens - grovt taget - till att beteckna ett överskridande av den materiella verkligheten, till den andliga, till gud. Daly går emot denna dualistiska uppdelning av det materiella och andliga och menar att den traditionella teologins olika former av transcendens har misslyckats med att förklara att Gud egentligen innebär Vardande. Som kvinna och främling, spårar Daly detta misslyckande till huvudsakligen följande faktorer: Bibelns folkliga gudssymbol är en Fader som regerar och vakar över "sitt" folk. Denna gudssyn rättfärdigar och konserverar det patriarkala samhällsarrangemanget. I själva verket har de sociala strukturerna projicerats till dogmernas och trosartiklarnas sfär.

När olika teologer på olika sätt objektifierar Gud till varelse, "hypostaserar transcendensen", får det som självmotsägande följd att den transcendentala verkligheten uppfattas som ändlig. En konsekvens blir då att människor försöker relatera till den yttersta verkligheten som till ett föremål vi kan känna till, ställa oss in hos och manipulera, (en fader). Vidare ges denna objektifierade "Gud" makten att reducera sina tillbedjare till

objekt som saknar förmågan till självständig analys och handling (ex.vis vad gäller rötterna till socialt, ekonomiskt och psykiskt lidande).

Men det är viktigt att observera att även då gudsbegreppet inte hypostaseras, utan formuleras högst abstrakt av intellektet, överlever ändå i fantasin föreställningen om anden som en "han". Även de av befrielseologerna som inte använder ett uppenbart sexistiskt språk, behåller förtryckande mekanismer i sina revolutionära teorier. De tar nämligen inte uttryckligen upp eller tillämpar sina läror på sexismens psykiskt alienerande problem. Om gudsspråket - om så blott underförstått - inte klargör relationen mellan insikt och handling, måste det antingen utvecklas eller avvecklas.

För Daly handlar transcendensen just om att insikt och handling är en och samma sak. Men, att ifrågasätta den patriarkala världsbilden, att erfara sina egna erfarenheter utan att kanske få dem bekräftade av någon - och ändå hävda dem, är ångestframkallande. Ett steg ut i det okända, till icke-varat.

Alla människor hotas av icke-varat. Människans ångest kommer upp till ytan när vi hotas av ödesbestämmdhet och död, skuld och fördömmelse och meningslöshet. Frågan om Varat och icke-varat aktualiseras i marginella situationer som närhet till döden, eller i stunder av extremt positiva höjdpunkter.

Daly slår fast att vi inte kan ha någon makt *över* det ytterst verkliga, men att den autentiska makt vi kan ha kommer ur *deltagandet* i den yttersta verkligheten.

Början till ett transcendent genombrott kommer ur insikten att det existerar en konflikt mellan jaget och strukturerna som förkrympt det. Daly definierar icke-varat som den tomhet som uppstår då vi varskar att den roll vi socialiserats till inte överensstämmer med vårt verkliga jag. Konfrontationen med denna tomhet, icke-varat, sker när vi i en självförverkligande process kämpar för att bli den vi egentligen är. Ett problem är att de samhällseliga strukturer som förkrymper oss är något vi känner till, något tryggt.

Vi behöver kurage för att konfrontera icke-varats ångest; det gamla livet raseras, att bryta mot normer skapar skuld känslor, förväntningarna på livet förändras, plötsligt finns inga invanda mönster. Men denna konfrontation med icke-varat är uppenbarande eftersom de gamla, för givet tagna (gudomligt sanktionerade) strukturerna ses som mänskliga och ändliga produkter - inte som de yttersta och absoluta. Därför medför denna form av transcendens en våg av aktivt hopp - att jämföra med det passiva hopp den objektifierade/ande "guden" har att erbjuda.

Mary Dalys transcendens innebär att det är den kreativa potentialen i människan själv som är Gud.

Nuet, vårt nya sammanhang utifrån vilket vi minns det gamla, är i ständig rörelse. Med det aktiva hoppet i bagaget kan vi - både på ett individuellt och kollektivt plan - i en ständigt levande process omvärdera eller definiera om det förflutna. Vi måste ständigt gå vidare i analysen, förändra och utveckla tidigare teorier. Fortsätta att benämna och namnge oss själva och världen i en kontinuerlig, kreativ process: tänka, tala, handla. Detta är Vardande eller Makten att Vara, (Power of Be-Ing).

Varats makt (eller makten att Vara) och dess ontologiskt hoppfulla insikt att alla strukturer är ändliga, är revolutionärt. I och med kvinnans insikt i det avhumaniserande i hennes tillvaro, kan hon rikta uppmärksamheten från vår kulturs projektioner till de i

grunden hotade mänskliga villkoren. Denna insikt innebär, i den mån kvinnor är sin medvetenhet trogna, ett revolutionärt deltagande i historien. Eftersom kvinnan har varit det huvudsakliga offret för de arkaiska gudsprojektionerna är det hon som kan gå i spetsen för den totala ikonoklasmen - dvs. slå avgudabilderna i spillror, vilket främst kommer att ske på det internaliserade planet. Kreativitetsprocessen förs av kvinnan in i en ny fas, hon blir den mest revolutionära av alla revolutionärer, eftersom hon kan avslöja den allomfattande vidskeplighet som drabbar även övriga av vår tids revolutionära rörelser, dvs. de som inte uttryckligen arbetar mot de sexistiska strukturerna.

Sammanfattningsvis: Hoppet om att en djupgående förändring är möjlig, är en ontologisk erfarenhet som i sitt första skede befinner sig i en fas av icke-vara. I den andra fasen innebär den en dynamisk intuition om vad Vardandet kan innebära. Denna erfarenhet sker på två plan, dels på ett inre där det autentiska självet konfronteras med de internaliserade patriarkala strukturerna. Dels på ett yttre där individen konfronteras med patriarkatets yttre och materiella strukturer. Vidare är denna transcendens både en individuell och kollektiv gemensamhetsskapande upplevelse, då Vardandet, eller makten att Vara, är något som alla ändliga varelser har möjlighet att erfara. Den är i allt samtidigt som den transcenderar allt.

Det gemensamhetsskapande hoppet innebär alltså en djup samhörighet med alla andra mänskliga och icke-mänskliga varelser och är därmed av kosmisk art. Dess dynamik är inriktad på den universiella gemenskapen.

Gud som Verb och en känga till Sartre

Semantiken, ordens betydelse, är redan i *Beyond God*, centralt hos Daly även om hon enbart är i begynnelsen av den språkliga form som senare ska utmärka hennes texter. Hon för sin ontologi till det semantiska planet. Att i en kontinuerlig process utmana icke-varat, kräver en transcendenssymbol som inte kan vara det statiska substantivet Gud. Gud är i själva verket ett dynamiskt Verb - ett verb som inte behöver något objekt (ett intransitivt verb), ett som står mot icke-varat.

Kvinnor som transcenderar upplever Verbet som något vi lever i, rör oss i och har vår varelse i. Kvinnornas frigörelse innebär att upphöra att vara "den Andra" och istället hålla på "Jag är", utan att samtidigt skapa något nytt "den Andra", dvs objekt.

Det nya systerskapet säger "oss mot icke-varat", att jämföra med Jean-Paul Sartres 'oss mot det tredje' som, biter Daly till, är det närmsta Sartre kommer kärleken. Hon kritiserar hans tes att 'mannen [sic] i grunden Är önskan att vara Gud' och håller inte med om att människans mest radikala lidelse är att vara en Gud som inte existerar och som inte kan existera. Dalys ontologiska hopp överskrider denna självförgudning då dess erfarenhetsgrund är deltagandet i Varat.

Detta är den ontologiska essensen i *Beyond God*, som jag uppfattar det. På ett ganska klaggörande sätt definierar Daly transcendensen och visar att varje kvinna kan expandera

sitt livsbejakande rum (vilket hon då fortfarande betecknade Gud) och att den processen, det upproret, är andligt och heligt.

Beyond God är också en skarpsinnig och stundtals humoristisk uppgörelse med kristna trosartiklar och dogmer, och kyrkan som institution. Noggrant och metodiskt tar Daly upp den ena företeelsen efter den andra. Avslöjar hur kristendomen perverterat transcenden- sen. Hon prövar utförligt om det finns något i denna patriarkala religion som kan hjälpa oss att hålla vår ständigt rörliga transcendens levande.

Uppläggningsen av boken följer de traditionella kristna framställningarna om tros läran. Hon använder sig av dessa som ett slags bollplank. Så kommer hennes lära om gud att heta "Efter Gud Faderns död", syndafallsteorin blir "Exorcismen av det onda från Eva: Fallet in i friheten", läran om Jesus Kristus - kristologin blir "Bortom Christolatry (en samman- sättning av *Christ* och *idolatry*/avguder): En värld utan modeller". Etiken blir "Värdenas omvärdering: Slutet på fallisk moral", kyrkoläran blir "Frihetens sammanslutning: Systemskapet som Anti-kyrka". Eskatologin (läran om de yttersta tingen), blir "Systemska- pet som kosmiskt förbund" och slutligen får den aristoteliskt kristna orsaksläran heta "Den slutgiltiga orsaken: Orsakernas orsak", vari Daly visar att endast det radikalfeministiska perspektivet innehåller en autentisk uppgörelse med det hierarkiska, förtryckande samhäl- let.

Beyond God publicerades innan den feministiskt inspirerade forskningen om Gudinnan och matriarkatet tog fart. Men Daly frågar sig - bl.a. genom att hänvisa till Margaret Murrays studier av Europas häxkultur - om vi inte snarare bör hämta vår inspiration från de förpatriarkala religionerna, än att söka omvandla Jesus till feminist, vilket vissa feministteologer senare skulle göra.

Daly själv avvecklade efter *Beyond God* gudspråket och utvecklade ett nytt. I det nästföljande arbetet, *Gyn/Ecology*, talar hon inte längre om gud. Det är omöjligt att avlägsna den manligt, maskulina föreställningen från begreppet, menar hon. Istället för att tala antropomorfiskt om den livsälskande gnistan i kvinnans och naturens vardande, talar hon nu om Gudinnan, inte om den patriarkala nekrofila guden. Hon talar "gynomorfiskt". Men vardandet som Verb säger nej till alla etiketter, även "Gudinnan" kan användas som ett förtingligt substitut för "Gud". Daly gör i *Gyn/Ecology* på ett plan (textens yta eller förgrund), en analys av det globala patriarkatets våld mot kvinnokastet - roten och mönstret för allt annat förtryck och våld. Hon tar bl.a. upp kinesisk fotbindning, indisk suttee (änkebränning), afrikansk genital stympling av kvinnor, europeisk häxbränning, nazimedisin och amerikansk gynekologi, mm. Hon undersöker hur kvinnor socialiserats till att förråda varandra istället för att bejaka sina egna jag och varandras vardande. I denna analys, som dess bakgrund, form och metod, bryter Dalys språk och fantasi igenom det förtingligande som härskar i vedertaget språk och föreställningar. Att säga ja till jaget och sina systrar innebär att säga nej till akademiska modeller och ordboksdefinitioner. Hennes språkliga rytm, alitterationer och ordlekar, närmar sig det poetiska uttrycket. Läsaren får aha-upplevelser som öppnar dörrar till nya världar; en värld där insikten om vidden av våldet mot kvinnor skulle ha blivit för mycket att ta in - om inte en annan värld öppnat sig parallellt. En värld där kvinnor kan bejaka sig själva och varandras vardande, vilket Dalys eget arbete exemplifierar.

Daly fortsätter att utveckla de spiraler hon drog fram i *Beyond God* och att leva i patriarkatets gränsområde. Hon fortsätter att klargöra med vilka mekanismer patriarkatet "förgiftat" oss, för att med den uppenbarade insikten fördriva giftet och expandera det livsbejakande vardandets rum.

Litteratur

- Mary Daly, *Beyond God the Father: Towards a Philosophy of Womens Liberation*, (1973) Beacon Press 1985.
The Church and the Second Sex, (1968) Beacon Press 1985.
Gyn/Ecology: The Metaethics of Radical Feminism, (1978) Womens Press 1979.
- Simone de Beauvoir, *Det andra könet*, (1949) Nordstedts 1986.
- Ulla Broman, "Kvinnomedvetande och Utopi...", i *Vetenskap, Patriarkat och Makt*, red. Eva Aniansson mfl., Akademilitteratur 1983
- Anarkafeminism*, red. Pia Laskar, Federativs 1981.

Bokhandeln Info

Bokhandeln Info drivs av en ideell förening. Vår målsättning är att på en odogmatisk och antiauktoritär grund sprida litteratur och andra varor.

Föreningen tar inte ställning till någon särskild riktning inom den frihetliga rörelsen, utan vill utgöra ett forum för kontakt mellan människor som utifrån olika utomparlamentariska perspektiv kämpar för ett samhälle utan exploatering och förtryck.

Föreningens verksamhet bygger på ideellt arbete och individuellt medlemskap. Medlemskap kostar 100:-/år. Medlemsavgifter och stödpengar utgör den ekonomiska grunden för verksamheten. Som medlem har du rabatter i bokhandeln.

Öppet: Måndag - Fredag 11.00 - 19.00

Lördag 11.00 - 16.00

**Adress: Hornsgatan 151
117 34 Stockholm**

Telefon: 08 - 58 58 39

Välkomna!

Ras, Religion och Revolution

av Mattias Gardell

Inledning. Religion och politik

I västerländska vänsterkretsar finns en tendens att avfärda religion som "ett opium för folket". Religionen betraktas som en monolitisk enhet, en del av överbyggnaden som fullgör sin samhällsbevarande funktion genom att legitimera de på jorden rådande maktförhållandena, samtidigt som exploateringens sanna natur döljs av mystifieringens helgade slöja.

Denna syn äger förvisso en historisk giltighet, men uttömmar ingalunda religionens politiska potentialer. Ovannämnda citat tillskrivs ofta Marx, men är i själva verket en omformulering av Lenin¹ - antagligen tillkommen av inre maktpolitiska skäl - varför det kan vara av ett visst intresse att se på vad Marx egentligen sade:

Det religiösa eländet är samtidigt uttrycket för det verkliga eländet som det är protesten mot detta verkliga elände. Religionen är de betryckta kreaturens suck, hjärtat hos en hjärtlös värld, anden i andefattigdomens tillstånd. Den är folkets opium².

Betraktat på detta sätt kompliceras genast bilden av religionens sociopolitiska funktioner. Emedan det i alla klassbaserade samhällen funnits en religiös härskarideologi som legitimerat de styrandes rätt till makt och privilegier, som framställt den sociala hierarkin som varande sakral i ontologisk betydelse, och som kanaliserat folkets missnöje i ofarliga rituella handlingsmönster, har religionen *också* formulerats som en de förtrycktas protest mot "detta verkliga elände".

Som Bruce Lincoln³ konstaterar är målet för den samhällsbevarande religionen ideologisk hegemoni och stora resurser satsas på att sprida den i alla samhällsskikt. Full ideologisk kontroll ligger dock alltid utom räckhåll för den, och den stöter på starkt motstånd från olika befolkningsgrupper. Detta motstånd, som ofta ges en religiös formulering, är en potentiell källa till uppror och revolt, varför dessa ideologiskt avvikande grupper alltid har förföljts.

Det land som kom att kallas USA grundades av människor med olika trosuppfattning-

ar. Där fanns judar, där fanns katoliker, och där fanns protestanter av olika - inte sällan i moderlandet stämplade som heretiska - sekter. Den karaktäristiska härskarreligion som utvecklades kan ses som en förening av ett selektivt urval av bärande element från alla dessa religioner. Denna fusion projicerades till ett högre plan och utgör en övergripande "civil religion", en transcendent "amerikanism".

Denna specifika härskarreligion använder ett bibliskt symbolspråk för att skriva landets historia⁴. Amerikanerna framställs som det "utvalda folket", som genom "Exodus" (från Europa) nått fram till det "förlovade landet", och där grundat det "Nya Jerusalem". Man har sina egna profeter (Benjamin Franklin, Thomas Jefferson, Georg Washington), sina egna martyrer (Abraham Lincoln, bröderna Kennedy), sina egna heliga händelser (Frihets-deklarationen 4 juli, Boston Teaparty), sina heliga platser (Gettysburg, Den okända soldatens grav, Lincoln Memorial), sina högtidliga åminnelseritualer (Memorial Day, Veteran Day, Thanksgiving Day) och sina sakrala symboler (Stjärnbanneret, Vita Huset, Frihetsgudinnan).

Religionen predikar alla de normer och värderingar som associeras till "the American way of life". USA är frihetens försvarare och bålverket mot "Ondskans Imperium". Det är landet där alla kan lyckas. En i olika gestaltningar repeterad legend återger hur "fattig patriotisk ung man arbetar hårt och hederligt och blir framgångsrik och förmögen"⁵. Klasskamp och andra kollektiva lösningar framställs som anti-amerikanska i ett system som helgar den ensamme, guddförtröstande individen.

Den amerikanska hierarkin baseras dock inte endast på klass, utan även på ras och etnicitet. Detta avspeglas också i såväl den övergripande civila religionen som i de enskilda religioner den uppbärs av. Kristendomen kom att genomgå en märkbar förändring i takt med att slavekonomin och kolonialismen utvecklades. Det betydande afrikanska inflytandet i kristendomens barndom utrensades. Generande fakta som förekomsten av svarta helgon förklarades med teologiska rationaliseringar. St. Benedict Mooren, slavarnas speciella skyddshelgon, ansågs exempelvis ha varit en vit man som bett Gud att göra honom så ful att han skulle kunna motstå alla frestelser från det täcka könet. Gud bönhörde honom och gjorde honom svart⁶.

Med tiden utvecklades en specifik kristen färgsymbolik där Gud, Jesus, Maria, apostlar och änglar alla framställdes som vita. "Vitt" kom att symbolisera det oskuldsfulla, det rena och det goda. Det godas motsats blev det vitas motsats. "Svart" kom att symbolisera djävulen, ondska, och illvilja.

Kristendomen kom att utformas som en rasisitisk religion⁷, där den vite mannen framställdes som Guds avbild och skapelsens krona. Slaveriet sågs som den vite mannens börda. Den gode vite fadern tände i sin barmhärtighet evangeliets ljus över den mörka afrikanska kontinenten. Civilisationens varsamma hand ledde ett fåtal utvalda till arbete och förkovring i kristen miljö. De erbjöds med tiden medlemskap i den exklusiva läran vars medlemskort föreskrev ödmjukhet, underkastelse och syndmedvetenhet⁸.

Det är mot denna bakgrund jag vill att läsaren skall betrakta den amerikanska motståndreligion som här skall beskrivas. Den myt med vilken de utmanade makt-havarnas ideologiska legitimering var inte mindre fantastisk och vann snabbt genklang i det

afro-amerikanska samhället. Med tiden skulle den utvecklas till slavättlingarnas hittills största inhemska religion.

Ett rop i vildmarken

Detroit 1930. Depressionen var inne på sitt första år. Stadens svarta befolkning hade ökat med 611% på en tioårsperiod. Många av dem hade bosatt sig i en förslummad stadsdel kallad "Paradis-dalen". In i detta ghetto kom Guds profet gående i en silkesförsäljares förklädnad. Han kallade sig W.D. Fard och sade sig vara utsänd av Allah för att väcka de svarta till insikt och frälsning. Han förklarade att slavättlingarna alls inte var några negrer på samhällets botten utan det ursprungliga Gudsfolket. De var den tolfte stammen som förts från Mekka av de europeiska "grottmännen" till ett liv i träldom i Nordamerikas "vildmark". Tiden för återupprättelse var inne. Genom att återgå till sitt sanna sätt att leva, genom att åter börja tala sitt sanna språk (arabiska), och åter bekänna sig till sin sanna religion (islam), skulle de visa sig värdiga inför Allah, som då skulle föra dem tillbaka till sitt rike.

Budskapet belyser den centrala identifikationsproblematik slavättlingarna brottades med. De var afrikaner, men ändå inte afrikaner. De var amerikaner, men ändå inte amerikaner. Bristen på en positiv självidentifikation var utgångspunkten för en rad motståndreligioner ett halvt sekel efter slaveriets upphörande.

Med utgångspunkt från de heliga skrifterna hävdade de att de var moorer (Mooris Science Temple of America), etiopier (African Orthodox Church, Rastafari), judar (Black Hebrews), hamiter (olika svarta kristna kyrkor) eller egyptier. De ansåg alla, i likhet med Marcus Garvey⁹, den "svarte Moses", att fredlig samexistens med slavägarnas barn var omöjlig. Vägen till ett bättre liv gick över separation. Fysiskt eller mentalt måste de återvända till Afrika och återta sin rätta identitet.

Profeten Fard verkade på jorden i tre år. Han grundade tempel, startade skolor, och byggde upp organisationsstrukturen, där den egna armén, the Fruit of Islam, gavs en central roll. Då han försvann 1933/34 lika mystiskt som han anlät, lämnade han en relativt stabil rörelse med uppskattningsvis 8000 rekonvertiter efter sig¹⁰.

Nation of Islam

Redan i rörelsens inledningsskede kom den nyinflyttade prästsonen Elijah Poole i kontakt med profeten. Enligt Nationens historieskrivning utvecklades deras vänskap till en nivå ingen tidigare människa upplevt. Fard undervisade sin lärlunge i universums esoteriska mysterier, och utsåg honom till sin efterträdare. Som ett tecken på sin nya värdighet återskänktes han sitt ursprungliga namn: Elijah Muhammad.

Efter en kort maktstrid som följde på profetens försvinnande konsoliderade Elijah sin position och gjorde sig redo att formulera rörelsens nya inriktning. Medan massmedia, polis och tvivlare diskuterade alternativa förklaringar på profetens försvinnande kunde

Elijah förkunna sanningen för de trogna inom Nationen: Fard var ingen profet. Han var Gud, Allah, som i sin allvishet inte avslöjat detta då tiden ännu inte varit mogen. Endast Elijah hade fått kännedom om detta och undervisats för att kunna leda Gudsfolket i dessa yttersta tider.

Elijah Muhammad legitimerade sin position genom sin personliga bekantskap med Allah. Det är detta Nationen åsyftar när de bekänner sig till den panislamiska trosbekännelsen "Det finns ingen Gud utom Gud och Muhammad är Hans sändebud". Genom Guds sändebud kunde så islams sanna budskap framgå¹¹:

Gud är en svart man och inget mystiskt spöke. De svarta är inga negrer utan det ursprungliga Gudsfolket, skapad av Hans substans. Allt som finns i universum är skapelser av det svarta intellektet. De vita är inga människor utan en degenererad ras av djävlar skapad genom en komplicerad genmanipulation av den svarte vetenskapsmannen Mr Yakub. Allah gav dem 6000 år att regera och deras ondskefulla regim förklarar historiska fenomen som svält, rasism, slaveri och fattigdom. Tiden för Satans herravälde är nu till ända. Slutfasen inleddes då djävulen Jim Hawkins år 1555 anlände till Afrikas kust ombord slavskeppet "Jesus". Han infångade den tolfte stammen, uppkallad efter imam Shabazz - i skriften kallad Abraham - och förde dem till slaveri i djävulens högborg. Nu stundar tidernas slut. Allah skall i en snar framtid förinta den vite djävulen i en världsbrand, varpå jorden skall transformeras till ett svart paradiset.

Gudsfolket måste bryta den förlamande slavfilosofi som 400 år i djävulens närhet fört med sig. Den morbida kult de vita byggt kring det lik de spikat upp på korset har lurat de svarta att acceptera sin förnedring i hopp om ett bättre liv efter döden. Himmel och helvete är förhållanden här på jorden - de vita lever i ett paradisiskt överflöd och de svarta i en helvetisk ghettotillvaro. Den enda uppståndelse som är reell är då de svarta inser sin inneboende makt och återtar sin position som jordens herrar.

Det vore ett misstag att tro att Nationen endast predikade en metafysisk eskapism. I väntan på Harmagedon fanns ett väl definierat interimsprogram att fullborda, som kan sammanfattas under rubriken *separation*. Det svarta Gudsfolket skulle på alla nivåer dra sig undan ondskan, dvs det vita storsamhället, och bygga en självständig nation.

Interrimsprogrammets yttersta mål var *territoriell separation*. Man krävde "två till fyra stater bördig och mineralrik mark"¹² i kompensation för fyra århundradens obetalt slavarbete. Kravet är handlingsprogrammets enda helt realistiska del¹³. Det bör, enligt min mening, ses som en psykologisk hävstång, analog med den omvända rasismen i mytologin, ämnad att bryta den mentala bojan av mindervärdeskänsla.

De största framgångarna uppnåddes i åtgärder som ämnade att säkerställa *ekonomisk separation*. Som alla självständiga stater byggde Nationen upp sin egen infrastruktur genom företagsetableringar i alla branscher. Nation of Islam utvecklades till "den mest potent ekonomiska kraften i det svarta Amerika"¹⁴, med tillgångar på uppskattningsvis 80 miljoner dollar¹⁵.

Den *sociala separationen* innebar uppbyggandet av en egen sjukvård, egna skolor, egna daghem, kulturella institutioner och en egen armé. Man hade en framgångsrik fängelsemissionering och ett narkotikaavvänjningsprogram som belönades för sin effektivitet av bl.a. Massachussets guvernör Michael Dukakis¹⁶.

Rasmedvetenheten uttrycktes naturligtvis också i en *rasbiologisk separation*. Blandaktenskap förbjöds med motiveringen att varje utblandning skulle medföra en degenerering. Endogamidoktrinen tillämpades dock inte retroaktivt. Tidigare ingångna förbindelser ansågs inte ha påverkat rasens gudomlighet. Sådana föreningar räknades in i mängden av djävulens brott och belastade inte avkomman.

En religion med detta budskap och denna praktik tilldrog sig givetvis omgivningens uppmärksamhet. Nationen blev tidigt föremål för FBIs uppmärksamhet, och ledarna togs i förvar som säkerhetsrisker under andra världskriget. Efterkrigstidens övervakning och sporadiska razzior samordnades 1967 i *FBI Counterintelligence Program* initierat av J. Edgar Hoover. Målsättningen var att "blotta, splittra, vilseleda, svartmåla, eller på annat vis neutralisera de svarta nationalisternas hatfulla organisationer och grupper, deras ledare, talesmän, medlemmar och anhängare."¹⁷ Året därefter hade läget förvärrats ytterligare, varför FBIs agenter instruerades att skärpa sina ansträngningar för att "förhindra uppkomsten av en svart Messias" och ett "amerikanskt Mau-Mau, början på den sanna svarta revolutionen"¹⁸.

Metoden var att genom konstant övervakning medelst buggning och infiltration bygga upp en kunskapsbank som sedan kunde utnyttjas för offensiva aktioner. Personliga motsättningar vidgades genom falsk ryktesspridning, falska flygblad och anonyma insändare i den svarta pressen. Desinformation spreds i tidningar av agenter som posterade som frilansjournalister. Agenter utklädda till "muslimer" överföll nationalister från andra organisationer. "Muslimska gräsrotter" sände brev till Guds sändebud med anklagelser riktade mot lokala ledare. Infiltratorer fäste lokalpolisens uppmärksamhet på "vapenlager" i moskéerna, för att sedan försvinna innan lokalen omringats och anfallits¹⁹.

Agenternas aktioner tolkades inom Nationen som ett led i det eskatologiska schemat. Det ansågs vara djävulens desperata försök att förhindra historiens nödvändiga gång. Nation of Islam växte till att bli USAs största svarta nationalist rörelse, och behöll det utseende som här hastigt har skisserats fram till 1975²⁰.

Död och återuppståndelse

Guds sändebud avled enligt det officiella läkarutlåtandet av kongestiv hjärtförlamning på Mercy Hospital i Chicago den 25 februari 1975²¹. Han efterträddes av sonen Wallace Deen Muhammad som inledde en serie radikala innovationer i syfte att islamisera rörelsen i ortodox sunnitisk riktning. Då denna process beskrivits på annat håll²² skall jag här endast redogöra för huvuddragen i omdaningen. W.D. Fard förvandlades från Gud till en "häxdoktor"²³ sänd av Iblis, Satan, för att vilseleda de svarta. Elijah Muhammad lämnade platsen som Guds sändebud till Muhammad Ibn Abdullah, den man världens ortodoxa muslimer räknar som den siste profeten. Nationens företag privatiserades och armén upplöstes. Vissa drag av svart nationalism behölls i en mildare och mer strikt muslimsk tappning. Bruket av Gudsbilder i kulturen är förbjudet i islam, varför en kommitté bildades som uppsöker de svartas kyrkor med uppmaningen att ta ner alla bilder på vita frälsare²⁴. Kravet på separation omstöptes till en önskan att grunda "the New Medina", ett samhälle

som med Amish som förebild skulle vara självförvaltad men i sak integrerat i storsamhället²⁵. Andra nationalistiska drag övergavs helt. De vita avdemoniserades²⁶ och de svarta avdeifierades, raserna möttes som människor inför en färgblind Gud. Vita erbjöds att bli medlemmar²⁷ och man förklarade sig vara amerikanska patrioter, vars önskan var att bli jämlikt behandlade i ett samhälle man i stort uppfattade som gott. Omdöpt till the American Muslim Mission (AMM)²⁸ nedtonades rollen som motståndreligion, och man har gjort ett allvarligt försök att ta plats bland de samhällsbevarande religionerna: den amerikanska konstitutionen förklaras nu vara ett "koraniskt dokument" vars "principer nedtecknades av Profeten Muhammad för 1400 år sedan."²⁹

Förändringsprocessen genomfördes på bekostnad av rörelsens enhet. Många var de vars världsbild skakades i grunden. Många var de som desillusionerades återvände ut på gatan igen. Och många var de som slöt upp bakom Louis Farrakhan när han deklarerade sitt beslut att återuppbbygga Nation of Islam efter de gamla riktlinjerna.

Minister Louis Farrakhan föddes under sitt slavnamn³⁰ Wilcott i the Bronx 11 maj 1933. Hans mor var från Västindien och deltog i utkanten av Marcus Garveys rörelse UNIA. Den unge Louis visade snart en musikalisk begåvning. Som femåring började han spela fiol och från 11 års ålder spelade han i Boston Civic Symphony. I tonåren började han sjunga västindisk folkmusik, calypso, och försörjde sig som nattklubbsartist. 1955 spelade han i Chicago på the Blue Angel när en vän från Boston tog honom med sig till Nationens tempel för att lyssna till Elijah Muhammad. Senare samma år beviljades han medlemskap i den av Malcolm X ledda Harlemförsamlingen³¹.

Som Louis X gjorde han en snabb karriär inom Nation of Islam. Han blev löjtnant i armén och assistent till Malcolm X innan han flyttades till Boston för att tjänstgöra först som kapten i FOI och därefter som minister³². Efter mordet på Malcolm X övertog han dennes funktioner som ledare för Harlem-moskén och som "Elijah Muhammad's nationelle representant".

Då Wallace Muhammad övertog ledarskapet lät han Louis X Farrakhan kvarstå som nationell talesman i hopp om att därmed ha parerat en tronstrid. Farrakhan deklarerade sin lojalitet³³, men stannade inte kvar i landet när Wallace inledde omdaning. Han gav sig istället ut på en världsomfattande resa vilken ledde till följande insikt:

Jag har besökt kristna, muslimska, socialistiska, kapitalistiska och kommunistiska länder. Var helst jag fann flera raser fann jag genomgående den svarte mannen på botten. Detta fördjupade min övertygelse om behovet av ett speciellt budskap till det svarta folket, för att finna en väg ut ur lidandet³⁴.

Det mest avgörande var upptäckten av rasism i islam. Han såg ghetton, förtryck och fattigdom i hjärtat av de muslimska länderna. Den ortodoxi Wallace sökte kunde inte vara svaret på de svartas problem i USA, varför Farrakhan öppet kritiserade den förändringsprocess som inletts. 1977 blev han utesluten och beslöt att tillsammans med andra avhoppade eller uteslutna medlemmar resa Nationen på fötter igen.

Farrakhan motiverar detta ställningstagande genom att hänvisa till profetior tillskrivna

Guds sändebud. Enligt Frederick X sade Elijah Muhammad att "det kommer en dag då allt det vi uppnått kommer att vara förlorat. Det kommer en dag då ni alla skall vända mig ryggen"³⁵. Elijah Muhammad visste att en modern Absalom skulle vända sig mot sin fader, dagens David, för att förintä det kungarrike han etablerat³⁶. I en intervju berättade Farrakhan följande episod: han och Guds sändebud åkte den 30 maj 1974 till ett möte i New York där 40.000 var församlade. I bilen uttryckte Louis sin belåtenhet över Nationens växande medlemsnumerär. Då "ser Elijah sorgset på mig och säger 'Broder, den tid är snart inne då du skall gå till moskén utan att finna en enda troende där förutom dig själv.'" Farrakhan vägrar tro att detta är möjligt men "mindre än ett år senare var jag persona non grata i moské nr. 7"³⁷. Han inser då att det tillfälle för vilket han blivit utvald och tränad³⁸ har kommit. Wallace Muhammad är vid makten och Nationen i upplösningstillstånd. Ett kriterium, ett kännetecken (på arabiska Farrakhan), har sänts av Gud för att leda Gudsfolket till rätta i dessa yttersta tider.

Anspråken på att Farrakhan som Elijah Muhammads "spirituelle son" - till skillnad från Elijah Muhammads köttslige son - är den sanne uttolkaren av Sändebudets lära förstärks av en ny och mycket betydelsefull trosförställning. Elijah Muhammad legitimerade sin position genom sin vänskap med W.D. Fard. Deras relation förändrades som vi sett från lärljungen-profeten till sändebudet-Gud efter Fards försvinnande. Denna utveckling har en modern strukturell parallell.

Redan tidigt skymtades tecken på att Elijah Muhammad var på väg att deificeras³⁹. Sister Tynetta Muhammad, Nation of Islam's kvinnliga ledare, beskriver hur hon vid Sändebudets dödsbädd fått en vision där Elijah i full pilgrimsutstyrelse satt upprätt på båren⁴⁰. Återkommande möten med honom under de sista 10 åren bekräftar att han lever. Elijah Muhammad dog inte. Han "dolde" sig för att undkomma en mordkonspiration, men har inte övergivit Gudsfolket.

Den 17 september 1985 hämtades Farrakhan av ett rymdskepp som förde honom med sig till "Moderskeppet", den jättelika människotillverkade planet från vilken Gud kontrollerar världens öde. Farrakhan leddes in i ett tomt rum. Från en högtalare i taket hördes Elijah Muhammads välbekanta stämma. Sändebudet auktoriserade Farrakhan som Gudsfolkets ledare. En gudomlig pergamentrulle placerades inuti Farrakhan för att han skall "kunna sprida ljuset till världens alla folk", och han sändes ned till jorden med uppdraget att "varna mänskligheten ty världen går mot sin undergång"⁴¹.

Den sanningens kraft som vägleder Farrakhan möjliggör hans förkunnelse: "Elijah Muhammad är den man världens folk i alla tider väntat på. Han är den man vars ankomst profeterna förutspått. Elijah Muhammad är Messias. De kristna går och väntar på Jesus återkomst - dessutom tror de att han är vit. Han var inte vit, och heller inte Messias. Han var en profet som dog för 2000 år sedan. Det syns på hans gärningar. Världen blev inte frälst. Men Jesus pekade på en framtida Messias som i den yttersta tiden skall återuppväcka de döda. Elijah Muhammad är denne man som väckt de mentalt döda så-kallade negreerna till liv... Det moderna Babylon är inget jobb för en profet - här behövs i sanning en Messias. Mycket snart skall Han åter manifesteras sig på jorden och göra rent hus med all ondska och alla djävlar. Det är för sent för reformer nu. Den messianska tiden när profetierna går i uppfyllelse är inne."⁴²

Världsundergången har redan inletts

De svarta muslimerna har under Farrakhans ledning kraftigt accentuerat det apokalyptiska budskapet. Med Messias (Elijah Muhammad) och Al-Mahdi's (W.D.Fard) ankomst till jorden har världsundergången påbörjats. Naturkatastrofer, epidemier, svält och krig är de plågor som föregår den nya världsordningens födelse. Nationens teologer har en detaljerad kännedom om Harmageddons kommande faser:

Gud och Hans sändebud övervakar världens öde från den människotillverkade planet som i Bibeln är känd som "Hesekiels hjul". Ombord på detta rymdskepp finns 500 "barnskepp" med en last av bomber tillverkade av samma potenta sprängämne som i skapelsens begynnelse reste berg och sänkte dal. När 8-10 dagar återstår sprider rymdfarkoster ut flygblad med en sista uppmaning till de svarta att förena sig och lämna planeten. Vägvisare kommer att finnas på plats för att visa Gudsfolket till rätta.

Därefter ljuder domedagsbasunen över jorden. Ett fasansfullt krig inleds i Asien och ett annat utbryter mellan Öst- och Västeuropa. Hela skapelsen sluter upp på Herrens sida: de djävlar som försöker fly till havs vräks in på land av vredgade vågor. Sedan ger Gud signalen till barnskeppen som vräker ut sin dödsbringande last över de skräckslagna djävlar. Slutligen tänder Han världsbranden som förtär allt ont, alla rester av Mr. Yakub's skapelse. När sedan jorden avkylts kan Gudsfolket föras ned till planeten igen och en paradisisk tillvaro tar sin början, där frihet, rättvisa och jämlikhet, dvs islam, för evigt skall råda.

Djävulen vet vad som väntar. Det är ingen tillfällighet att militären hemligstämplar alla UFO-rapporter. Det är heller ingen tillfällighet att så stora resurser satsas på rymdforskning och utvecklandet av militär rymdteknik. Detta är ett led i ett fåfängt försök att förhindra genomförandet av Guds plan. Men "djävulen planerar och Allah planerar". När vita sände upp "rymdspionfärjan" Challenger exploderade den 72 sekunder efter starten. Tittar man på den 72:a suran i Koranen, "djinnerna" (=djavlarna), finner vi händelsen nedtecknad⁴³:

Förvisso snuddade vi (djinnerna) vid himmelen och funno den uppfylld av starka väktare och stjärnskott. Förvisso sutto vi på mången plats därstädes för att höra, men den, som nu lyssnar finner ett stjärnskott på vakt⁴⁴.

Ronald Wilson Reagan - som i sitt namn bär Satans tecken 666 - beordrade forskarna att utveckla ett rymdbaserat kärnvapenparaply, SDI. Enligt muslimerna är detta inte ämnat som ett försvar mot Sovjetunionens profana missiler utan som ett skydd mot Guds heliga hämnd. Varför skulle projektet annars bibehållas i dessa nedrustningstider?⁴⁵

I ljuset av det apokalyptiska medvetande som genomtränger Nationen blir flera av rörelsens nutida strategier begripliga. Tre av dessa förtjänar att här uppmärksammas:

1. Förhållandet till vita nationalister,
2. Relationen till den ortodoxa islam,
3. Inställningen till politisk handling.

1. Förhållandet till vita nationalistler

Sedan en tid tillbaka förekommer uppgifter om ett samarbete mellan Nation of Islam och vita nationalistiska organisationer som Ku Klux Klan i USA och National Front i England. Medan det första påståendet måste avfärdas som en produkt av tidigare omnämnda desinformationskampanj finns det substans i det senare.

I *Nationalism Today*, organ för *Political Soldiers*, den vänsterfascistiska fraktionen av National Front, publicerades 1986 en fem sidor lång fotoessä med text skriven av Wali Akbar Muhammad från Nation of Islam⁴⁶. Samma tidning hyllar likväl Malcolm X⁴⁷, Marcus Garvey och Louis Farrakhan.⁴⁸ 1987 genomförde National Front en affischkampanj på temat "Louis Farrakhan. He speaks for his people. We speak for ours."⁴⁹

På en direkt fråga om vilka relationer Nationen har med Ku Klux Klan och de vita fascisterna i National Front svarade Farrakhan:⁵⁰

"Jag har aldrig träffat någon av dem eller deras ledare. Jag har aldrig skrivit till dem. Inte heller har jag mottagit någon korrespondens från dem...Då jag representerar the Honorable Elijah Muhammad och hans plan för separation - inte integration - känner de att de har något gemensamt med mig även om det inte finns någon koppling mellan mig, Ku Klux Klan eller någon av de grupper du nämner..."

Det förefaller som att National Fronts hyllande av de svarta nationalisterna är ensidigt. Motsvarande positiv publicitet förekommer inte i Nation of Islams organ *the Final Call*, som fortsätter att brännmärka vita rasister. Farrakhan "respekterar" dock varje vit som vill hålla rasen vit, eftersom han "sannerligen vill hålla den svarta rasen svart". Att samma människor som hyllar Nationen i sina tidningar attackerar invandrare och svarta i England finner Farrakhan självklart då "det ligger i den vita rasens natur"⁵¹. Endast om man sätter in detta i sin apokalyptiska kontext kan detta oheliga samförstånd bli begripligt. De svarta måste dra sig undan ondskan, inte umgås med den. Det utgör såväl inledningen på Harmagedon som en förutsättning för dess yttersta fas. National Front och liknande grupper påskyndar sig själva ovetande den slutgiltiga lösningen. Farrakhan säger att även om han "inte accepterar deras våld mot vårt folk är deras våld profetiskt."⁵² Detta syftar delvis på Nationens helt egna profetior om en tilltagande rasantagonism som skall stegras till världens alla icke-vita folk reser sig mot sina förtryckare. Det syftar också på de bibliska orden där Gud uppmanar sitt folk att lämna Babylon innan förintelsen: "Dragen ut från henne, I mitt folk, så att I icke gören eder delaktiga i hennes synder och fån del av hennes plågor."⁵³ National Front uppfyller så två viktiga funktioner. För det första är de tydliga djävlar som inte döljer sin onda natur. Detta är pedagogiskt viktigt då "liberaler" vill snärja Gudsfolket att dröja sig kvar i Babylon. För det andra är de "en del av det världsvida drama profeterna förutsagt." De utgör en sektion av den här Satan mobiliserar inför den yttersta striden, vars utgång Skrifterna klarlagt.⁵⁴

2. Relationen till den ortodoxa islam

Nation of Islam har en teologi som skiljer sig markant från den ortodoxa islams. Irörelsens inledningsskede var teologin framför allt icke-kristen. Man kallade sig muslimer för att västvärlden och kristendomen betraktat islam som en ärkefiende, men man hade endast vaga idéer om vad islam var för något. Genom studier av Koran och en dialog med ortodoxa muslimska teologer startades en process som gradvis islamiserade delar av ideologin. När Guds sändebud lämnade den synliga världen realiserade hans son Wallace sin önskan att fullborda denna förändring genom en konsekvent utrensning av kvarvarande heterodoxa drag. Som vi sett medförde detta en splittring av rörelsen där Farrakhan hävdade giltigheten i Elijah Muhammads avvikande särdrag.

Farrakhan är emellertid varken okunnig om eller okänslig inför de ortodoxa muslimernas kritik av Nationen. Sedan en längre tid samarbetar Nationen med radikala muslimska organisationer och stater⁵⁵. Denna samvaro har medfört en förändring av Nation of Islam efter två utvecklingslinjer.

1) De yttre formerna har islamiserats. Nationens teologer är numera väl skolade i den ortodoxa islam. De behärskar alla ritualer och särskiljer sig inte från värdfolket på sina resor i de muslimska länderna. I USA har man infört en tudelning av Gudstjänsten. På de utåtriktade mötena bibehåller man den gamla ordningen med predikan i kyrkoliknande lokaler. Man vill undvika att distansera sig från den generella svarta kulturen. Förstagångs besökare skall kunna känna sig hemma och bör inte skrämmas iväg av "exotiska" inslag⁵⁶. För de mer avancerade medlemmarna hålls interna möten i källarvåningarna som har en ortodox moskéinredning och där fredagsbönen ofta leds av gästande imamer från Afrika⁵⁷.

2) De inre formerna försvaras med finslipade religiösa argument. Nationen inser att skillnaden mellan deras version av islam och den s.k. ortodoxa är så betydande att båda inte kan passera som legitima. En av dem måste ha missuppfattat islam och måste därför reformeras. Det apokalyptiska medvetandet tillåter Farrakhan att hävda att det är araberna - inte Nation of Islam - som avvikit från den av Gud anvisade vägen.

Farrakhan menar⁵⁸ att en historisk analys visar att Gud sänder profeter till människorna med ett budskap som är anpassat efter de förhållanden som råder i respektive tidsålder. Den uppenbarelse Han lät nedteckna genom Muhammad Ibn Abdullah för 1400 år sedan var till fullo giltig - då. Därefter har världen förändrats. Om religionen inte utvecklas i takt med den allmänna samhällsutvecklingen upphör den att vara vägledande och förvandlas till ett hämmande och förtryckande element. Detta har skett i den övriga muslimska världen. Araberna berövar Gud Hans intelligens genom att tillskriva en tidsanpassad uppenbarelse evig giltighet. Skulle Gud inte inse att den värld Han har skapat ständigt förändras? Araberna har förbrukat sina möjligheter att vägleda mänskligheten och Wallace Muhammads önskan att följa dem har inte lett till någon önskvärd förändring:

AMM har fortsatt att vara slavar. Nu är de inte den vite mannens slavar längre. De gick och blev arabernas slavar. Nu bugar de sig för dem istället. Araberna kan inte tala om för oss vad vi skall göra. En blind kan inte leda en blind. Titta på Iran och Irak. De vrålar

"Allah Akbar" och dödar varandra. De ber samma Gud beskydda dem när de går ut för att döda varandra. Hur skall Gud kunna välja? Nej, de kan sannertligen inte leda någon längre.⁵⁹

Den rasism som under djävulens tidsålder penetrerat religionen blockerar de troendes möjlighet till frälsning. De kristna väntar på Kristi återkomst. Muslimerna ställer hoppet till Al-Mahdi. Religionernas troende förväntar sig att frälsaren skall vara vit, varför de förnekar den yttersta tidens sändebud som redan har anlänt till jorden. Skall araberna komma undan förintelsen måste de ta sig ur den förlamande vanföreställning de kallar ortodoxi och följa den frälsare som verkar bland "jordens mest föraktade folk" ty "den siste skola bli den förste"⁶⁰.

Förutom det tungt vägande skälet att Gud kom i person till den tolfte stammen och därmed återetablerade den direkta kommunikationskanalen till sitt högt älskade folk finner Nationens teologer stöd för sin tolkning av religionen i "islams matematiska kod". De av Gud skänkta skrifterna författades avsiktligt i kodifierad form. Frånsett deras yttre, exoteriska, betydelse lade Han in ett inre, esoteriskt, budskap vars innebörd skulle framgå först i den messianska tiden då profetierna skulle gå i uppfyllelse.

När Gud manifesterade sig som Al-Mahdi i det svarta ghettot gav Han ledtrådar till sitt folk så att de när tiden var inne skulle finna Skrifternas tolkningsnyckel. I de 154 lektioner Han förmedlade betonades bl a matematik och den visdom som stod att finna i Egypten. Med hjälp av dessa antydningar och med stöd av sufikern Dr. Rashed Khalifahs och den mexikanske mystikern Rodolfo Benavides arbeten lyckades Nationens kvinnliga ledare, Syster Tynetta Muhammad, finna koden det år Sändebudet dolde sig för omvärlden⁶¹. Nyckeln fanns i Gizeh-pyramiden vars gåta förblivit olöst fram till 1975. Utan att här redogöra för den komplicerade analys som förde fram till lösningen kan jag avslöja slutsatsen: Islams matematiska kod baserar sig på nr. "19"⁶².

Med hjälp av en närmast kabbalistisk numerisk läsning kan så Koranens esoteriska betydelse framgå och samtida händelser få sin förklaring. När Elijah Muhammad "dog" drabbades Gudsfolket av en chockartad och förvirrad sorg. Dramat beskrivs i Koran vilket framgår med hjälp av koden⁶³:

Separerar man prefixet "19" från 1975 får man "75". Den 75:e suran heter "Uppståndelsen". Verserna 7-12 (=19) lyder: "När synen förbländas, När månen förmörkas Och solen och månen förenas, På den dagen skall människan säga: 'Var finnes någon tillflyktsort?' Nej! Det finnes ingen fristad. På den dagen finnes en varaktig stad hos din Herre."

Tolkningen är given. Det synbarliga dödsfallet förblindade människorna. Deras förstånd förmörkades. De började tvivla. Men Elijah var uppstånden. Han hade förenat sig med Gud och fanns i Hans himmelska stad.

Händelsen betyder dock mer än så. Delar man istället årtalet på följande vis 1/97/5 får man fram sura 97:1-5. Det är "Allmaktens natt", som "är förmer än 1000 månader" och leder till "morgonrådnadens uppgång". Detta är den natt då Satans 6000-åriga regim övergår i Paradisets gryning. 1975 firade kunskapssätet Al-Ahzar i Egypten sitt 1000-års jubileum. "1000" motsvarar också Elijahs lära att jorden skall brinna i 390 år och avkylas

610. $3+9+0+6+1+0=19$. 610 är det år då Muhammad fick sin uppenbarelse. Ta bort nollorna och vänd på $39=93+61=154$ lektioner. ($15+4=19$). Vänd på 75 så blir det 57 ($=3 \times 19$). $57+57=114$, vilket motsvarar det totala antalet suror i Koran. $30 \times 19=570$, dvs det år Muhammad föddes. Kasta om 30×19 så framträder 1930, dvs det år då W.D. Fard manifesterade sig på jorden...

Dagsaktuella händelser relateras på detta vis till den inre betydelse Gud nedlagt i skrifterna och underbygger Nationens övertygelse om att vi lever i de yttersta dagarna. Då dessa dagar är den tid då profetierna går i uppfyllelse får den teoretiska exegetiken också en rent praktisk betydelse. I en predikan förkunnade Farrakhan:

Guds ord förser oss med nyckeln som kan släppa lös Hans makt. Har du koden kan du bli Gud. Äger du koden kan du realisera de inneboende potentialerna i dig själv och bli Gud. Du kan bli frälsare... Har du koden behöver du inte sitta och vänta på välsignelsen. Du kan välsigna dig själv.⁶⁴

Den maktens kod som de svarta besitter blir ytterligare ett argument mot de ortodoxa muslimernas anspråk på tolkningsmonopol. De har haft Koran men inte förståelsen av den. De är likt marknadsåsnan som bär hem guldets utan att förstå dess värde; lasten blir inte berikande utan en börda. Beskäftigt förnekar de kodens betydelse och kan därför tillrättavisas med Guds ord i Koran: "I som fått skriften, varför förneken I Guds tecken?"⁶⁵

3. Inställning till politisk handling

Nation of Islam är som tidigare nämnts den största svarta nationaliströrelsen i USA. Betraktar man den afro-amerikanska politiska scenen finner man en spänning mellan två uppsättningar poler som representerar de mål och de vägar slavättlingarna föreställt sig som möjliga lösningar på sin omöjliga situation i USA. Målet har antingen uppfattats som en jämlik integration i storsamhället eller som separation från samhället. Vägen att nå målet har identifierats som antingen i huvudsak sekulär eller som religiös. Ställer man upp dessa poler - som skall uppfattas som idealtyper i webersk bemärkelse⁶⁶ - framträder följande mönster i vilket de olika afro-amerikanska rörelserna kan placeras:

INTEGRATION

SEKULÄR

RELIGIÖS

SEPARATION

Genom korstabuleringar kan fyra olika typer av organisatorisk inriktning utkristalliseras:

1) **Grupper som eftersträvar integration med sekulära medel** är de i Sverige så välkända NAACP⁶⁷, Urban League⁶⁸, SNCC⁶⁹, CORE⁷⁰ och SCLC⁷¹. Gemensamt för dessa grupper är ett flerasigt medlemskap och krav på mer eller mindre långtgående reformer av samhället i syfte att möjliggöra en jämlik samexistens mellan alla raser. De skiljer sig i fråga om radikalitet och aktivitetsfält. NAACP och Urban League begagnar i huvudsak legala metoder, information, lobbyverksamhet, och juridik. SNCC och CORE radikaliserades med tiden och använde sig av direkta aktioner. Kings SCLC var inte fullt så radikalt och de var konsekventa icke-vålds taktiker.

2) **Grupper som eftersträvar integration med religiösa medel** upplevde sin storhetstid under mellankrigstiden. Här återfinns bl a Daddy Grace's United House of Prayer⁷² och Father Divine's Peace Mission Movement⁷³. Daddy Grace ansågs vara "Guds nåd" som antagit mänsklig skepnad. Father Divine identifierades som Gud som nedstigit på jorden för att etablera Paradiset. Genom dem skänktes odödlighet och inträde till ett lyckorike som var bortom alla rasbarriärer.

3) **Grupper som eftersträvar separation med sekulära medel** har haft varierande framgång. På 1920-talet upplevde Marcus Garveys UNIA sin storhetstid när ca 10 miljoner anhängare världen över var medlemmar i den organisation som ville återföra alla svarta till ett enat och befriat Afrika⁷⁴. Idag är grupperna mindre, om än spektakulära, som the Republic of New Africa som med vapen i hand vill grunda ett "Afrikanskt imperium" i sydöstra USA.

4) **Grupper som eftersträvar separation med religiösa medel** har i de flesta fall framlevt som små sekter baserade i norra USAs stadsghetto. Här återfinns vi bl a Church of the Black Madonna, African Ortodox Church, Moorish Science Temple of America, Black Hebrews och Nation of Islam.

Nation of Islam särskiljde sig från de övriga sekterna i sin grupp genom att växa ut från sin bas över hela USA och sedan sprida sig ut över världen⁷⁵. Dess medlemsuppsving sammanföll med den medborgarrättsrörelse som växte fram i början av 60-talet. De förkastade denna rörelses mål och metoder. Varför skulle de förtryckta sträva efter att få gå på samma toalett som deras förtryckare? Varför uppmanades de förtryckta att älska sin fiende och vända andra sidan till?

Neger "revolutionen" är kontrollerad av de rävakliga vita liberalerna, av regeringen. Den svarta revolutionen kontrolleras endast av Gud. Den svarta revolutionen är de icke-vitas kamp mot sina vita förtryckare. Den svarta revolutionen har svept iväg den vita överheten ut ur Afrika, ut ur Asien... Revolutioner handlar om land. Revolutionärer är de landlösa mot jordägarna. Revolutioner är aldrig fredliga, aldrig älskvärda, aldrig icke-våldsamma. Revolutioner är destruktiva och blodiga. Revolutionärer kompromissar inte med fienden; de förhandlar inte ens. Som floden på Noas dagar dränker revolutionen all opposition. Som elden på Lots dagar bränner den svarta revolutionen allt som står i dess väg.⁷⁶

Denna militanta inställning attraherade allt fler som inte såg from vädjan som en framkomlig väg. Samtidigt började Nationen dra på sig kritik för att de begränsade sig till verbal militans. 1966 grundades the Black Panther Party och tre år senare Black Liberation Army⁷⁷. Dessa grupper - vars medlemmar ofta hade varit muslimer - utmärkte sig för en vilja att iscensätta revolutionen med sekulära våldsmetoder. Deras framgång blev emellertid begränsad. De förblev relativt små och dukade under för en massiv repression organiserad av FBI⁷⁸ medan Nation of Islam överlevde.

Den kritik de riktade mot muslimerna har dock levt vidare. Nationen har inte deltagit i de raskravaller som skakat USA. De har motsatt sig offensivt våld även om man alltid kunnat försvara sig mot attacker. Denna utifrån sett defensiva praktik får dock inte förväxlas med handlingsförflamning. Den är fullt begriplig i ljuset av det apokalyptiska medvetandet.

Reformistiska justeringar av ett i ontologisk betydelse djävulskt samhällssystem är ingen förnuftig politik. Den politiska handling som krävs måste stå i relation med målet - världens totala omdaning. En klok politisk strategi i en värld som snart skall gå under och där det onda snart skall förintas måste inriktas på att rädda så många som möjligt undan katastrofen. Därför söker Nationen få de svarta att överleva till dess. De sätter in armén mot knarklangare och hallickar⁷⁹. De bygger församlingar i fängelser och slum. De eftersträvar oberoende och rasenhet⁸⁰. Målmedvetet försöker de bygga upp egna ekonomiska och sociokulturella institutioner. Ihärdigt reser de kravet på land:

Vi kommer att fortsätta propagera för ett eget territorium till idén slår rot. Vi måste få en permanent lösning på våra problem...en växande svart medelklass är ingen lösning på massans ökande fattigdom och behov. Kravet är berättigat. Vi måste ha land för att kunna bygga en nation. Det är den enda lösningen på 35 miljoner svartas problem⁸¹.

Uppbyggandet av den inre styrkan är viktigare än att söka konfrontationer i förtid. Det vita USA lever på lånad tid och Farrakhan tar kritiken från "aktivister" med ro: "Vi saknar inte idéer om vår egen befrielse. Vi behöver ingen som vägleder oss utifrån. Vi känner fienden och vi bidar vår tid...När vi är tillräckligt stora behöver vi inga råd. Vi vet exakt vad vi skall göra."⁸²

Politisk religion och religiös politik

Religion är en specifik ideologisk kategori som alltid har politiska konsekvenser. Politiskt handlande utgår alltid från den handlandes helhetssyn, från hennes världsbild. Är världsbilden religiös eller influerad av religion blir politiken direkt påverkad av religionen. Är världsbilden profan påverkas politiken ändå indirekt av religionen som förmedlat grundläggande värderingar till den allmänna kultur som individen socialiserats in i under sin uppväxt och utveckling.

På ett överindividuellt, socialt, plan framstår religionen som den historiskt och internationellt sett dominerande politiska ideologin. I alla kända samhällen har någon form av religion existerat. I komplexa samhällsformationer med en viss grad av asymme-

trisk social differentiering återfinns olika religiösa ideologier relaterade till de sociala gruppernas skilda intressen och behov. Religionen har legitimerat såväl de rådande samhällsförhållandena som uppror mot desamma.

Att som marxist-leninister betrakta religionen som ett monopol för samhällseliten är reduktionistiskt och historiskt inkorrekt. Den politik som, utgående från denna världsbild, kännetecknat flera kommunistpartier har inte bara distanserat partiet från befolkningsmajoriteten utan också i praktiken reducerat partiet till en sekt bland andra. En sekt som i maktställning visat prov på samma avundsamma exklusivitet som Gamla Testamentets Gud: "Du skall inga andra gudar hava jämte mig". Att religionen också kan formulera ett motstånd mot den härskande klassens krav på ideologisk hegemoni borde stå klart för dessa partiteoretiker om de beaktar det som förnekar tibetanska buddhister, mujahedins i Afghanistan och evangelikaner i Östtyskland.

Att slavättlingarnas motstånd i USA ges en religiös formulering är sålunda inte att förvåna. Nation of Islam utmanar hela det amerikanska samhället. Den förnekar den samhällsbärande religionens roll som normgivare; den förnekar härskarskiktets rätt till makt och privilegier; den uppställer en alternativ teori om den politiska legitimiteten. USA grundades och styrs av djävlar. De är det Ondas representanter som skapat ett samhälle så fullständigt genomsyrt av ondska och förruttnelse att alla reformtankar blir orrealistiska. Det som krävs är en total revolution. Det existerande samhället måste demoleras, fullständigt förintas, in i minsta atom utplånas för att ett goit alternativ skall kunna etableras i dess ställe.

*Och jag såg en ny himmel och en ny jord; ty den förra himmelen och den förra jorden voro förgångna, och havet fanns icke mer. Och jag såg den heliga staden...komma ner från himmelen, från Gud, färdigsmydd såsom en brud för sin brudgum. Och jag hörde en stark röst från tronen säga..." Gud själv skall vara hos dem och avtorka alla tårar från deras ögon. Och döden skall icke mer vara till, och ingen sorg eller klagan eller plåga skall vara mer; ty det som förr var är nu förgånget". Och han som satt på tronen sade:" Se jag gör allting nytt."*⁸³

Noter

1. En annan teori är att omformuleringen skett oavsiktligen pga översättningsproblem mellan tyska-ryska-svenska. Jag vill likafullt hävda att Lenin medvetet förändrade andemeningen i Marx yttrande. Jämför citatet i huvudtexten med följande ord av Lenin: "*Marxismens filosofiska grundval är...den historiska materialismen,...en materialism som är obetingat ateistisk och avgjort fientlig mot varje religion...Religionen är ett opium för folket - detta yttrande av Marx är hörnstenen för marxismens hela världsåskådning i frågan om religionen. Marxismen har ständigt betraktat alla moderna religioner och kyrkor, alla religiösa samfund som organ för den borgerliga reaktionen, vilka har till uppgift att försvara utsugningen och söva arbetarklassen.*" Lenin, V.I. 1965(1909)
2. Marx, Karl 1978 (1844)
3. Lincoln, B 1985:268ff
4. Se Bellah 1967:18
5. För en intressant diskussion om denna legends betydelse som "nyckelscenario" se Ortner 1979 (1973):95ff
6. Bastide 1967:317
7. Se ex Washington 1984
8. Trots att ett tidigt argument till försvar av slaveriet var plikten att sprida evangelium till de svarta förekom länge ett missionsförbud i kolonier och på plantage. Trots att biskopen av London 1727 försäkrade slavägarna att ett dop i Jesu namn "inte förändrar egendom...utan låter personer förbli i samma ställning" som innan, motsatte sig slavägarna mission på plantagen. Amerika, som enligt legenden var en "fri kristen nation", var alltså varken fri eller kristen. Under andra halvan av 1700-talet skedde en reorientering och en särskilt utformad version av kristendomen förmedlades till slavarna. I början av 1800-talet tillkom olika katekeser för slavar där predikan och undervisning slog fast att slaveriet var i enlighet med Guds vilja. Slavägare och slav hade ömsesidiga skyldigheter gentemot varandra. Slavägaren var skyldig att som en välgörande patriark rädda sin egendoms själ och slaven var som motprestation skyldig att i alla ting lyda sin herre. Detta försäkrade dem båda ett lyckligt hinsidesliv. (Se Raboteau 1978)
9. Marcus Mosiah Garvey föddes på Jamaica den 17 augusti 1887. År 1914 grundade han UNIA, Universal Negro Improvement Association, som kom att bli världens hittills största svarta nationalrörelse. Som mest hade den drygt 10 miljoner medlemmar i 1120 lokalavdelningar världen över. 1916 flyttade Garvey till Harlem varifrån rörelsen växte lavinartat. Mer än någon annan samtida insåg Garvey vidden av den svarta tragedin i Amerikas. De svarta var inte endast ekonomiskt och fysiskt förtryckta, de hade berövats sin spirituella, kulturella och intellektuella identitet. Deras enda möjlighet, ansåg Garvey, bestod i att bryta alla band till slavägarnas samhälle och återvända till Afrika för att där grunda ett eget självständigt rike. 1920 valdes Garvey till "provisorisk president" över Afrika, en exilregering tillsattes och man antog en nationsfana och en nationalsång. Denna strävan efter pan-afrikansk självständighet uttrycktes på alla nivåer. UNIA grundade egna företag, skolor, en egen sjukvård och en egen armé. På religionens område utrensades bruket av vita gudsbilder, och många nya religioner kom att utgå från Garvey. För Noble Drew Ali, profet i Moorish Science Temple of America, var Garvey analog med Johannes Döparen. För Rastafari var han profet och för Nation of Islam en betydelsefull föregångare.
- För att genomföra repatrieringen grundades rederiet Black Star Line. I samband med en del oklara transaktioner härmad arresterades Garvey och dömdes 1925 till fem års fängelse. Efter två år av återkomande oroligheter deporterades han till Jamaica. Trots ett intensivt arbete återfick UNIA aldrig sin forna styrka. När Garvey dog i London 1940 fanns endast spridda lokalavdelningar kvar.
- Även om Garvey misslyckades med att åstadkomma en fysisk repatriering återvände miljoner

svarta till Afrika emotionellt och kulturellt. Hans idéer fördes vidare i både i Afrika (av bl a Kwame Nkrumah, Ghanas första president - Ghanas rederi heter f.ö. än idag Black Star Line) och Amerika (av bl a Malcolm X och Black Power rörelsen), och enligt Gersham Harris, ledare för UNIAS lokalavdelning i Harlem, sker en Garvey-renässans idag, 100 år efter "den svarte Moses" födelse. (Intervju 870830) (Källor: Garvey, M *Philosophy and Opinions*, new ed Dover, Mass. 1986; Hill & Bair *Marcus Garvey. Life and Lessons*, Berkely 1987; Clarke J H (ed) *Marcus Garvey and the Vision of Africa*. N.Y. 1974)

10. Den enda sammanhängande, utomstående källan för Nationen under profeten Fards ledning är Beynon 1938.

11. För vidare studier av Nationens teologi under Elijah Muhammads, se Muhammad E 1965, 1967, 1972a, 1972b och 1973.

12. Mr. Muhammad Speaks (organ för NOI) 1970-04-10

13. Det håller naturligtvis Nationens företrädare inte med om. Jmf med uttalandet av Farrakhan i näst sista stycket före avslutningen.

14. Lincoln, E 1973:97

15. Mamiya 1982:144

16. Erkännandet, eller diplomaten, hänger på hedersplats i Boston-moskén. Minister Don Muhammad, samordnare för den östra regionen, har personligen vunit vida uppskattning för det konkreta program han framgångsrikt leder i Östkustens fängelser och ghetton.

17. FBI file 100-448006 25/8 1967

18. FBI file 100-448006 29/3 1968

19. Sådant kunde inträffa även innan FBI COINTELPRO etablerades. Efter ett dylikt anonymt tips omringade polisen Los Angeles-moskén den 27 april 1962. När den obehäpnade församlingen lämnade lokalen efter fredagsbönen öppnade polisen eld. En muslim dog och femton sårades. (Imam Ali Rashed, fd överbefälhavare för Fruit of Islam, Los Angeles. Intervju 870823)

20. För den lässugne rekommenderas Lincoln, E 1973, Essien-Udom 1962, och Malcolm X 1965.

21. FBI file 105-24822-269 13/3 1975

22. se Gardell 1988

23. Sharif 1985:95

24. Sharif 1985: 115-116

25. Broder Loqman, intervju 870828 samt broder Abdullah, intervju 870830

26. Muhammad, W 1985:17ff

27. Muhammad, W 1985:150

28. Kursändringen markerades av täta namnbyten. I oktober 1976 antog man namnet The World Community of al-Islam in the West, för att två år senare ändra till AMM. Templen blev Masjids och ministrarna imamer. Tidningen bytte namn ett flertal gånger. Från Mr. Muhammad Speaks till the Bilalian News och därefter fem nya byten innan man fastnade för det nuvarande Muslim Journal. Själva bytte anhängarna också sina personnamn, de övergav X till förmån för muslimska efternamn. Wallace Deen Muhammad blev Warithuddin Muhammad.

29. Sharif 1985:118

30. De afrikanska slavar som fördes till de amerikanska kolonierna berövades allt; även sina namn. De döptes av slavägaren och fick dennes efternamn. I den ritual som ledde till medlemsskap i NOI frånsade man sig sitt slavnamn och ersatte det med "X". X för det ursprungliga namn man inte kan veta vilket det var. X för det okända, för Gudsmysteriet, för den inneboende kraft som är nedlagd apriori i varje svart människa. X för den styrka som snart kommer att överraska den vite djävulen.

31. Farrakhan, Intervju 890511

32. "Minister" översätts ibland felaktigt till "kyrkoherde" - i ex Spike Lee's film *Do the Righth Thing*.

Då NOI gör anspråk på att vara en självständig nation skall titlen förstas i både sin religiösa och politiska betydelse.

33. I en intervju i Chicago Defender 750227 sade Farrakhan att Wallace Muhammad är Guds Vilja; att denne tränats för sin roll, och att de som hoppas på en maktstrid och påföljande splittring kommer att bli besvikna.

34. Farrakhan intervjuad i Black Books Bulletin 1978

35. Broder Frederick X. Intervju 890512

36. För de bibliskt obehövande kan jag nämna att David (ca 1000-960 fkr) sedan han smorts till konung över juda stam i Hebron, på kort tid lyckades ena stammarna och göra Israel till en stormakt. Mitt under framgångarna vänder sig så hans son, Absalom, mot sin fader. Absalom låter utropa sig till konung i Hebron, startar ett krig mot fadern som flyr till Östjordan. I ett avgörande slag i Efraims skogar besegras och dödas sonen.

37. Farrakhan, intervju 890511

38. Farrakhan menar att alla de svåra uppgifter han satts på att utföra varit en av Allah uttänkt träning inför den dag då han skulle överta ledningen för Gudsfolket. När han fick i uppdrag att leda Bostonförsamlingen var den i upplösningstillstånd. När han blev minister i Harlem var församlingen där skakad av konflikten mellan Malcolm X och Elijah Muhammad. När Malcolm X mördades 21/2 1965 vände sig många i Harlem mot Nationen som i pressen stämplades som skyldiga till dådet. ANhängare till Malcolm brände ned Moské nr 7. I denna fientliga omgivning lyckades Farrakhan med tiden reorganisera muslimerna och få församlingen att växa.

39. Se Gardell 1988:52-53

40. Muhammad, T 1986:84

41. Farrakhan. Intervju 890518

42. Farrakhan, samtal på en middagshjudning

43. Muhammad, T 1986:62-63, 89

44. Koranen 72:8-9

45. Broder X1, intervju 890512. Jmf Muhammad T 1986:63

46. Searchlight, nr 138, december 1986.

47. Searchlight, no 157, juli 1988

48. Searchlight, no 154, april 1988

49. Searchlight, no 147, september 1987

50. Farrakhan, intervju 890518

51. Farrakhan. Intervju 890518

52. Farrakhan. Intervju 890518

53. Johannes Uppenbarelse 18:4

54. jmf Johannes Uppenbarelse 20:7-10

55. Nation of Islam har bl a ett väl utvecklat samarbete med Libyen. De är medlemmar i den Tripolibaserade Mathaba-internationalen som vill "tvinga USA att slåss på hundra fronter samtidigt". (Se The World Mathaba: For Resistance against Imperialism, Zionism, Racism, Reaction and Fascism. Tripoli 1986) Nationens kontakter med muslimska grupper söder om Sahara är mestadels mycket goda. Däremot har de konservativa muslimska länderna och organisationerna i allmänhet valt att odla kontakten med AMM.

56. Broder X2, samtal 890519

57. När jag var där leddes fredagsbönen av en "revolutionär" imam från Nigeria

58. Farrakhan, intervju 890518

59. Samtal med FOI-officern Frederick X, 890512.

60. Farrakhan. Predikan 890514

61. Se Muhammad, T 1986
62. Talet i sig står för Bismillah och sifforna kan ges följande symboliska betydelse: 1=Gud, 9=Livmodern, 19=Guds skapelse, Guds hand över den svarta livmodern som skall föda fram en fri generation frälsare. (Farrakhan Predikan 890521)
63. Följande är hämtat från Muhammad, T 1986
64. Farrakhan. Predikan 890521
65. Koranen 3:63
66. Dvs idealtyperna har abstraherats fram efter en noggrann historisk genomgång av de olika rörelser som figurerar i USA med hänsyn taget till de motiv som uppställts inom desamma. Abstraktionsprocessen är en renodling av de dominanta dragen. Detta innebär att de grupper som klassificerats som "sekulära" också kan ha religiösa drag, som exempelvis SCLC, liksom de "religiösa" grupperna kan begagna sig av sekulära medel.
67. the National Association for the Advancement of Colored People. Grundades 1909. Bland de första styrelseledamöterna återfinns socialisten W.E.B. DuBois som den enda svarta representanten. NAACP har framgångsrikt kämpat för att förändra lagsystemet, bl a kan lagarna mot lynchning, bostadssegregering och skol-segregering ses som ett resultat av deras arbete.
68. the National Urban League grundades 1911 för att ordna arbete och utbildning åt de svarta i de snabbväxande industriområdena i norra USA. Bedriver en viss forskning och har på senare tid även intresserat sig för ghettoinvånarnas situation.
69. Student Non-Violent Coordinating Committee grundades 1960 av studenter i Södern. De genomförde en rad aktioner av typen sit-ins, stand-ups, teach-ins och freedom-rides för att desegregera USA. De radikaliserades kraftigt under Stokely Carmichaels ledning på senare delen av 60-talet och förlorade då det mesta av sitt finansiella stöd från vita filantroper.
70. Congress of Racial Equality grundades 1942 för att med "militant pacifistiska" medel (typ freedom-riders, sit-ins etc) desegregera USA. Efter kongressen 1966 övergavs principiella pacifismen och de vita utrensades från ledande positioner.
71. the Southern Christian Leadership Conference grundades 1957 av Martin Luther King Jr., som en sammanslutning av olika medborgarrättsgrupper från 10 delstater. De begagnade sig uteslutande av pacifistiska metoder som registreringskampanjer, bojkotter och marscher.
72. Se Fauset 1971 (1944)
73. Se Weisbrot 1983
74. se not 9. Idag är grupperna mindre, om än spektakulära, som The Republic of New Africa som med vapen i hand vill grunda ett "Afrikanskt imperium" i sydöstra USA.
75. Nationen har medlemmar i hela Noramerika, i Karibien, Centralamerika, norra Sydamerika, England, Frankrike, Sydafrika, Nigeria, Ghana, Australien och Polynesien.
76. Malcolm X 1971(1963):137-138
77. De svarta pantrarna såg liksom den svarta befrielsearmén kampen i USA som en del av en internationell anti-kolonial strid. BPP hämtade inspiration från Kina, Vietnam och Nordkorea medan BLA stod fastare på afrikansk och afro-amerikansk mark. Som Assata Shakur (en av dem som lämnade BPP för att bilda BLA) sade: "De läste Maos lilla röda men visste inte vem Harriet Tubman, Marcus Garvey eller Nat Turner var."(Shakur 1987:221)
- De åsiktskillnader som fanns mellan BPP och BLA utnyttjades skickligt av FBI som genom sin kampanj fick alla att misstänka alla för att vara agenter och förrädare...
78. Se Churchill & Vander Wall 1988
79. I Washington DC blev Fruit of Islam berömda som "dopebusters". Armén tog kontroll över de kvarter i de svarta områdena som var centrum för knarklangning och prostitution. Kvarterets invånare uppskattade detta - men inte polisen. Den 25 augusti utkämpades ett slag mellan polisens

och muslimernas styrkor. "Polisen förlorade kontrollen", sa Richard 3X, "de var som hajar i ett blodigt hav". Muslimerna backade inte. "Alla vet att vi muslimer är tränade till att försvara oss", sa Abdul Alim Muhammad (Minister i Washington-moskén), "det är vår gudagivna rättighet att försvara oss...mot en ondskefull och besinningslös polis-brutalitet." (the Final Call no. 18, 3 oktober 1988)

80. se ex Farrakhan 1981

81. Farrakhan. Intervju 890518

82. Farrakhan. Intervju 890518

83. Johannes Uppenbarelse 21:1-5. Dessa verser citeras ofta inom Nationen.

Bibliografi

- Bastide, Roger "Color, Racism and Christianity" *Daedalus* 96 1967
- Bellah, Robert N "Civil Religion in America" *Daedalus* 96 1967
- Beynon, Erdmann D "The Voodoo Cult among Negro Immigrants in Detroit" *The American Journal of Sociology* XLIII, nr 6
1917 års översättning
- BIBELN
Churchill, W & V Wall *Agents of Repression* Boston 1988
- Essien-Udom, E.U. *Black Nationalism* Chicago 1962
- Fauset, Arthur H *Black Gods of the Metropolis* Philadelphia 1971(1944)
- Gardell, Mattias "Nationalistisk religion och religiös nationalism"
Svensk Religionshistorisk Årsskrift nr 3 1988
Zettersténs översättning Stockholm 1979
- KORANEN
Lenin, Vladimir I *Om religion* Moskva/Stockholm 1965 (1909)
- Lincoln, Bruce "Notes toward a Theory of Religion and Revolution" *Religion, Rebellion, Revolution* Lincoln ed. Houndmills 1986
- Lincoln, C Eric *The Black Muslims in America* Boston 1973
- Madhubuti, M "BBB intrviews Minister Abdul Farrakhan"
Black Books Bulletin vol 6, 1978
- Malcolm X *The Autobiography of Malcolm X, 1965*
- Malcolm X "Gods Judgement over White America" *The End of White World Supremacy* Karim ed New York 1971(1961)
- Mamiya, Lawrence H "From Black Muslim to Bilalian" *Journal for the Scientific Study of Religion* Vol 2 nr 6 1982
- Muhammad, Elijah *Message to the Blackman* Philadelphia 1965

-
- Muhammad, Elijah **How to Eat to Live, Part One.** Chicago 1967
- Muhammad, Elijah **How to Eat to Live. Part Two.** Chicago 1972a
- 'Muhammad, Elijah **The Fall of America** Chicago 1972b
- Muhammad, Elijah **Our Saviour has Arrived** Chicago 1973
- Muhammad, Tynetta **The Comer by Night** Chicago 1986
- Muhammad, Warithuddin **Challanges that Face Man Today** Harlem 1985
- Muhammad, Warithuddin **Sacred Life Connection** Chicago 1986
- Ortner, Sherry B **"On Key Symbols" Reader in Compararative Religion.**
Lessa & Vogt ed. New York 1979
- Raboteau, Albert J **Slave Religion** New York 1978
- Shakur, Assata **Assata** Westport, Connecticut 1987
- Sharif, Sidney Rahim **The African-American (Bilalian) Image in Crisis**
Jersey City, N.J. 1985
- Washington, Joseph R **Anti-Blackness in English Religion 1500-1800**
New York 1984
- Weisbrot, Robert **Father Divine** Boston 1983

Inte ett parti

Vi presenterar här motiven för en anarkistisk federation och en skiss till hur denna kan vara praktiskt uppbyggd. Vi lägger fram det här förslaget eftersom frågan inte tillräckligt debatterats bland de anarkistiska grupperna.

Vårt förslag är avsett att ge mer substans åt en fortsatt diskussion och att stimulera andra att tänka vidare och tillsammans vidareutveckla idén om en federation. För en formaliserad öppen samorganisation anarkister emellan är den federalistiska modellen den enda antagbara.

En federation står inte i motsatsställning till det existerande kommunikationsnätet. Tvärtom utgör kanske nätet en förutsättning för att en federation skall komma till stånd, bli genom att vara en kanal för diskussion och en förebild för federationens utbredning i ett inledningsskede.

En federation är begärlig av många skäl. Med en fastare och öppnare struktur (men enligt federalistiska principer, som motverkar all centralism och partibildning) kan vi samordna alla de spridda grupper och enskilda individer som arbetar revolutionärt i anarkistisk anda, men som ofta hämmas av bristande resurser och isolering, ofta också omedvetenhet om varandras existens. En anarkistisk federation skulle stärka och kontinuerligt utveckla vår identitet och ideologiska medvetenhet, och även motverka den höga genomströmningshastighet och den därav följande bristen på landvinningar och långsiktiga erfarenheter som ofta karakteriserar mer aktionsinriktade grupper, så länge de är föga organiserade. Genom att federationen skulle vara offentlig blir den tillgänglig för enskilda människor som vill aktivera sig och för utländska kamrater som vill ha kontakt. Dessutom skulle vi få ett offentligt ansikte utåt. En federation skulle demokratisera förhållandet mellan landsorten och storstäderna genom att göra alla grupper och individer till likvärdiga medlemmar i en organisationsstruktur nedifrån och upp; i det ideala fallet innebär detta att vängrupper och individer är självständiga medlemmar i en lokal federation förankrad till en tätort med en öppen adress och flera lokala federationer sluter sig samman till en regional federation, som i sin tur är en självständig medlem i den nationella Anarkistiska Federationen. Alla beslut tas, och alla befogenheter utdelas, nerifrån och upp.

Hittills har fyra grupper åtagit sig, att vara öppna mötesplatser för de grupper och enskilda, som vill bilda lokala federationer: Malmö, Göteborg, Stockholm och Norrköping. Flera mötesplatser måste komma till om en federation av federationer skall täcka hela landet effektivt, men för den praktiska diskussionen tar vi dessa fyra till utgångspunkt. Gruppen tar kontakt med mötesplatsen och diskuterar medlemskap. Deltagare måste ta ett visst ansvar, ekonomiskt och organisatoriskt, för att federationen skall fungera. De grupper, som kommer överens om de organisatoriska frågorna bildar på det viset en lokal federation. Flera lokala federationer (kanske bestående av bara 2 eller 3 grupper i en mindre stad som Norrköping) kan på samma vis gemensamt sammansluta sig med andra orters lokala federationer och så bilda en lokal federation osv. Den lokala

bedömningen av resurser och behov bestämmer på vilken nivå förmedlingen av information och idéer samordnas. Förmodligen kommer någon slags central samordningsgrupp att behövas, för att t ex samordna resurser i ett större perspektiv och upprätthålla internationell korrespondens (förslagsvis som en del av den anarkistiska internationalen), men det är viktigt att understryka att denna får uträtta enbart vad den får i uppdrag från lokala och regionala federationer och att dess sammansättning inte får bli permanent. Inget centralt medlemsregister skall finnas, och alla initiativ skall komma från lokala federationer. Denna typ av explicit anarkistisk organisation tror vi är utmärkt för att stimulera och samordna å ena sidan inre bildningsverksamhet och ideologisk diskussion och å andra sidan propagandaarbete, kampanjer och enskilda aktioner, på en landsomfattande nivå. På så sätt skulle vi minska klyftan mellan teori och praktik, och kunna utveckla våra strategier för att bli en alltmer verksam politisk kraft i förändringen av verkligheten. Trogna anarkismens principer och metoder skulle vi på samma gång formera oss och samarbeta på ett sätt som i sig är frihetligt, och kämpa för ersättandet av den rådande samhällsordningen med en som bygger på allmän mänsklig samverkan utan herravälde.

Kontaktadresser: Norrköpings A-grupp
c/o LS
Box 1009
600 40 Norrköping

Kommunistiska Anarkister
c/o Bokhandeln INFO
Hornsgatan 151
117 34 Stockholm

BRAND

ANARKISTISK TIDNING

"TIDNINGEN DET SLÅR GNISTOR OM"
AFTONBLADET

PRENUMERATION 10 NR/ 100 KR. PROVNUMMER GRATIS

BRAND
BOX 15015
104 65 STOCKHOLM
Postgiro: 478 24 80 - 0

Bok- och Tidskriftslista från Bokhandeln Info:

Följande lista är ett urval av böcker och tidskrifter som finns på **Bokhandeln Info i Stockholm**. Böckerna kan beställas genom att förskottsinsbetalning sker på **pg: 40 43 30 - 3**, Föreningen **Bokhandeln.OBS! Porto tillkommer!**

Anarkism:

- Bakunin:** Centralism eller självförvaltning? Federativs. Pris: 44:-
Berkman: Anarkismens ABC. Non Plus Ultra. Pris: 130:-
Berkman: Farväl Aleck. Federativs. Pris: 50:-
Bookchin: Ekologi och Anarki. Nordan. Pris: 86:-
Eneroth: Idébok för anarkister. Svarttryck. Pris: 28:-
Goldman: Den dansande agitatorn. Federativs. Pris: 42:-
Goldman: Anarkistiska Minnen. Korpen. Pris: 40:-
Goldman: Mina två år i Ryssland. Non Plus Ultra. Pris: 130:-
Gröndahl: Frihetlig Kommunism i praktiken. Federativs. Pris: 60:-
Gröndahl: Pierre-Joseph Proudhon. Federativs. Pris: 57:-
Guérin: Anarkismen. Federativs. Pris: 60:-
Hallbert/Vila: Anarki till vardags. Bakhåll. Pris: 57:-
Jensen: Errico Malatesta. Skanarkiv. Pris: 20:-
Kongshaug: Den ende och hans omgivning. Viktoria. Pris: 60:-
Kropotkin: Inbördes Hjälp. Federativs. Pris: 70:-
Kropotkin: Åkrar, fabriker och verkstäder. W&W. Pris: 20:-
Spring: Frigörelsens pedagogik. Federativs. Pris: 20:-

Utländska titlar:

- Adamic:** Dynamite. Rebel Press. Pris: 63:-
Arshinov: History of the Makhnovist movement... Freedom. Pris: 59:-
Berkman: The Russian Tragedy. Phoenix Press. Pris: 48:-
Bookchin: Toward an ecological society. Black Rose. Pris: 125:-
Bookchin: Remaking society. Black Rose. Pris: 95:-
Brown: Sabotage. Spokesman Books. Pris: 103:-
Bufe: The Heretic's Handbook of Quotations. See Sharp Press. Pris: 100:-
Casas: Anarchist Organisation, the History of the FAI. Black Rose. Pris: 129:-
Chritie/Meltzer: The Floodgates of Anarchy. Kahn&Averill. Pris: 67:-
Clark: Max Stirner's Egoism. Freedom. Pris: 38:-
Dana: Proudhon & his "Bank of the People". Kerr. Pris: 45:-
Godwin: Damon and Della. Zena. Pris: 165:-

- Godwin:** Caleb Williams. Penguin. Pris: 75:-
Godwin: Enquiry Concerning Political Justice. Penguin. Pris: 125:-
Joll.: The Anarchists. Freedom Press. Pris: 189:-
Jackson: The Black Flag. RKP. Pris: 50:-
Kropotkin: The Great French Revolution. 1789-1793 vol I. Pris: 59:-
Kropotkin: The Great French Revolution. 1789-1793 vol II. Pris: 59:-
Kropotkin: Act for Yourself, art. from Freedom 1886-1907. Pris:36:-
Leval: Collectives in the Spanish Revolution. Freedom. Pris: 76:-
Marshall: The Anarchist Writings of William Godwin. Pris: 50:-
Marshall: William Blake. Freedom. Pris: 27:-
Malatesta: Life and Ideas. Freedom. Pris: 49:-
Malatesta: Fra Contadini, A Dialogue on Anarchy. Pris: 20:-
Paz: Durutti. The People Armed. Black Rose. Pris: 86:-
Peiratz: Anarchists in the Spanish Revolution. Freedom. Pris 70:-
Richards: Lessons of the Spanish Revolution. Freedom. Pris: 76:-
Tellez/Sabate: Guerilla Extraordinary. Pris: 42:-

Feminism

- Anderson:** Mother was not a Person. Black Rose. Pris: 55:-
Beaton: Shifting Horizons. Canary Press. Pris: 108:-
Berger: Äntligen ord från qwinnohopen. Akademitlitteratur. Pris: 40:-
Forrest: An Emergence of Green . Naiad Press. Pris: 50:-
Hanmer/Sanders: Väl grundad rädsla. Acca. Pris: 70:-
McAllister: Livets väv. Nordan. Pris: 124:-
Ottesen-Jensen: Arbetarrörelsen: männens el. mänsklighetens frigörelse? Pris: 40:-
Rich: Obligatorisk heterosexualitet och lesbisk existens. Pris: 25:-
Ressner: Den dolda hierarkin. R&S. Pris: 100:-

Filosofi

- Adorno:** Minima Moralia. Arkiv. Pris 114:-
Adorno/Horkheimer: Upplysningens dialektik. Röda bokförl. Pris: 95:-
Benjamin: Bild och kritik. Cavefors. Pris 76:-
Habermas: Den rationella övertygelsen. Akademitlitt. Pris: 75:-
Hegel: Förnuftet i historien. Daidalos. Pris: 67:-

Tidningar, ex :	Dirikte Aktion	Häften för Kritiska Studier
ACCA	Egget	Irland Solidarite!
Afrikabulletinen	Folk & Røvere	Kritisk Psykologi
Akrobat	Freedom	Kvinnovetenskaplig tidskrift
Black Flag	Galago	Pockettidningen R
Class War	Heavy Stuff	Smørсыra

Kommunikationsnätet

Vill du komma i kontakt med andra anarkister?

Är det något du behöver hjälp med?

Skriv till någon av följande adresser:

Gotland: Matti Olofsson, Gutenwiks 14, Katthammarssvik, 620 16 Ljugarn. **Växjö:** P-O Ersrud, Österleden 58a, 35242 Växjö. **Uppsala:** Kattes Anarkistiska Samfund, c/o Kullinger, Sysslomansgatan 40e, 752 27 Uppsala. **Sundsvall:** Mats Norin, Kungsnäs 4042, 855 90 Sundsvall. **Delsbo:** Hallon, c/o Jord & Frihet, Box 83, 820 60 Delsbo. **Malmö:** Svarta Katten/Vinterpalatset, Bergsg. 12, 211 54 Malmö. **Norrköping:** Anarkisterna, c/o Norrköpings LS, Box 1009, 600 40 Norrköping. **Lund:** Lundaanarkisterna, c/o SACs Bokcafé, Slöjdgatan 13, Lund. **Stockholm:** Brand, Box 150 15, 104 65 Sthlm. Inform, Anarkistisk Tidskrift, Anarkistiska Federationen/Sthlm, c/o Bokhandeln Info, Hornsgatan 152, 117 34 Sthlm. **Göteborg:** Kontaktnätet, c/o Syndikalistiskt Forum, Box 7105, 402 32 Göteborg. **Umeå:** Motmakt, Skolgatan 51, 902 46 Umeå. **Trollhättan:** TAS, c/o KU, Österlångg. 64, 461 34 Trollhättan.

Här säljs Anarkistisk Tidskrift

Stockholm: Bokhandeln Info, Hornsg. 151, 117 34 Sthlm. Syndikalistiskt Forum: Bergsundsgatan 10. Ströms Tobakshandel, Östgötagatan 33. Röda Rummet, Drottninggatan 100. **Göteborg:** Röda Rummet, Bellmansg. 5. Syndikalistiskt Forum, Landsvägsgatan 38. **Malmö:** Svarta Katten, Bergsgatan 12. Café Nutiden, Storgatan 39. **Uppsala:** Röda Rummet, Dragarbrunnsgatan 56. **Lund:** SAC Kafé, Slöjdgatan 13. **Delsbo:** Kafé Stömne Svängrum. **Umeå:** Umeå LS, Skolgatan 51.

Prenumerera på Anarkistisk Tidskrift!

Prenumeration 4/nr 100:- Stödprenumeration 150:- Institutioner 180:-
Pg: 40 43 30 - 3, **Anarkistisk Tidskrift**

Nr 1 av Tidskriften finns kvar att beställa. Den innehåller artiklar om *anarkism, feminism, genteknologi, rasism* m.m. Beställning görs genom att 30:- insättes på postgirot.

